

„MINÉL JOBBRA, MINÉL JOBBAN”

A magyar (szélső)jobb 100 évvel Trianon után

Bálint Kata

Hunyadi Bulcsú

László Róbert

Molnár Csaba

POLITICAL CAPITAL
POLICY RESEARCH & CONSULTING INSTITUTE

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
PRAGUE

Czech Republic | Slovakia | Hungary |
Croatia

„MINÉL JOBBRA, MINÉL JOBBAN”

A magyar (szélső)jobb 100 évvel Trianon után

A Political Capital kutatása

A kutatás a Heinrich-Böll-Stiftung e.V. prágai irodájával együttműködésben készült.

Szerzők: Bálint Kata, Hunyadi Bulcsú, László Róbert, Molnár Csaba

Külön köszönet Ferenczy-Nyúl Dávidnak *Az új Nemzeti Alaptanterv (NAT) és a demokráciára nevelés* című fejezetben nyújtott segítségével.

Ez a tanulmány nem jöhetett volna létre a Political Capital gyakornokainak lelkiismeretes, alapos és kitartó munkája nélkül.

Political Capital | Budapest 2020

Heinrich-Böll-Stiftung e.V. | Prága 2020

A tanulmányban szereplő vélemények a szerzők sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik a Heinrich-Böll-Stiftung álláspontját.

A kiadvány a Creative Commons Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported Licenc [feltételeinek](#) megfelelően felhasználható.

TARTALOM

Bevezető.....	4
Vezetői összefoglaló.....	5
I. Láttelel a szélsőjobbról.....	9
1. Módszertan.....	9
2. „A nemzeti radikalizmus kiürült” – A szélsőjobboldal átrendeződése.....	10
3. „Szükség van erős szélsőjobbra, ami jobbról tolja a kormányt, minél jobbra” – A szélsőjobb és a Fidesz viszonya.....	13
4. „Egy nagy család” – A szcena főbb szervezeteinek bemutatása.....	17
5. „Baráti, bajtársi kapcsolat” – A szervezetek közötti viszony, nemzetközi kapcsolatok.....	23
6. „Nincs olyan, hogy az emberek egyenlőek” – Világnézet és értékek.....	25
7. „Érvényesítjük az igazságot” – Fő narratívák és témák.....	28
8. „Mintha hazaérkeznél” – Személyes érdeklődés, motivációk kialakulása.....	35
II. Trianon-narratívák a (szélső)jobboldalon.....	39
1. Trianon, mint a polarizáció egyik pillére.....	39
2. A Trianon-narratívák kutatása.....	40
3. Az összeesküvésektől a revízióig – kiemelt Trianon-narratívák.....	41
4. A miniszterelnök kettős beszéde.....	42
5. A szélsőjobboldal.....	43
6. A kormányoldal.....	50
7. Kiegészítés: Az ellenzéki pártok.....	55
III. Az új Nemzeti Alaptanterv (NAT) és a demokráciára nevelés.....	57
1. Az új NAT jelentősége a közoktatási rendszer átalakításainak tükrében.....	57
2. Az új NAT megalkotásának folyamata.....	59
3. Az új NAT értékelése.....	60
4. Demokratizáció vagy radikalizáció – a NAT öröksége.....	61
Konklúzió és javaslatok.....	64
Konklúzió.....	64
Javaslatok.....	65

BEVEZETŐ

Nemcsak a koronavírus-járvány miatt volt jeles év 2020. A magyar nemzet ebben az évben emlékezett meg a sorsfordító trianoni békeszerződés 100. évfordulójáról. Ekkor lett 10 éve, hogy kétharmados többséggel kormányra került a Fidesz, és megkezdte a közjogi rendszer önmagára szabását, egy egyre autokratikusabb, a nyilvánosság kontrolljára épülő rendszer kialakítását. Ez volt az az év is, amikor a bevándorlók mellett a kormány már teljes figyelmével olyan „őshonos” kisebbségi csoportok ellen fordult, mint a romák és az LMBTQ-közösség, és kézzelfogható közelségbe kerültek az őket diszkrimináló és jogukat korlátozó intézkedések – amelyeket korábban a szélsőjobboldal követelt.

Mindez elegendő alapot szolgáltatott ahhoz, hogy újra láttelepet készítsünk a radikális és szélsőjobboldal helyzetéről. Sok minden megváltozott a 2017-es tanulmányunk¹ óta, és mára teljességgel világossá vált, hogy a folyamatok nem elválaszthatók a kormány tevékenységétől. Kutatásunk tárgyát háromfelé osztottuk, amit tükröz a jelen tanulmány felépítése is:

1. Érdeklődésünk fókuszában a fősodron kívüli radikális és szélsőjobboldali szcena helyzete, a főbb szervezetek tevékenysége és a meghatározó személyiségek gondolkodása állt, kapcsolódva a pártpolitikai folyamatokhoz és a kormányzati irányhoz. A mozgalomban bekövetkezett konfliktusok, hangsúlyeltolódások, irányváltások és az irányadó szereplők világlátásának jobb megértését szolgálta, hogy hét szervezet nyolc vezetőjével interjút készítettünk.
2. Kutatási hipotézisünket, miszerint a szélsőjobboldali témákat és üzeneteket egyre nagyobb mértékben veszi át a kormánypárt, egy konkrét témán is ellenőrizni kívántuk. Trianon centenáriumának évében megfelelő terepnek ígérkezett erre a békeszerződéssel kapcsolatos narratívák vizsgálata, hiszen várható volt, hogy a téma a politikai közbeszéd fókuszába kerül. Várakozásunkat csak részben írta felül a koronavírus-járvány, amely minden más témát maga mögé utasított, a korlátozások miatt pedig az évfordulóra tervezett események vagy elmaradtak, vagy az online térbe szorultak. Trianon azonban így is kiemelt politikai témája volt 2020-nak, különösen a június 4-ei évfordulót megelőző időszakban; keletkezett tehát elegendő forrás a narratívák vizsgálatához.
3. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy fel tudja-e venni a küzdelmet a politika és a társadalom radikalizálódásával szemben az oktatás: meg tudja-e erősíteni az iskola a következő generációk demokratikus elkötelezettségét, társadalmi részvételét, illetve a megosztással és gyűlölködéssel szembeni önvédelmi képességét? Ehhez az apropót és az alapot a szintén ennek az évnek az elején nyilvánosságra hozott új Nemzeti Alaptanterv szolgáltatta. A kutatás során hat gyakorló pedagógussal, oktatási szakemberrel, szociálpszichológussal interjúztunk.

Három különböző aspektusból tehát, de egy kérdést vizsgáltunk: a jelenből kiindulva mire számíthatunk a jövőben a megosztó, kirekesztő és gyűlöletkeltő nézetek terjedésével kapcsolatban? A helyzet nem tűnik rózsásnak. Ahogy egyik interjúalanyunk az elmúlt évtized tapasztalatai alapján megfogalmazta: „ami most még szélsőségesnek számít, tíz éven belül a kormányzati narratíva része lesz”. Ugyanakkor látszanak cselekvési pontok is.

¹ Juhász Attila (szerk.), *Az átrendeződés éve - A populista jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

I. Látlelet a szélsőjobbról

A szélsőjobboldal átrendeződése

A Fidesz radikális jobbra tolódásának és a Jobbik közép-re húzódásának hatására **a 2010-es évek közepére válságba került a nemzeti radikalizmus**. Az átalakuló politikai klíma annyiban kedvező volt, hogy a szélsőjobboldali témák és üzenetek egyre nagyobb mértékben kerültek be a nyilvánosságba, és váltak elfogadottá. Ugyanakkor a mozgalmat összefogó célok a baloldali-liberális kormány megbuktatásával megszűntek, témáikat és üzeneteiket pedig egyre inkább átvette a Fidesz. Az útkeresés eredményeként átrendeződött a szcéná: új szereplők, új taktikák, új hangsúlyok jelentek meg. A kép 2018-ra tisztult le, amikor a Jobbikból kiválva létrejött a Mi Hazánk, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalomból (HVIM) kiválva pedig a Légió Hungária (LH). Mindkét szervezet a visszatérést jelentette a „gyökerekhez” mind a témákat, üzeneteket, taktikát és politikai stílust tekintve.

A szélsőjobboldal legnagyobb szervezetei a HVIM, a Betyársereg, a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) és a LH. E hagyományosnak tekinthető szervezetektől mind szervezetileg, mind ideológiailag elkülönülten működik az Identitás Generáció (IG), amely a páneurópai identitárius mozgalom tagja. Az IG-t leszámítva a szervezetek szoros kapcsolatban vannak, közös programokat szerveznek, közösen lépnek fel egyes ügyekben, de víziójukat, ideológiájukat, tevékenységüket és megjelenésüket tekintve is különböznek egymástól. A LH-n kívül a szervezetek támogatják a Mi Hazánkat, együttműködnek vele, terjesztik akcióit és üzeneteit.

A szélsőjobb és a Fidesz

A Fidesz és a szélsőjobboldali szereplők között **szimbiotikus a kapcsolat: előbbi átveszi a szélsőséges témákat, utóbbi pedig hajtóerőként tekint magára, amely a megfelelő irányba tereli a kormánypártot és a közbeszédet**. A Fidesz stratégiájának központi eleme, hogy uralja a teljes jobboldalt, és ne hagyjon ellenőrzés nélküli teret a szereplőknek, beleértve a szélsőjobboldalt is. Mivel a radikális szereplők szerint ők sikeresen befolyásolják a közbeszédet és a kormányzás irányát, összességében nagyon pozitívan értékeli a kormány politikáját, legfeljebb néhány területen várnának el még keményebb lépéseket.

Nemzetköziesedés

A korábban hagyományosan befelé forduló **szélsőjobboldali szcéná** az utóbbi években látványosan **kilépett a nemzetközi porondra**, aktív kapcsolatokat ápol nyugat-, észak-európai (főleg német, svéd) és térségbeli (például cseh, bolgár, lengyel, szerb, ukrán) szervezetekkel is. E nyitás a szélsőjobboldal nemzetköziesedésének globális trendjébe illeszkedik.

Világnézet és értékek

A szélsőjobboldali világnézet fő elemei a nacionalizmus, a rasszizmus, az idegenellenesség, a demokrácia elutasítása, valamint az erős állam igénye. A legtöbb hazai szervezet tiltakozik a sovinizta, a rasszista, az antiszemita, a náci, a nyilas, a neonáci stb. jelzőkkel szemben, de világlátásuknak és értékrendjüknek – kisebb-nagyobb különbségekkel – központi eleme a felsőbbrendűség tudata. Több interjúalanyunk elutasítja a szélsőjobboldali jelzést, de van, aki büszkén vállalja. A szélsőjobboldali gondolkör és szereplők nemzetköziesedése révén kitért a fogalmi keretek is: **az etnikai származás („magyar vagyok”) helyett mára egyre inkább a kultúra és identitás („keresztény-európai vagyok”), illetve a rassz („fehér vagyok”) kérdése került a szélsőjobboldali gondolkodás középpontjába**. Az általunk meginterjúvolt szervezetek vezetői számára a legfontosabb értékek a

nemzet, a hagyomány, a vallás, a rend, a biztonság, a közösség. **Elutasítják az egyenlőséget, többségük a demokráciát is**, miközben ambivalens a viszonyuk az emberi jogokhoz és a szabadsághoz.

Fenyegetettség

A szélsőjobboldal számára **a bevándorlás és az LMBTQ/gender téma a legégetőbb** és legfenyegetőbb, de a cigányellenesség sem kopott ki, ahogy a zsidó összeesküvés témája sem. Ezeket mind keresztbe metszi a politikai korrektség és a liberalizmus elleni harc. A szélsőjobboldal nemzetközi trendjével összhangban Magyarországon is az ún. „**Nagy Felcserélődés**” (Great Replacement) elmélete áll az érvrendszer középpontjában. E szerint jól szervezett külső ellenségek (pl. muszlim bevándorlók) és belső ellenségek (pl. liberálisok, melegek) fenyegetik a hagyományos értékek talaján álló fehér, európai fajt és civilizációt. A narratíva sikerének egyik oka, hogy magyarázó keretként bármilyen vélt vagy valós problémára ráhúzható.

A magát áldozati pozícióban feltüntető szélsőjobboldali érvelés fontos eleme az emberi jogi narratíva kifordítása, amely a szólásszabadság és az LMBTQ-téma terén jelenik meg leghangsúlyosabban. Előbbiben az állítólagos elnyomás ellen küzdve a szabadság bajnokaként tüntetik fel magukat, utóbbiban pedig egyes csoportok állítólagos védelme érdekében követelik más csoportok diszkriminálását és jogainak korlátozását. Ez az érvelés mára a Fidesz narratívájának is központi elemévé vált.

Erőszakpotenciál

Az erőszak alkalmazását mindannyian csak önvédelem esetén tartják elfogadhatónak – amit azonban a **vélt fenyegetés felnagyítása miatt tágan értelmeznek**. Bár többen vallják az állami erőszakmonopólium elvét, „**kivételes esetben**” **elfogadhatónak** – és egyenesen kötelességnek – **tartják a törvények megszegését is**. Bár jelenleg **alacsonynak tekinthető a szélsőjobboldali erőszak kockázata, az erőszakközöb labilis**. Aktuálisan a bevándorlást és az LMBTQ-témát tartják a legakutabb problémának, ezért ezekben a legnagyobb az erőszakpotenciál; **van, aki a menekültekre és a bevándorlókra is lövetne**, akár a határon, akár a tengeren.

Koronavírus: pánikkeltés és szabadságfeltés

A koronavírusról nagyon visszafogottan kommunikálnak a szervezetek, leginkább az előírások betartását ösztönzik. Interjúalanyaink többsége szkeptikus volt a járvány komolyságával kapcsolatban, és **eltúlzott reakciókról, pánikkeltésről beszéltek, az intézkedéseket is túl szigorúnak tartva**. Elterjedtek körükben az összeesküvés-elméletek, többen a vírus szervezettségében, mesterségességében hisznek, amivel **az egyéni szabadság tartós korlátozását, az elnyomás erősödését akarják elérni** – ez az érvelés megfigyelhető a bal- és liberális oldalon is. Németországban például már közös, sokszínű tüntetésre is volt példa. Ez annak a jele, hogy a járvány hatására elfogadottabbá váltak az összeesküvés-elméletek.

II. Trianon-narratívák a (szélső)jobboldalon

Ha létezik egyáltalán olyan gondolat az idén 100 éve aláírt trianoni békeszerződéssel kapcsolatban, amellyel minden magyar egyet tud érteni, az az, hogy a közéleti megosztottságunk részben itt gyökerezik. Bár a kerek évforduló okán a kormány 2020-at a nemzeti összetartozás évének nyilvánította, nem lehetnénk ettől távolabb.

- Kutatásunkból kiderült, hogy **a korábban még csak a szélsőjobboldalon virágzó toposzok fokozatosan átszivárogtak a kormányzati kánonba.** Ennek megfelelően a békediktátum egy „világ-összeesküvés” eredménye, amellyel „belső ellenségek” kollaboráltak. Az antiszemita húrokat pengető szabadkőműves aknamunka narratívája is korábban csak a szélsőjobboldalon volt jelen, ma már a kormányoldalon is feltűnik. Talán a legerőteljesebb vadhajítás, **a baloldal nemzetből való kiközösítése is már a mindennapi kormányzati retorika része.**
- **A miniszterelnök kommunikációját Trianon vonatkozásában is az ismert kettős beszéd jellemezte:** egy 2020. januári nemzetközi sajtótájékoztatón még kifejezetten mértéktartóan nyilatkozott, hogy aztán a kerek évforduló alkalmából tartott ünnepi beszédében már **majdnem az összes szélsőséges narratívát beépítse, (aktuálpolitikai keretben) a „Nyugatot” és a „budapesti összeesküvést” is felelőssé téve Trianonért.** A miniszterelnök megnyilvánulásai iránytűül is szolgálnak nem csak a fideszes politikusok, de a teljes kormányzati irányítású médiakonglomerátum számára is. Ezt mind a kormány és a párt prominenseinek (elsősorban Semjén Zsoltnak és Kövér Lászlónak) az évforduló körüli megnyilvánulásai, mind a kormányzati irányítású sajtó cikkeinek vizsgált hangvétele megerősíti.
- **Ha van olyan Trianon-narratíva, ami alapvetően megkülönbözteti a mai szélsőjobboldalt a kormányoldaltól, az a revízióhoz való viszony.** A fokozatosan radikalizálódó **kormányzati kommunikációban ez az egyetlen terület, amely ritka kivételektől eltekintve nem merül fel reális opcióként.** Ezzel szemben **a szélsőjobboldalon ez nagyon is téma, de az nem igaz, hogy a szcéna egységes volna a kérdésben.** Úgy tűnik, többen a revíziót is inkább botrány- és figyelemkeltésre használják, mint valós megoldások keresésére. Bár a Mi Hazánk (független) parlamenti képviselői például kezdeményezték a trianoni határokat rögzítő törvény hatályon kívül helyezését, a legtöbb szervezetvezetővel készült interjúnkából kiderül, hogy még ha a nyilvánosságban harciasan követelik is, nem látják a revíziót reális scénáriónak. A szélsőjobboldali médiában mindenestre kiemelten foglalkoznak vele; az egyhónapos időszakra kiterjedő médiaelemzésünk szerint ez a második leggyakoribb Trianon-narratíva, a mögött, hogy a szomszédos országok kormányai méltánytalanul bánnak a külhoni magyarokkal.
- Az ellenzéki pártok – ritka kivétellel – az év nagy részében alig kapcsolódtak be a Trianon-diskurzusba, csak a dátumhoz közeledve futották le a kötelező köröket, érdemi mondanivalójuk – kevés kivételtől eltekintve – alig volt az ügyben. Ez önmagában is jól jelzi **a baloldali és liberális ellenzéki pártok identitáspolitikában való lemaradását.**

III. Az új Nemzeti Alaptanterv (NAT) és a demokráciára nevelés

A szélsőséges eszmékre való fogékonyság nagyban múlik azon, hogy az iskolai években milyen ingerek érik a fiatalokat, milyen képességeket sajátítanak el. Az ideológiailag minden korábbinál jobban átítatott új Nemzeti Alaptanterv is jelzi, hogy a kormány nem kizárólag a politikai döntéshozás, hanem a mindennapok szintjén is elejét kívánja venni a „meddő vitáknak”, helyette a tekintélytisztelet által vezérelt, engedelmes állampolgárokat kíván az iskolákból kiengedni. A kritikus gondolkodásra egyre kisebb arányban felkészített fiatalok viszont nem biztos, hogy a kormányzati utasításnak fognak feltétel nélkül engedelmesskedni, idővel a szélsőséges mozgalmak felé gravitálhatnak.

- **Az új NAT nem reagál az oktatás XXI. századi kihívásaira.** A műveltségi és tudásbeli minimumok átadását sokkal fontosabbnak tartja a mindennapi élet kihívásaival való megbirkózás segítésénél, a demokratikus alapértékek elsajátításánál.
- **Az új NAT nem enged teret az oktatásban a kritikai szemléletnek.** Míg a NAT 2002-es elődjében a kritikus gondolkodás még mint tantárgyakon átívelő kompetencia jelent meg, az új NAT-ban már nem szerepel a fejlesztendő készségek között.
- **Az új NAT központosító és ideológiavezérelt.** Mind a történelem, mind az irodalom tananyagban a korábbiaknál nagyobb hangsúllyal jelenik meg a magyarok áldozati szerepe, különösen Trianon vonatkozásában, ami a jelen tanulmányban is tárgyalt narratívák szélsőségesebbjeire való fogékonyságot erősítik. A magyar őstörténet mitológiavilágát tényként mutatja be a dokumentum. Nem a demokrácia iránti elkötelezettséget erősíti az sem, hogy számos példát lehet találni egyeduralmi rendszerek dicsőítésére is. Az előítéletességet pedig táplálja, hogy az iszlámmal kapcsolatban kérlelhetetlenül negatív megnyilatkozásokkal találkozhatnak a diákok.

Javaslatok

A Fidesz által kiépített autoriter rendszer természetéből fakadóan a harcra, a szembenállásra épül, konszolidációja nem várható. Bár a Fidesz eddig is folyamatos kampány- és harci üzemmódban működött, a 2022-es kampány az eddigiéknél is durvábbnak ígérkezik: a kormánypárt feltehetően tovább kívánja növelni a megosztottságot, és nem látszik, hogy lenne terve egy esetleges gyűlölet- és erőszaklavina megfékezésére. A társadalmi béke helyreállítása minden szereplőtől (a kormányzattól, a pártoktól, a független és félfüggetlen szereplőkig) cselekvést igényelne. Az aktív elköteleződésre és tudatos szerepvállalásra fogékony szereplők számára tanulmányunk végén konkrét javaslatokat is teszünk.

I. LÁTLELET A SZÉLSŐJOBBRÓL

1. Módszertan

A fősodron kívüli radikális és szélsőjobboldal aktuális helyzetét vizsgáló kutatásunkat egyrészt asztali kutatásra, másrészt interjúkra alapoztuk. Az asztali kutatás során vizsgáltuk a szcéna szervezeteinek nyilvános tevékenységét: figyelemmel követtük és elemeztük megnyilvánulásait, az általuk szervezett eseményeket, a szervezetek és a mozgalom vezéregyéniségeinek honlapját és közösségi oldalait, valamint a róluk megjelent cikkeket és híreket. Annak érdekében, hogy teljesebb képet kapjunk a mozgalom helyzetéről, a szervezetek céljairól és működéséről, valamint hogy jobban megértsük a prominens szereplők életútját, gondolkodását és motivációit, interjúkat is készítettünk a főbb szervezetek vezetőivel. Az alábbi nyolc interjúalanyal összesen hét interjú készült:²

- Barcsa-Turner Gábor és Kónyi-Kiss Botond, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) vezetői (2020. szeptember 24.)
- Bódi Ábel, az Identitás Generáció (IG) vezetője (2020. október 6.)
- Budaházy Edda, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetője (2020. október 2.)
- Incze Béla, a Légió Hungária (LH) vezetőségi tagja (2020. szeptember 22.)
- László Attila, a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) vezetője (2020. szeptember 23.)
- Tyirityán Zsolt, a Betyársereg (BS) vezetője (2020. szeptember 30.)
- Walter Pál Péter, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetője (2020. szeptember 29.)

A fejenként átlagosan kétórás interjúk során öt témakört jártunk körül:

1. személyes érdeklődés és világlátás kialakulása;
2. kapcsolat a radikális jobboldallal;
3. világnézeti kérdések;
4. veszélyek;
5. három kulcstémához fűződő viszony: bevándorlás, Trianon, koronavírus-járvány.

Az interjúalanyok természetesen nem reprezentálnak semmilyen sokaságot önmagukon kívül. Mivel azonban a főbb szervezetek vezetőiről van szó, a mozgalom egészére vonatkozóan is számos tanulság leszűrhető a válaszaikból. Annál is inkább, mert az interjúalanyok a mozgalom több generációját képviselik: Budaházy Edda és Tyirityán Zsolt már a 2000-es évek első évtizedének elején, illetve közepén központi szerepet töltöttek be, Barcsa-Turner Gábor, Kónyi-Kiss Botond, Incze Béla és László Attila néhány évvel később, de már több mint egy évtizede meghatározó figurák, Bódi Ábel és Walter Pál Péter pedig az utóbbi években kerültek vezető tisztségekbe.

(Ön)definíciós kérdések

Kutatásunkban a fősodron kívüli radikális és szélsőjobboldalra fókuszáltunk. Ahogy a tanulmányunkban is bemutatjuk, a szcéna meglehetősen sokszínű, sok hasonlóság és különbség is megfigyelhető a szervezetek és a vezéregyéniségek között. Bár összekötik őket bizonyos értékek, célok, érzékelt problémák és megoldások, sok esetben eltérnek a hangsúlyok. A szervezetek között vannak, amelyek közel állnak a „hagyományos” szélsőjobboldali eszmékhez – bár elavultnak, meghaladottnak tartják a múlt századi ideológiákat –, és vannak, amelyek az előbbiektől elhatárolódva, az 1968 után kialakult, és az utóbbi egy-két évtizedben megerősödő, francia eredetű „újjobboldali”³ gondolatot vallják. Fontos

² Minden interjúalanyunk vállalta, hogy névvel hivatkozzunk rá a tanulmányban. A Mi Hazánk Mozgalommal és a párt ifjúsági szervezetével, a Mi Hazánk Ifjaival is felvettük a kapcsolatot, ők azonban nem álltak rendelkezésünkre.

³ Az újjobboldali (Nouvelle Droite) ideológia alapját az Alain de Benoist filozófus által 1968-ban létrehozott Kutató és Tanuló Csoport az Európai Civilizációért (Groupement de recherche et d'études pour la civilisation

különbség a mozgalmon belül az öndefiníálás kérdése. Míg egyes szervezetek és képviselőik büszkén vállalják a szélsőséges és szélsőjobboldali jelzőket, mások szigorúan elutasítják ezeket, mert szerintük ők a normalitást képviselik, és az ezzel szembe menők tekinthetők szélsőségesnek. Míg egyes interjúalanyaink szerint a nemzeti radikalizmus korszaka lezárult, mások továbbra is így határozzák meg magukat.

A kétségkívül meglévő különbségek ellenére mi azért foglalkozunk együtt a vizsgálat tárgyát képező szervezetekkel, mert a kutatás során igazolt hipotézisünk szerint egy dolog mindenképp összeköti őket: egységesen elvetik az emberi méltóság eszméjére épülő szabadság és egyenlőség gondolatát, amelyek az emberi jogok és a plurális demokrácia alapját képezik. Az etnikai származáson, vallási meggyőződésen, nemi identitáson, szexuális orientáción, politikai beállítódáson vagy valamely más jellemzőn alapuló megkülönböztetés és esetleges elutasítás veszélyt jelent a személyek szabadságára és biztonságára, így komolyan fenyegeti a békés társadalmi együttélést.

2. „A nemzeti radikalizmus kiürült” – A szélsőjobboldal átrendeződése

A 2006-tól kibontakozó és egyre mélyülő politikai, társadalmi és gazdasági válság idején új erőre kapó radikális és szélsőjobboldal 2010 után fokozatosan háttérbe szorult, társadalmi befolyása és jelenléte gyengült, a 2010-es évek közepére pedig a mozgalom egyfajta válságba került. Ennek fő okai a pártpolitikában lezajló változások voltak.

A 2010-ben hatalomra került Fidesz-kormány már a kezdetektől sok témát és üzenetet átvett a szélsőjobboldaltól (pl. kultúr- és emlékezetpolitikában, gazdaság- és szociálpolitikában, külpolitikai téren)⁴, a politikai taktikát és eszközöket tekintve pedig egyre több elemet használt fel a szélsőségesek eszköztárából (pl. az Európai Uniót, a Nemzetközi Valutaalapot, az ellenzéket és civil szervezeteket ellenséggként ábrázoló kampányok). Mégis szintlépést jelentett a 2015-ös év, amikor megkezdődött a menedékkérőket ellenséggként ábrázoló és azóta is zajló „migránskampány”, hosszú évekre fő témaként kijelölve a migrációt. Az ellenség- és bűnbakképzés, valamint a félelem- és gyűlöletkeltés a Fidesz taktikájának központi elemévé vált. Hatalmas büdzséből, jól szervezett kampányokat indítottak az aktuális főellenségnek felépített célpontok (pl. Soros György, Jean-Claude Juncker, „Brüsszel”, civil szervezetek) ellen.

A Fidesz radikális jobbra tolódásával párhuzamosan a szélsőséges Jobbik felgyorsította a párt átpozicionálását, az ún. „néppártosodási” stratégiát. A mérsékeltebb szavazók megnyerése révén ez eredetileg a tábor bővítését célozta, de 2015 után feltehetőleg úgy érzékelték, hogy nincs más választásuk, mert jobbról már nem előzhetik a Fideszt. Bármit is követelnek, azt a Fidesz kormányzati pozícióból vagy megvalósítja (ld. a Toroczkai László által felvetett határkerítést), vagy a propagandagépezete révén egyszerűen túlharsogja.

Az átalakuló politikai klíma kedvező volt a szélsőjobboldali szervezetek számára, hiszen a kormánypárt és sajtója révén a témáik és üzeneteik egyre nagyobb mértékben kerültek be a nyilvánosságba, és váltak elfogadottabbá (pl. a kormányfő által is használt etnikai homogenitás jelszava, a Soros György

européenne, GRECE) szervezet fektette le. Központi eleme az etnopluralizmus, a különbözőség joga és a „kulturális differencializmus”. Ezek szerint minden etnikai csoport és kultúra különböző, de egyenlő, és mindegyiknek a saját őshonos területén, elkülönülten kell élnie, és mindegyiknek joga van megválasztania értékeit és hagyományait. A fő cél tehát az etnikailag homogén közösségek, területek megteremtése, ami alapján elutasítják a bevándorlást, a multikulturalizmust és az univerzalizmust. Murdoch, S. és Mulhall, J. (2019) *From Banners To Bullets: The International Identitarian Movement*. Hope Not Hate.

<https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/12/Identitarianism-Report.pdf>

⁴ Ld. Melléklet: *a Fidesz és a Jobbik programjának átfedése*, in: Juhász Attila (szerk.): *Az átrendeződés éve - A populista jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

elleni összeesküvés-elméletek, a bevándorlás muszlim invázióként való ábrázolása). Ennek hátulütőjeként azonban a szervezetek azzal szembesültek, hogy a Fidesz átvette a témákat és üzeneteiket, ráadásul sokkal hangosabban tudja elmondani azokat. Így látja ezt több szélsőjobboldali szervezet vezetője is.⁵ A Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) vezetői szerint azért lett nehezebb a dolguk, mert egyrészt a Fidesz „a retorikában mindent kimerített”, másrészt olyan primitív szinten érvel, hogy minden témát, amihez hozzányúl, „összefideszesez”, amitől azok, akik érdemben akarnak azokról beszélni, komolytalanná válnak.⁶ A hagyományos szélsőjobboldali szervezetektől több tekintetben eltérő, és tőlük szervezetileg is elkülönülő Identitás Generáció vezetője, Bódi Ábel szerint a Fidesz nem vett át szélsőjobboldali üzeneteket, de retorikájában, fogalmazásmódjában radikálissá vált, amit két okra vezet vissza. Egyrészt, hogy a tömegdemokrácia egyszerűsége kényszeríti a politikai szereplőket, és a szélsőjobb mindig nagyon egyszerű válaszokat kínál, másrészt, hogy „sok szélsőjobboldali szervezet mond a vállalhatatlan dolgok mellett vállalhatóakat is”, és 2015 után a Fidesz is elkezdett ezekről beszélni.⁷

2010 után nemcsak témákat, de céljaikat tekintve is egyre inkább légüres térbe kerültek a szélsőjobboldali szervezetek. A szocialista-liberális kormány bukásával, illetve a baloldali, liberális pártok meggyengülésével/eltűnésével, valamint az egyre radikálisabban nacionalista politikát folytató kormány hatalmának kiépülésével és megszilárdulásával, lényegében megvalósultak azok a célok, amelyekért a mozgalom 2006 óta küzdött. A Légió Hungária egyik vezetőjének megfogalmazása szerint a „nemzeti radikalizmus kiürült”, miután a Jobbik első parlamenti ciklusának végéig, tehát 2014-ig „elérte, amiért létrejött”.⁸

A válság felszínre hozta a szcénán belül régóta meglévő törésvonalakat. A nemzeti radikalizmussal 2006-ban kapcsolatba került, sokáig a HVIM egyik vezetői posztját betöltő, ma a Légió Hungáriát irányító Incze Béla szerint ugyanis már akkoriban sem volt egyetértés az alapértékekben. Nem született ezekről konszenzus, mert Gyurcsány Ferenc leváltása közös célt adott számukra. Értelmezésében emiatt a mozgalom nem valamiért, hanem valamivel szemben fogalmazta meg magát, így a célt elérve már nem tudott újat hozzátenni a magyar közülethez.⁹ Hasonlóan nyilatkoztak a HVIM vezetői is, a szilárd közös eszmei alapot hiányolva. Szerintük a közös ellenség legyőzése okafogyottá tette sok szervezet létezését.¹⁰

Ahogy „Az átrendeződés éve”¹¹ című 2017-es tanulmányunkban részletesen bemutattuk, a válság és a pártpolitikai mozgások átrendeződést hoztak a mozgalomban. Megindult az útkeresés, az öndefiníció és a célok újrafogalmazása. A szervezetek 2016-tól sorra szakították meg kapcsolatukat a Jobbikkal¹², amelynek korábban szoros szövetségesi voltak, és amely pénzügyi forrásokat is biztosított nekik.¹³ Új kezdeményezések indultak, új személyek jelentek meg, szervezetek szűntek meg (mint a Pax Hungarica

⁵ Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30., interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

⁶ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

⁷ Interjú Bódi Ábellel, az Identitás Generáció (IG) vezetőjével, 2020. október 6.

⁸ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária (LH) vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

⁹ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária (LH) vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

¹⁰ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

¹¹ Juhász Attila (szerk.): *Az átrendeződés éve - A populista jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

¹² Gabay Dorka: *A vármegyések nem függnék a Jobbiktól*, Magyar Idők, 2017. november 10., <http://magyaridok.hu/belfold/varmegyesek-nem-fuggnek-jobbiktol-2436991/>

¹³ Oroszi Babet, *Az országgyűlés és a közmédia is kiveszi a részét a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom finanszírozásából*, Átlátszó, 2014. július 7., <https://atlatszo.hu/2014/07/07/az-orszaggyules-es-akozmedia-is-kiveszi-a-reszet-a-hatvannegy-varmegye-ifjusagi-mozgalom-finanszirozasabol/>.

Mozgalom) és alakultak (mint az Erő és Elszántság Mozgalom), azzal a hosszabb távú céllal is, hogy kitöltsék a pártpalettán létrejött űrt. Új témák és új hangsúlyok jelentek meg: a nemzetközi trendekkel összhangban a magyar szélsőjobboldal számára is a bevándorlásellenesség vált a fő témává. A kép 2018-ra tisztult le, és vette fel a 2020-ban is látható formáját. A Jobbikból kiválva ebben az évben alakult meg az országgyűlési választás után a Mi Hazánk Mozgalom, és jött létre, részben a HVIM-ből kiválva, a Légió Hungária. Mindkét szervezet a visszatérést jelentette a „gyökerekhez”.

A Mi Hazánk jórészt leporolta a Jobbik régi stratégiáját, felelevenítve azokat a korábban nagy népszerűséget hozó, szélsőséges témákat, mint a „cigánybűnözés”, az EU-ellenesség, az antiszemita összeesküvés-elméletek, a homofóbia, stílusában pedig visszatért a provokációra építő, akcióközpontú botránypolitizáláshoz. A Toroczkai László vezette párt mögött hamar felsorakoztak a legnagyobb szélsőjobboldali szervezetek (a HVIM és a Betyársereg), amelyek mindig is közeli személyes viszonyban voltak a pártvezérrel. Nem tett azonban így sem a Magyar Önvédelmi Mozgalom, amely kitartott a Jobbik mellett, sem a Légió Hungária, amelynek megalakulásában a függetlenség iránti vágy is fontos szerepet játszhatott.¹⁴

Ahogy a Mi Hazánk a pártpolitikában, úgy a Légió Hungária a szervezeti szinten képviselte a kezdetekhez való visszatérést. Felelevenítve a félkatonai megjelenés és akciózás hagyományát, erőt és rendet sugárzó fekete egyenruhájukban, pontos koreográfia szerint vonulva újra feltűntek az utcákon. A hazai politikai változások és a nemzetközi folyamatok nyomán új szereplők is megjelentek a színen. Egyikük a francia eredetű, az „újjobboldal” (Nouvelle Droite) alapjain álló, páneurópai identitárius¹⁵ mozgalomhoz tartozó Identitás Generáció (IG), amely mind szervezetileg, mind ideológiailag elkülönül a hagyományos szervezetektől, a másik pedig a 2020-ban létrehozott European Patriots Unite (EPU), amelynek fő célja az európai radikális és EU-szkeptikus erői közötti hálózat megteremtése.

A szcéna megújulásában és újraaktivizálásában szerepet játszott az ellenzéki szereplők megerősödése a 2019-es önkormányzati választásokon, valamint az autoriter tendenciákkal és a kormányzati ideológiával szembeszálló (vagy azzal szemben alternatívát mutató) civil szervezetek kitartó és egyre határozottabb kiállása is. Mivel a szélsőséges gondolkodás kulcseleme a fenyegetettség érzése, és az azzal szembeni védekező harc, az „ellenfelek” akciói (pl. LMBTQ-rendezvények, ellenzéki választási győzelmek, civil tiltakozások) fokozottabb önvédelemre, nagyobb aktivitásra sarkallják a szélsőjobboldali szereplőket is.¹⁶ Emiatt a következő években – a kiélezettnek ígérkező 2022-es választási kampány miatt is – aktív szélsőjobboldali tevékenységre számíthatunk.

¹⁴ Plankó Gergely: Kik azok a fekete ruhás fajvédők, akik megtámadták az Aurórákat?, 444, 2019. október 25., <https://444.hu/2019/10/25/kik-azok-a-fekete-ruhas-fajvedok-akik-megtamadtak-az-aurorat>

¹⁵ Az identitárius mozgalom a 2012-ben létrejött francia Generation Identitaire ifjúsági szervezetből nőtte ki magát, amely a 2003-ban létrejött Bloc Identitaire-től, illetve annak utódjától, a Les Identitaires párttól majd egyesülettől függetlenné vált. Murdoch, S. és Mulhall, J. (2019) From Banners To Bullets: The International Identitarian Movement. Hope Not Hate. <https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/12/Identitarianism-Report.pdf>

¹⁶ Ezen a jelenségen alapszik az ún. „kölcsonös radikalizáció” (reciprocal radicalisation, mutual radicalisation, cumulative extremism) elmélete is, amely szerint az eltérő ideológiájú szélsőséges csoportok retorikája és tevékenysége erősíti egymást, ami eskalálja a folyamatokat, és erőszakspirált indíthat el. Ld. pl. Kim Knott, Ben Lee, Simon Copeland, Briefings: *Reciprocal Radicalisation*, Centre for Research and Evidence on Security Threats, 2018, <https://crestresearch.ac.uk/resources/reciprocal-radicalisation/>

3. „Szükség van erős szélsőjobbra, ami jobbról tolja a kormányt, minél jobbra” – A szélsőjobb és a Fidesz viszonya

A szélsőjobboldal és az ideológiai ellenfelei közötti kölcsönhatáshoz hasonlóan szintén szimbiotikus, de ellentétes irányú viszonyt figyelhetünk meg a Fidesz és a szélsőjobboldal között: a szélsőjobboldali szereplők nyomást gyakorolnak a Fideszre, amely átveszi a témákat, legitimálja üzeneteiket.

A Fidesz stratégiája a szélsőjobboldallal szemben

Az „egy a tábor, egy a zászló” jelszavának meghirdetése óta a Fidesz stratégiájának központi eleme, hogy nem hagyhat ellenőrzés nélküli teret a jobboldalon, kontrollálnia kell mind a szereplőket, mind a diskurzust, beleértve a szélsőjobboldalt is. A 2010 után megvalósított centrális erőter politikája ezt annyival egészítette ki, hogy kimondta, a Fidesznek – saját pozíciójának és imázsának biztosítása érdekében – szüksége van egy a baloldallal együttműködni képtelen szélsőjobboldali párt jelenlétére. Ez körülbelül 2016-ig a Jobbik volt, majd amikor az a két párt helycserés mozgása miatt már túl veszélyessé – és nem elég szélsőségesé – kezdett válni, megszületett az igény a szélsőséges politizáláshoz visszatérő új pártra: ez lett a Mi Hazánk. A Fidesz aktív szereplője, alakítója a szélsőjobboldalnak, mind a szereplőket, mind az üzeneteket tekintve. A szereplőkkel kapcsolatos taktikáját jól mutatja egyrészt a Jobbikkal és a Mi Hazánkkal kapcsolatos politikája, másrészt a fideszes média szélsőjobboldali szervezetekhez való hozzáállása.

Bár a „néppártosodási” stratégia révén a Jobbik már 2014-2015-től igyekezett háttérbe szorítani szélsőséges üzeneteit, szereplőit, és bár olyan gyakorlati témákra kezdett fókuszálni, mint az oktatás, a szociális kérdések, a korrupció, a Fidesz és a Jobbik viszonya 2016 őszén mérgesedett el végleg. A Jobbik nem mozgósított a kormány menekültkvóta-ellenes népszavazására, majd Vona Gábor feltételt támasztott az alkotmánymódosítás elfogadásához.¹⁷ Ez világosan jelezte a két párt ellentétes mozgását.

Ezt követően a mérsékelt és kevésbé ideologikus szavazók felé nyitni akaró Jobbik került a Fidesz politikai célkeresztjébe. A Jobbik politikusai elleni személyes lejárató kampányok (pl. Vona Gábor melegen bélyegzése, Volner Jánosról készült lesifotók), valamint a párt elleni adminisztratív intézkedések (Állami Számvevőszék által kiszabott büntetések¹⁸) mellett a politikai támadásoknak két fő iránya volt. A Fidesz egyrészt a Jobbik szélsőségeségét igyekezett hangsúlyozni, amelynek üzenetei továbbra is antiszemiták, politikusai erőszakosak, másrészt hiteltelennek nevezte, mert feladta elveit, és elárulta szavazóit.

A 2018-as választás után is ez a taktika folytatódott, azzal a különbséggel, hogy a Fidesz és médiája hangsúlyosan hivatkozott a Mi Hazánk politikusaira, és előszeretettel szólaltatta meg őket a Jobbik kritizálása érdekében. A frissen megalakult Mi Hazánk nyilvánosságbeli megjelenését és bemutatkozását aktívan segítették a fideszes és a Fidesz által befolyásolt médiumok, mind országos, mind helyi szinten. A 2019-es európai parlamenti választási kampányban a helyi fideszes sajtó végig tudósította Toroczkai László országjárását. A pártelnök fideszes irányítású helyi lapokban és televíziókban szerepelt, amire más ellenzéki pártoknak és politikusoknak esélyük sem volt. Miközben

¹⁷ Juhász Attila (szerk.): *Az átrendeződés éve - A populista jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

¹⁸ FT: *Újabb százmillió tiltott támogatást talált az ÁSZ a Jobbiknál*, Index, 2019.01.31., https://index.hu/belfold/2019/01/31/allami_szamvevoszek_jobbik_tiltott_tamogatas/

a Jobbikot szélsőségesége miatt támadta a Fidesz és médiája, a Mi Hazánk politikusaival készült interjúk során velük vagy pártjukkal kapcsolatban ez a téma jellemzően nem került elő.¹⁹

Míg a Fidesz nem foglalkozik nyilvánosan a szélsőjobboldali szervezetekkel, a kormányzati média hozzáállása híven követi a Fidesz politikáját. Egyrészt felhasználták őket a Jobbik támadásához és lejáratásához, még ha ehhez sok évvel korábbi eseményeket vagy tényfeltáró anyagokat kellett is feleleveníteni²⁰, vagy a Figyelő „gazdasági” hetilapnak kellett interjút készítenie a Betyársereg vezetőjével²¹, vagy az érintettek szerint hamis anyagokat készíteni róluk²². Másrészt a Jobbik-Mi Hazánk átrendeződést követően a szervezetek egyes akciói, üzenetei pozitív tolmácsolásban jelentek meg. A közmédia például hosszabb összeállításban számolt be 2019 januárjában a HVIM által szervezett Legbátrabb Város emléktúráról²³. A legékezebb példa talán a 2020. februári úgynevezett becsület napi neonáci találkozó és az azonos gondolatör köré szervezett kitérés túra tálalása volt. A napközbeni eseményről a kormánypárti média legjobb esetben is semlegesen, de többször inkább pozitívan számolt be, bagatellizálva annak szélsőséges jellegét, az esti túrát pedig, amelynek szervezői között szoros fideszes kapcsolatokkal rendelkezőket is találunk, izgalmas és ideológiamentes programként mutatták be – holott ugyanazt az ideológiát és hamis történelmi narratívát közvetítette, mint a napközbeni gyűlés.²⁴

A szereplőkhöz hasonlóan a szélsőjobboldal témáinak és üzeneteinek alakításában is aktívan részt vesz a Fidesz. A diskurzus uralása érdekében átveszi a szélsőjobboldalon kitermelt témákat és üzeneteket. A Jobbiktól átvett programelemek mellett világosan látszik ez a Fidesz bevándorlással kapcsolatos narratíváján²⁵, de 2020-ban is számos eset igazolta. Ilyen volt a gyöngyöspatai romák kártérítésének ügye, illetve az ún. „börtönbiznisz” témája, amelyek 2020 elején, a koronavírus-járvány előtt még kiemelt helyet foglaltak el a kormány agendáján. Ilyen a gender és az LMBTQ-téma is, amely legutóbb a *Meseország mindenkié* című mesekönyv kapcsán került a figyelem középpontjába. Az előzőekhez hasonlóan ezt is szélsőjobboldali szereplők – jelesül a Mi Hazánk – kezdték tematizálni 2020. szeptember végén, de a Fidesz – és maga a miniszterelnök is – gyorsan ráerősített a témára²⁶, majd a kormány novemberben kezdeményezte az Alaptörvény módosítását, összhangban a szélsőjobboldal narratívájával.²⁷ Azt látjuk tehát, hogy amikor egy téma, amelyet a szélsőjobb felépített, egy aktuális

¹⁹ Political Capital: *Szélsőjobbmonitor, 2019. február - Miközben zajlott a Jobbik nácizása, a Mi Hazánk bejárta a Fidesz-közei médiát*, Political Capital, 2019. március 25.,

https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2376

²⁰ Pl.: Origo: *Így kapcsolódnak a Jobbikhoz a lefejezett szélsőjobboldali csoportok*, Origo, 2016. november 21.,

<https://www.origo.hu/itthon/20161121-jobbik-magyar-nemzeti-arcvonal-kapcsolatok-partialapitvany.html>

²¹ Political Capital: *A hatóságok a Jobbikra koncentrálnak, de a szélsőséges szervezetek terjeszkedése akadálytalan – Szélsőjobbmonitor, 2017. szeptember*, Political Capital, 2017. október 18.,

https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2203

²² A HVIM vezetői szerint a Farkasokról és annak egyik vezetőjéről, Barcsa-Turner Gáborról is készült ilyen anyag. Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

²³ Political Capital: *„Egyszerűen senkik vagytok” – új törésvonalak a szélsőjobboldalon – Szélsőjobbmonitor, 2019. január*, 2019. február 15., https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2449

²⁴ 24.hu: *Fideszes védőernyő alatt masírozhat újra az utcán a szélsőjobb*, 24.hu, 2020. március 8.,

<https://24.hu/kozelet/2020/03/08/mi-hazank-fidesz-jobbik-szelsojobb-utcai-politizalas-kormanyzati-hatszeli/>

²⁵ A Betyársereg vezetője saját bevallása szerint például korábban nem gondolta volna, hogy Orbán Viktor is etnikai homogenitásról fog beszélni. Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

²⁶ Hunyadi Bulcsú: *Ki is nem hagyja békén a gyerekeinket? – A Political Capital elemzése a mesekönyvadarálás és -tépés margójára*, Szeged.hu, 2020. október 12., <https://szeged.hu/hirek/37670/ki-is-nem-hagyja-beken-a-gyerekeinket-a-political-capital-elemzese-a-mesekonyvadaralas-es-tepes-margojara>

²⁷ A „gyermek születési nemének megfelelő önazonossághoz való joga” védelmének és „a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelés” biztosításának alkotmányba foglalása megnyitja az utat a társadalmi nemekről és az LMBTQ kisebbségről szóló felvilágosító tevékenység és jogvédelem, de akár még az ilyen tartalmú reklámok korlátozása előtt is. Ez teljes mértékben

ügy miatt a nyilvánosság fókuszába kerül, azt a Fidesz gátlás nélkül átveszi, és beépíti nemcsak retorikájába, de intézkedéseibe is.

A szélsőjobboldali szervezetek szerepfelfogása és viszonya a Fideszhez

A Meseország mindenkié elleni harcot megindító Dúró Dóra, a Mi Hazánk elnökhelyettese, a saját sikerének tulajdonította az alkotmánymódosítási kezdeményezést a Facebookról azóta eltávolított bejegyzésében. Miután szerinte a fideszes parlamenti többség korábban sorra elutasította hasonló beadványait, a mesekönyv elleni mostani akciója annyira ráirányította a figyelmet a témára, hogy a kormány kénytelen volt lépni. Dúró szerint „ez az eset ékes példája annak, hogy miért van szükség a Mi Hazánkra és a radikalizmusra a politikában: faltörő kosként megyünk előre, és a támadásokat vállalva érvényesítjük az igazságot...”.²⁸ Az idézet világosan mutatja a szélsőjobboldali szervezetek szerepfelfogását és a kormányhoz való viszonyát.

Budaházy Edda hasonlóan vélekedik: ő a nemzeti radikálisokat tolóerőnek látja. Szerinte a fideszesek is „nemzeti érzelműek”, de bátoratlanabbak, ezért szükség van a nyomásra, hogy a kormányzat lépni merjen.²⁹ Tyirityán Zsolt is úgy véli, hogy szükség van „erős, markáns szélsőjobbra, ami jobbról tudja tolni a kormányt minél jobbra, minél jobban, és mindig ott lesz koalíciós partnerként”. Azért van erre szükség, mert „a kormányt olyan erőnek kell vinni, amik értékrendbelileg jobboldaliak, de tudják, hogy az adott politikai helyzetben meddig lehet elmenni, meddig lehet kitolni a határokat.”³⁰ Eredményét tekintve hasonlóan, de működését tekintve eltérően látják a Fidesszel való kapcsolatot a HVIM vezetői. Szerintük a Fidesz kísérleti terepnek tekintti a szervezetüket, amelyen keresztül letesztelik a társadalmat: a HVIM által bedobott témák közül a Fidesz kicsemegézi azokat, amelyeket hasznosnak gondol a maga számára. Szerintük ezt a taktikát követte a Fidesz a Jobbikkal szemben is, és ezért veszélyes a Fidesz a szcéna szereplőire.³¹

A szélsőjobboldali szereplők többségének az a szerepfelfogása, hogy hajtóerőként, a társadalmi igényeket érzékelő és a kormányt a megfelelő irányba terelő szereplőként tekintenek magukra, egyszerűen azt is sejteti, hogyan tekintenek a Fidesz politikájára. A legtöbbször általánosságban elmondta, hogy bár sok mindennel nem értenek egyet, ami történik, a konkrétumok szintjén már túlnyomórészt támogatóan nyilatkoztak a kormány intézkedéseiről, és döntő többségük szerint jó irányba megy az ország 2010 óta. Főként a családpolitikát, a bevándorlás elleni fellépést, a honvédelem erősítését, a nemzeti öntudat erősítését és a konzervatív értékeket emelték ki pozitívumként, a korrupciót és a kormányzati kommunikáció stílusát pedig negatívumként. Visszatérő elem volt ugyanakkor, hogy jó irányúnak, de elégtelennek tartanak bizonyos intézkedéseket.

Budaházy Edda például nem ért egyet azzal, hogy nem merik kivonni a nőket a munkaerőpiacról, nem támogatják az otthonmaradásukat, és hogy 40 éves kor fölött nem lehet babaváró hitelt felvenni. Elismerően nyilatkozott ugyanakkor számos intézkedésről, mint például a határon túli támogatásokról, a haderőfejlesztésről, az EU- és bevándorlásellenes politikáról, az ingyenes tankönyvekről, az ötnapos testnevelésről, a hűtők lecserélésének támogatásáról, a népzene és a néptánc támogatásáról, a

egybeesik a szélsőjobboldal érvelésével és követelésével, amely a gyermekek egészséges fejlődésére való hivatkozással már eddig is az ilyen tevékenységek betiltását követelte. – Rovó Attila: *Beleteszik az Alaptörvénybe a keresztény nevelést, és azt, hogy az apa férfi, az anya nő*, Telex, 2020. november 10., <https://telex.hu/belfold/2020/11/10/alaptorveny-modositas-csalad-no-ferfi-any-a-apa>

²⁸ Farkas György: *Dúró Dóra: Na, ezért kellett darálni!*, 24.hu, 2020. november 11., <https://24.hu/kozelet/2020/11/11/duro-dora-na-ezert-kellett-daralni/>

²⁹ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

³⁰ Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

³¹ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

nemzeti lovardáról, a Balatonnál megvalósuló fejlesztésekről, valamint olyan családpolitikai intézkedésekről, mint a CSOK és a szocpol.

Tyirityán Zsolt szerint a Fideszben felmérték, hogy merre halad a világ, és aszerint alakítják ki álláspontjukat. Úgy látja, „*ami most szélsőségesnek számít, tíz éven belül a kormányzati narratíva része lesz*”. Ezért is nevezi „reális jobbnak”. Szerinte ez már most is látszik, például azon, hogy Orbán Viktor is etnikai homogenitásról beszél, és hogy olyan beszédet mond, mint 2020. augusztus 20-án, amit „*mintha a Horthy-érában egy revíziós nagygyűlésen mondott volna valaki*”. Szerinte Orbán Viktor kezd államférfivé válni. Az intézkedések közül pozitívként említette a hazafias nevelés megjelenését, a honvédelem erősítését, a katonaiskolák visszahozatalát, a családpolitikát, a magyar öntudat és büszkeség erősítését, valamint a szociális szétszakadás csökkentése érdekében tett lépéseket. Tragédiának nevezte ugyanakkor azt, ahogy a Fidesz kezeli a „cigánykérdést”. Bár szerinte is történtek előremutató változások, a kormány mégsem mer komolyabban belemenni bizonyos kérdésekbe, részben a politikai korrektség kényszere miatt, részben mert az EU és az NGO-k szétszednék.³²

László Attila, a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) vezetője szerint a kormány nem halad rossz irányba, konzervatív, jobboldali politikát folytat. Kiemelte az egészséges nemzeti öntudat meglétét, ami szerinte a Jobbiknak és a kormánynak is köszönhető, valamint a bevándorlásellenességet. Pozitívnak tartja, hogy a kormány démonizálta a migránsokat, mert így egészséges önvédelem alakult ki a társadalomban. Pozitívan nyilatkozott még a honvédelem terén elért eredményekről, a külpolitikában pedig az EU-val, Kínával és Oroszországgal is fenntartott jó kapcsolatokról.

Elégedett volt a közbiztonság javulásával, bár szerinte még mindig sok a probléma, és a rendszer működésében nagyon sok minden a MÖM-höz hasonló civil szervezeteknek köszönhető. A gazdaságban is lát előrelépéseket, mint az uniós pénzből megvalósuló úthálózat-fejlesztést és autópálya-építést, valamint a multik kiszorításával a pénz átcsoportosítását a magyar tőkések felé – bár nem mindegy, milyen áron és milyen módszerekkel. Kritizálta ugyanakkor, hogy a kormány nem segíti a kisvállalkozásokat, amelyek nagyon nehéz helyzetben vannak. Komoly problémának tartja továbbá a korrupciót, amely beárnyékolja a jó irányba tett gazdasági intézkedéseket és az egész kormányzás megítélését. A korrupció szerinte a rendszer alapvető része, amin keresztül a Fidesz fenntartja a hatalmát.³³

Bár a tagjaiknak szóló, 2019-ben megjelent iránymutatásban még úgy fogalmaznak, hogy céljuk „a hagyományhű jobboldali áramlatok egységes erővé kovácsolása”³⁴, interjúnk során mégis talán a HVIM vezetői nyilatkoztak a legkritikusabban a Fidesz tevékenységéről. Ennek azonban inkább elvi, és kevésbé tartalmi magyarázatát adták. Jobbnak tartják a Fidesz tevékenységét, mint egy esetleges baloldali kormányt, több intézkedést pozitívnak tartanak (családpolitika, nemzeti identitás hangsúlyos megjelenítése), de elvtelennek látják a kormányzást, amely ideológia helyett a közvélemény folyamatos szondázásán alapul, és „egy bitesnek” a retorikát, amely gyakran a saját médiájuk terjesztette álhírekre épül. A Fidesz által elvett és primitív szinten bemutatott témák lehetetlenné teszik számukra, hogy komolyan beszéljenek olyan dolgokról, mint például Soros György munkássága vagy a modern világ elleni lázadás.³⁵

Hasonlóan értékelte a Fidesz kommunikációját a Légió Hungária egyik vezetője is. Szerinte aki szót emel a migráció ellen, az a „papucsállatka szintjére süllyed le”.³⁶ A korábban a Jobbikban politizáló, majd a

³² Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

³³ Interjú László Attilával, a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) vezetőjével, 2020. szeptember 23.

³⁴ HVIM: *Iránymutatás és vármegyések kiskatekizmus*, 2019, https://356fb298-1b38-4e33-9fff-22d80c1795ba.filesusr.com/ugd/0289f0_4818052e89d94952832f32dfcfb51fb5.pdf

³⁵ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

³⁶ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária (LH) vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

Mi Hazánk Ifjait elnöklő, jelenleg a European Patriots Unite-ot ügyvezető Walter Pál Péter a kormányt demokratának tartja, de kritizálta az Izraellel való kapcsolatot és a „homoszexuális propaganda” elleni elégtelen fellépést.³⁷

Bódi Ábel, az újjobboldali Identitás Generáció magyarországi csoportja vezetőjének volt az egyik legpozitívabb véleménye a Fidesz politikájáról. Szerinte sincs semmi baj a mai magyar demokráciával, és egyetértenek a Fidesszel a migráció, a visegrádi országok jelentette közép-európai szövetség és hatalmi ellensúly erősítésében, a keresztény retorikában, valamint a gender és LMBTQ-témák megítélésében. Kritizálta ugyanakkor a Fidesz külpolitikai megalkuvását (pl. Törökországgal kapcsolatban), valamint a korrupciót.³⁸

Jól illusztrálja a politikai környezet – és közvetve a Fidesz – megítélését az, ahogy a szervezetek saját működési lehetőségeiket látják. A HVIM és a MÖM vezetői emelték ki az interjúk során, hogy változott a velük szembeni stratégia 2010 előtthöz képest. Míg a HVIM vezetői azt mondták, hogy adminisztratív értelemben már békén hagyják őket³⁹, László Attila szerint a kormány nem akarja őket végzárni, nyugodtan végzik „nemzetépítő munkájukat”, már „nincsenek azok a parancsok kiadva”, mint korábban.⁴⁰

4. „Egy nagy család” – A szcéna főbb szervezeteinek bemutatása

A közvélemény szeme elől néhány évre el-eltűnedező radikális és szélsőjobboldali szervezetek 2019-ben léptek újra hangsúlyosan színre. Emlékezhetünk például a Légió Hungária 2019. október 23-ai akciójára⁴¹, a Mi Hazánk által szervezett 2019. novemberi és 2020. márciusi Horthy-megemlékezésre⁴² vagy az utóbbi néhány évben a szalagcímekre kerülő ún. becsület napi gyűlésekre⁴³. A mozgalom meglehetősen heterogén mind szervezeti, mind ideológiai szempontból: jelentősek az eltérések a szervezetek öndefiníciójában, szerepfelfogásában, arculatában és a szimpatizánsok profiljában. Az *átrendeződés éve*⁴⁴ című 2017-es tanulmányunkban részletesen bemutattuk a mozgalom fősodrat alkotó szervezeteket, de a tájkép azóta részben változott.

A legfőbb szervezetek továbbra is a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM), a Betyársereg és a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM), amelyek mellett 2018-ban megjelent a Légió Hungária (LH). Eltűnt viszont azóta a színről az Identitárius Egyetemisták Szövetsége (Identitesz), illetve a Betyársereg által létrehozott Erő és Elszántság⁴⁵. E nagyobb, sokrétű tevékenységet és átfogóbb ideológiát követő szervezet mellett számos kisebb, egy-egy témára, tevékenységre vagy a szélsőjobboldali eszmerendszer egy-egy elemére fókuszáló szervezet is létezik, ezekkel azonban ebben a tanulmányban nem foglalkozunk részletesen.⁴⁶ A radikális és szélsőjobboldal „fősodrán” kívül található még az

³⁷ Interjú Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével, 2020. szeptember 29.

³⁸ Interjú Bódi Ábellel, az Identitás Generáció (IG) vezetőjével, 2020. október 6.

³⁹ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

⁴⁰ Interjú László Attilával, a MÖM vezetőjével, 2020. szeptember 23.

⁴¹ Plankó Gergely: *Kik azok a fekete ruhás fajvédők, akik megtámadták az Aurórárt?*, 444, 2019. október 25., <https://444.hu/2019/10/25/kik-azok-a-fekete-ruhas-fajvedok-akik-megtamadtak-az-aurorat>

⁴² FT, PL, TH.B.: *Toroczkai: Hatályon kívül fogjuk helyezni Trianont*, Index, 2020. március 1., https://index.hu/belfold/2020/03/01/mi_hazank_betyarsereg_horthy_miklos_tuntetes/

⁴³ A 24.hu „becsület napja” tag alatt megtalálható cikkek: <https://24.hu/tag/becsulet-napja/>

⁴⁴ Juhász Attila (szerk.): *Az átrendeződés éve – A populista jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

⁴⁵ Az Erő és Elszántságból pártot kívántak alakítani, hogy kitöltse a Jobbik által hagyott űrt a pártpaletta jobb szélén, de a Mi Hazánk megalakulásával a terv aktualitását veszítette.

⁴⁶ Egy témára fókuszáló szervezet például a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom és az Alfa Szövetség, egy tevékenységi körre fókuszáló szervezet például a Hazajáró Honismereti és Turista Egylet és a Szent László

Identitás Generáció, amely a Franciaországból induló páneurópai identitárius mozgalom része. Frissen megjelent szervezet még a régi-új vezetők által fémjelzett European Patriots Unite, amely az európai színtérre koncentrálna, a szélsőjobbaldali mozgalmak és pártok egyfajta európai ernyőszervezeteként láttatva magát.

Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom⁴⁷

Az egyik legnagyobb, legnevesebb és leginkább beágyazott szervezet a 2001-ben Toroczkai László alapított HVIM, amely hagyományosan a trianoni revízió gondolata köré szerveződik. Önmeghatározásuk szerint egyik fontos megkülönböztető jegyük, hogy eszmeiségük differenciáltabb a többi szervezeténél. Magukat ultradextrokonzervatívnak (ultrajobbaldali-ultrakonzervatívnak) mondják, világnézetük központi eleme a tradicionalizmus, a modernitással való szembenállás, ami meghatározza a nemzetről, a vallásról, a nemi szerepekről, illetve az egyén és a közösség viszonyáról vallott felfogásukat. Gondolkodásukban központi szerepet kap a metafizikai szemlélet: az „egyen ébredése”, a „magasabb rendű szellemi út bejárása”, amin keresztül a „világ is felébred”. Az egyén nemesedésének útja a világban való helytállás, ami az áldozatvállaláson, a lemondáson, a materializmussal való szembe fordulásán, a hagyományokhoz és a hagyományokhoz való visszatéréseken keresztül valósul meg. Ennek megfelelően a „tradicionális identitásokat” – mint a vallási, faji, kulturális, nemzeti és nemi – „hagyományos módon értelmezik és egységes, szerves módon képviselik”⁴⁸. Szerintük az „igazi női szerep a feleség és az anya hivatás szintjére való emelése”⁴⁹. Fontos számukra az istenhit, a vallási elvek és a vallás gyakorlása.

A HVIM elveti a „demokrácia jelenlegi formáját”, bár a „pártokráciát” időszakosan és esetlegesen elfogadja eszközként, a „győzelemhez” szükséges politikai és gazdasági hatalom megszerzése érdekében pedig „első lépésként” az önkormányzatokban kívánnak hatalmat szerezni.⁵⁰ Ennek ellenére csak a királyságot tartják legitim államformának⁵¹, céljuk a „Magyar Apostoli Királyság szellemének feltámasztása”⁵² és a „Szent Korona országainak egyesítése, a vármegyék, régiók, országok lehető legközelebb hozása”.⁵³ Ezt az „autonóm területek kialakítása” és a „kollektív nemzetiségi jogok maradéktalan kivívása” mellett „a trianoni határok eltüntetésével és teljes felszámolásukkal” kívánnak elérni. Ez alatt azonban a korábban követelt revízió helyett a határok „légiesítését” értik. Bár elvetik a sovinizmust, nem hisznek a „népek, fajok, kultúrák, civilizációk” egyenlőségében. „Rasszfelfogásuk” három elemből, a „biológiai, lelki és szellemi síkból” tevődik össze. Vallják a „rasszok különbözőségét” és „hogymind egyiknek megvan a maga sajátossága, tulajdonsága”. A „rasszok összekeveredését, homogenizálását” elvetik.⁵⁴ Bár „tisztelik és szeretik a többi kultúrát, vallást és népet”, de „mind egyiket a maga helyén és a maga valójában”.⁵⁵ Nemzetfelfogásuk alapja a magyarok felsőbbrendűségébe vetett hit, legalábbis a környező országok viszonylatában. Meggyőződésük szerint a „Szent Korona országainak első számú nemzete a magyar”⁵⁶, „a Kárpát-medencét leginkább a magyarok tudják összetartani”⁵⁷, ezért arra törekcsenek, hogy „a Szent Korona

Aranys Szegette Egyesület, egy ideológiai elemre fókuszáló csoport például a Blood and Honour Hungária, a Skins4Skins vagy az Örökzöld Október Egyesület.

⁴⁷ A fejezet a HVIM társvezetőjével, Barcsa-Turner Gáborral és alelnökével, Kónyi-Kiss Botonddal 2020. szeptember 24-én készült interjú alapján készült; az egyéb forrásokat lábjegyzetben jelöljük.

⁴⁸ HVIM: *Iránymutatás és vármegyések kiskatekizmus*, 2019, 22. o., https://356fb298-1b38-4e33-9fff-22d80c1795ba.filesusr.com/ugd/0289f0_4818052e89d94952832f32dfcfb51fb5.pdf

⁴⁹ Iránymutatás, HVIM, 2019, 15. o.

⁵⁰ Iránymutatás, HVIM, 2019, 28-29. o.

⁵¹ Iránymutatás, HVIM, 2019, 28. o.

⁵² Iránymutatás, HVIM, 2019, 3. o.

⁵³ Iránymutatás, HVIM, 2019, 29. o.

⁵⁴ Iránymutatás, HVIM, 2019, 32. o.

⁵⁵ Iránymutatás, HVIM, 2019, 31. o.

⁵⁶ Iránymutatás, HVIM, 2019, 29. o.

⁵⁷ Iránymutatás, HVIM, 2019, 30. o.

nem magyar ajkú népei újra vágyakozzanak arra, hogy a korona alattvalójaként egyesülhessenek”⁵⁸. Bár „ragaszkodnak fajtájukhoz, nemzetükhöz”, de saját bevallásuk szerint „nacionalizmusuk (...) nem megy szembe (...) a vallásos hozzáállásukkal”⁵⁹ – ugyanakkor nehezen is tűnik összeegyeztethetőnek a „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” (Mk 12,30-31) és az „Úgy szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket!” (Jn 13,34) jézusi parancsokkal.

Eszmeiségükben és tevékenységükben a vallás mellett fontos szerepet játszik a sport és a militarista szemlélet is („harcos kereszténység”⁶⁰), mind eszmei (lélek nemesedése, határok feszegetése) és gyakorlati (testedzés, katonai ismeretek), mind egyéni (rend- és tekintélytisztelet) és közösségi (bajtársiasság) szinten. Kifejezetten e (fél)katonai aspektusra fókuszál a HVIM-hez kötődő Farkasok, amely veterán katonák segítségével oktat (fél)katonai és harcművészeti ismereteket tagjainak, férfiak mellett már nőknek is. Ennek némiképp ellentmond, hogy iránymutatásuk szerint „egy vármegyés lánynak (...) el kell sajátítania azt az önfeláldozó szemléletet, melyet a házasság szentsége és a gyermeknevelés egész életen át megkíván”, illetve, hogy az „igazi női szerep a feleség és az anya hivatás szintjére való emelése”.⁶¹

A tradicionalizmus talaján állva ellenségeiknek tekintik a „világot és az isteni rendet felforgató francia forradalom szellemi örököseit, a szabadkőműveseket, liberálisokat, darwinistákat, sovinsztákat, szocialistákat, kommunistákat és minden egyéb felforgató ideológia követőit és kidolgozóit, a társadalmi devianciák, a sötétség erőit”, és harcolnak a „magyarországi, romániai, szerbiai, ukrainai és szlovákiai titkosszolgálatokkal” is.⁶² Elvetik a multikulturalizmust és a „vulgáris, minden zsidót gyűlölő szemléletet”, de egyúttal a „zsidóság világuralmi törekvéseit, más népeket elnyomó, a nemzetközi jogot is folyamatosan semmibe vevő agresszív életellenes magatartását” is.⁶³ Jól példázza az ellenségképekre épülő világlátásukat és érvelésüket, hogy a környezetkárosításért és -szennyezésért is a „liberálisokat, a forradalmak fiait” teszik felelőssé, akik „100-150 év alatt tönkretették azt a környezetet, amit a tradicionális társadalmak évezredekig megőriztek”.⁶⁴

A HVIM elitmozgalomként tekint magára, amely nem kíván tömegszervezetté válni. Tagjai képzésén keresztül kíván befolyást gyakorolni a társadalomra. Ennek megfelelően az általuk szervezett programok jó része a tagjaikat, illetve a velük vagy a szcénával már kapcsolatba kerültek céllozza. Számos túrát szerveznek, részben más szervezetekkel együtt, tagjaik számára pedig képzési alkalmakat, összetartásokat, elvonulásokat, táborokat, a Farkasok pedig kiképzéseket. A koronavírus-járvánnyal járó korlátozások azonban az ő tevékenységeiket is visszafogták, ezért közös virtuális imádkozásokat szerveztek. Gondolataikat vlogokon és honlapjukon közlik.

Betyársereg⁶⁵

A fő szervezetek között a HVIM után a legrégebbi és talán legnagyobb a 2008-ban, szintén Toroczkai László részvételével alapított Betyársereg (BS). Létrejöttében nagy szerepe volt a 2006-os eseményeknek: az akkori brutális rendőrségi fellépésre válaszul fogalmazódott meg egy olyan szervezet igénye, amely reagálni tud a „karhatalom erőszakos túlkapásaira”. A cél érdekében az

⁵⁸ Iránymutatás, HVIM, 2019, 29. o.

⁵⁹ Iránymutatás, HVIM, 2019, 30-31. o.

⁶⁰ Iránymutatás, HVIM, 2019, 3. o.

⁶¹ Iránymutatás, HVIM, 2019, 15. o.

⁶² Iránymutatás, HVIM, 2019, 30. o.

⁶³ Iránymutatás, HVIM, 2019, 31. o.

⁶⁴ Iránymutatás, HVIM, 2019, 20-21. o.

⁶⁵ A fejezet Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30-án készült interjú alapján készült, az egyéb forrásokat lábjegyzetben jelöljük.

akkorra már rasszista indíttatásból elkövetett súlyos testi sértésért a börtönt megjárta, volt hivatásos katona, Tyirityán Zsolt hívására fiatal és edzett emberek gyűltek össze.

A 2010-es kormányváltás felülírta az eredeti célt, de a rendteremtés és az „önvédelem” iránti igény, valamint a fiatal férfiaknak való, a militarizmuson („honvédelmen”) alapuló példaadás továbbra is aktuális maradt. Az önmagát „patrióta sportmozgalomként” definiáló Sereg a „magyar önvédelem szellemiségét” mutatja fel.

Megfogalmazásuk szerint a céljuk, hogy védelmet nyújtsanak a bajba kerülteknek, bűncselekmények elkövetése vagy a probléma fokozása nélkül. Tyirityán elmondása szerint mozgalmuk a hazafias szemléletre épül, és nincs ideológiai, politikai hovatartozása. Ugyanakkor Tyirityán nem csinál titkot világnézetéből⁶⁶: Bár interjúnk során azt mondta, hogy a nemzetiszocializmust butaság aktualizálni, mert vállalhatatlanná tette a háború, és egyébként is túlzásba vitte a német fajmítoszt, értékrendileg pozitívnak tartja, hozzá ez áll közel. Gondolkodásának alapja az „erős rassztudat”, amit normálisnak tart, és nem értékeli kirekesztőnek. Elmondása szerint nem hisz a fehér európai rassz felsőbbrendűségében, de vallja, hogy a rasszok különbözőek. Szerinte attól, hogy büszke a fehér európai fajhoz való tartozására, tiszteli az eltérő rasszúakat is. Ennek ugyanakkor ellentmond, hogy az Indexnek adott 2015-ös interjújában azt mondta, „bizonyos formában vallom a fajok közti hierarchiát”, és hogy a cigányok kevesebbet érnek, mint az árja magyarok.⁶⁷

A szervezet elsősorban a vélt „etnikai problémák” megoldását tartja feladatának, ami a gyakorlatban a romák megfélemlítését jelenti. Emellett a fizikai erő fejlesztésére és a testedzésre fókuszálnak, mint az önvédelem alapjaira. Bár Tyirityán szerint hivatalos kapcsolatuk nincs a rendőrséggel, a nem hivatalos viszony baráti, kölcsönös tiszteleten alapul, szemben a 2009-2010-es időszakkal. A BS a rendőrség civil segítőjeként látja magát, amely a (közösségi) önvédelemre képezi tagjait, és az összefogást kívánja segíteni és ösztönözni – erősen etnikai és ideológiai alapon. Tyirityán elmondása szerint céljuk nem a balhé vagy a bűncselekmények elkövetése – ilyenre szerinte nem is volt példa tizenkét éves működésük során –, hanem a nyilvánosság figyelmének felhívása egy problémára, és ezen keresztül nyomásgyakorlás a hatóságokra, amelyek egyébként hajlamosak lennének csak a baj megtörténte után cselekedni.

Tevékenységüket Tyirityán nem tartja önbíráskodásnak, ezt szerinte sem szabad megengedni: az egyenruha és a fegyverkezés állami privilégium, amit nem szabad civilek kezébe kiadni. Ezért lényeges szerinte, hogy a Sereg közel 400 tagja között sok az aktív, illetve a leszerelt rendőr és katona, köztük kommandósok és mélységi felderítők, mert civilekkel nem lehetne folytatni a tevékenységüket. Feladatukat Tyirityán abban látja, hogy az etnikai feszültségeket kezeljék, és bizonyos határokon belül tartsák. Különben szerinte „olyan dolog fog elszabadulni, amit már lehet, hogy mi sem tudunk megállítani. Ne menjünk elébe egy olyan folyamatnak, ami nem feltétlen biztos, hogy eljönne. Pedig van rá esély, hogy eljön, de azért ne mi kezdjük el ennek az egész dominónak a borítását.”

A BS Tyirityán „egyszemélyes diktatúrája” alatt működik, területi klánokból épül fel. Amellett, hogy fel kívánják hívni a nyilvánosság és a hatóságok figyelmét egyes ügyekre, tevékenységükben nagy hangsúlyt kap a saját közösség összefogása, a „normalitás elvén” alapuló egységes értékrend és életvitel meghatározása. Ennek megfelelően a Betyárseregnek gyakorlatilag nincs olyan programja, tevékenysége, amely ne a tagságnak szólna. A sereg egésze jellemzően az éves gyűlésen (seregszemlén) találkozik, év közben jellemzően a területi csoport (klánok), illetve a tagok kisebb csoportja jön össze bizonyos programokra. Ezek olyan nyilvános események, mint például Horthy-

⁶⁶ Tóth Richi, Jászberényi Sándor: *A Betyársereg vezetője: Ez nácinak számít? Hát legyek az!*, 24.hu, 2016.

november 22., <https://24.hu/belfold/2016/11/22/a-betyarsereg-vezetoje-ez-nacinak-szomit-hat-legyek-az/>

⁶⁷ Fábrián (2015), https://index.hu/belfold/2015/06/15/naci_vagyok_vallalom_vona_meg_a_baratom/; Tóth, Jászberényi (2016), <https://24.hu/kozelet/2016/11/23/tyirityan-nem-tartjuk-orbant-kozellensegnek/>

megemlékezés, nemzeti ünnepi rendezvény, erőt és jelenlétet mutató, megfélemlítő felvonulások, motoros túrák, közös edzések, erőfelmérések, illetve sportversenyeken való részvétel.

Légió Hungária⁶⁸

A 2018-ban létrejött, jórészt a HVIM-ből kivált Légió Hungária (LH) megalakulásának egyik oka a radikális, illetve szélsőjobboldal feladatával és céljaival kapcsolatos véleménykülönbségek voltak, amiket felszínre hozott a korábban meglévő közös célok elérése. Incze Béla elmondása szerint a LH szeretné pótolni azt a hiányosságot, hogy a 2000-es évek első évtizedének közepén nem született konszenzus a mozgalom eszmei és értékbeli alapjairól. Mivel szerinte a nemzeti radikalizmus véget ért, de a szélsőjobboldali túl tág, a nacionalista pedig túl szűk értelmű fogalom – bár tud velük azonosulni –, így még nincs tökéletes jelző, ami leírná az ideológiájukat; de valószínűleg fog ilyen születni. Értelmezésében egyébként a szélsőjobboldal nem pejoratív kifejezés. Azt jelöli, hogy ha kell, hajlandóak elmenni a „jobb legszéléig”, „szélsőséges megnyilvánulásokkal felvállalni az álláspontjukat”, mellőzve a vulgáritásokat.

Világnézetük három pillére a hagyomány, az öntudat és a közösség. Mivel Incze szerint a rendszer nem megváltoztatható, nem ebben látja a LH szerepét. Céljuk az igényes szélsőjobboldal megteremtése, amely fiatalos stílusával, új formával vonzó tud lenni, és a szélsőjobboldalon belül is tekintélyt tud kivívni. Megszólalásaik, akciók révén akarják felhívni a figyelmet a problémákra, témákat bedobva közvetve társadalomformáló erővé válni. Nagy hangsúlyt fektetnek ezért a külsőségekre, megjelenésre – tagságukkal szemben például elvárás a jó kiállítás –, a rend, fegyelem és erő sugárzására.

A szervezet hierarchikus, a kérdésekről alapvetően a vezetőség dönt, bár a területi vezetőknek is van mozgástere. Egyelőre rétegszervezetnek tartják magukat, akik elsősorban saját közegüknek kívánnak bizonyos témákban szólni, az ő véleményüket formálni, és nem céljuk a szélesebb nyilvánosság elérésére. Ennek nem mond ellent, hogy a LH évente jellemzően 2-3 nagyobb szabású akciót szervez (pl. ún. becsület napi gyűlés, október 23-i akció). Ezek célja, hogy a figyelem felkeltésén, megbotránkoztatáson keresztül erősítsék belső összetartásukat, tagokat toborozzanak, és erőt mutassanak a szélsőjobboldali mozgalmon belül is. E jól látható események mellett túrákat, táborokat, képzéseket szerveznek tagjaik számára, a járvány alatt pedig az otthoni sportolásra ösztönöztek.

Magyar Önvédelmi Mozgalom

A 2014-ben a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület utódjaként, annak korábbi vezetője, László Attila által létrehozott MÖM elsősorban az ország délkeleti, keleti felén, azon belül is főleg az alföldi kistelepüléseken van jelen, bár az utóbbi években az ország középső részén és néhány nyugati településen is helyi csoportokat hozott létre. Ideológiája sovinszta, rasszista, revizionista gondolatokra épül, amelyet például roma- és bevándorlásellenes üzeneteik, valamint az olyan szóhasználat, mint pl. az „élettér” jelez. László Attila ugyanakkor nem szereti, ha bekategorizálják a szervezetét, és nem ért egyet az olyan jelzőkkel, mint a szélsőjobb és a neonáci.

Magukat nemzeti radikális, magyar önvédő szervezetnek tartja, amely a hagyományokat őrzi és képviseli, a „normalitás” mentén működik, és nemzeti öntudatra nevel. Az ideológia és szimbolikus akciók helyett ugyanakkor a MÖM a közösségépítésre, „közérzetjavításra”, karitatív tevékenységekre és a fiatalok nemzeti öntudatra nevelésére koncentrál – pl. gyerektábort, véradást, ruha-, bútort-, tűzifa-, pénzgyűjtést szerveznek, valamint a Betyársereghez hasonlóan lakossági segítségkérésre helyszíni szemléket, rendteremtő vonulásokat, kitelepüléseket tartanak, és önvédelemre, önszerveződésre

⁶⁸ A fejezet Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával 2020. szeptember 22-én készült interjú alapján készült, az egyéb forrásokat lábjegyzetben jelöljük.

ösztönzik a helyi lakosokat. Emellett más szervezetekkel közösen túrákat, tagjaik számára képzéseket szerveznek.

Identitás Generáció⁶⁹

A 2014-ben alakult Identitás Generáció (IG) a fősodron túli, radikális jobboldal „különc” szereplője, ami ideológiájában és stílusában is eltér más szervezetektől, és nem is működik együtt velük. Bár vezetője, Bódi Ábel „megjárt” olyan szélsőséges szervezetet is, mint a hungarista irányultságú Pax Hungarica, az IG ideológiája jelentősen eltér a szélsőjobboldali szervezetektől, és a francia újjoboldali gondolatra épül.

A francia gyökerű, de mára páneurópai identitárius mozgalom hivatalos magyarországi tagszervezeteként az IG szervezetileg is elkülönül a „hagyományos” szélsőjobboldaltól. Bódi Ábel szerint nekik összetettebb válaszaik vannak, és üzeneteik magasabban kvalifikáltak. Bódi a „modern konzervativizmus” képviselőiként tekint magukra, akik a „római alapokon nyugvó keresztény európai hagyományt” képviselik, és úgy képesek „adaptív válaszokat adni az új kihívásokra, hogy nem vesznek el az alapokat, és nem esnek át a posztmodernbe”. Páneurópai mozgalomként az IG elítéli a sovinizmust, és az egységes európai identitásban hisz, és ennek megőrzéséért küzd.⁷⁰ Ebben és az ellenfelekben azonban már részben hasonlóság van a hagyományos szélsőjobboldali szervezetek és az IG között: utóbbi is a multikulturalizmusban, a bevándorlásban, a liberális értékekben, a politikai korrektségben látja a fő fenyegetést.

Nem csak ideológiájukat, hanem működési módjukat tekintve is különböznek részben a többi szervezettől. Akcionista szervezatként céljuk az utca visszavétele a „baloldali hangadóktól”, ami ugyanakkor összhangban van pl. a Légió Hungária felfogásával is. Módszereikben azonban különböznek: míg a LH a hagyományos szélsőjobboldali szimbolikára és stílusra épít (szigorú koreográfia szerint zajló, megfélemlítést célzó erődemonstráció), az IG a lazább, meghökkentő, provokatív akciókban utazik (ideológiai ellenfelek eseményeinek meghekkkelése, molinózások). Szerepüket Bódi abban is látja, hogy hálót biztosítsanak azoknak, akik „átesnének a szélsőjobbra, aztán csalódnának benne, és apolitikussá válnának”.

Emellett egyfajta zsilipként működnek a mozgalmi világ és politika között: aki motivált a közéletben való aktív részvételre, annak közeget biztosítanak, az náluk tanulhat szellemi alapokat, majd „át tudják csatornázni a nagypolitikába”. Bódi hangsúlyozta, hogy ez csak a közéleti szerepvállalás segítségét jelenti, nem pedig közvetlen utat valamely párthoz („nem vagyunk Fidelitas 2.0”), hiszen egyikkel sincs szervezeti kapcsolatuk. Nyilatkozata alapján azonban feltételezhető, hogy kizárásos alapon mégis leginkább a Fidesz holdudvara jöhet szóba, hiszen velük vannak ideológiai átfedések.

European Patriots Unite

A 2020 júniusában alakult European Patriots Unite (EPU) célja Európa „patriótáinak összekapcsolása egy hálózatba”, és így egyrészt „felhangosítani”, másrészt ezáltal támogatni, erősíteni őket, hogy így eredményesebbek lehessenek saját országukban. Civil, rendpárti mozgalomnak tartják magukat, amely a nemzeti keresztény értékek talaján áll, és az identitás, az anyanyelv és a kultúra védelméért küzd. A szervezet vezetőségében helyet foglal Gaudi-Nagy Tamás, aki szélsőjobboldali szereplők rendszeres jogi képviselője, 2010-2014 között a Jobbik országgyűlési képviselője, valamint Walter Pál Péter, a Mi

⁶⁹ A fejezet a Bódi Ábellel, az Identitás Generáció vezetőjével 2020. október 6-án készült interjú alapján készült, az egyéb forrásokat lábjegyzetben jelöljük

⁷⁰ Juhász Attila (szerk.): *Az átrendeződés éve – A populisták jobb és a szélsőjobb a mai Magyarországon*, Political Capital, 2017, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/media/Boell_Szelsojobb_HUN_171220.pdf

Hazánk Ifjainak korábbi országos főszervezője, akit egy karlendítős fotó miatt leváltottak, majd a szervezet elnökeként tért vissza.⁷¹

5. „Baráti, bajtársi kapcsolat” – A szervezetek közötti viszony, nemzetközi kapcsolatok

Bár fragmentált a mozgalom, és vannak eltérések az öndefinícióban, célmeghatározásban és a szervezetek profiljában, a közös elemekre fókuszálva szoros az együttműködés a legtöbb szervezet között.⁷² Ugyanakkor a mozgalmon belül gyakoriak a konfliktusok is, amelyek főleg személyes ellentétekre és érdekkonfliktusokra, és kevésbé ideológiai különbségekre vezethetők vissza.⁷³ Egy interjúalanyunk szerint az ellentétek oka, hogy „mindenki saját szemétdombján szeret kapirgálni”, ennek ellenére szerinte a nemzeti radikális mozgalom „egy nagy család, hiába vannak különböző szervezetek”.⁷⁴ A szervezetek közti kapcsolat alapja a közös ideológiai irányultság, egymás munkájának tisztelete, valamint a közös ellenségek elleni harc. A szervezetek meghívják egymás vezetőit rendezvényeikre előadóként, vendégként, megosztják tapasztalataikat, tanácsokkal segítik egymásnak, közös rendezvényeket szerveznek (pl. túrák), delegációt küldenek egymás jelentősebb rendezvényeire. Emellett egyre növekvő mértékben hajtanak végre közös akciókat, elsősorban LGBTQ témában. Pl. megzavarnak ilyen témájú rendezvényeket, látogatásukkal megfélemlítenek LGBTQ szervezeteket. Ilyen aktív együttműködés elsősorban a HVIM, Budaházy Edda és György, Gaudi-Nagy Tamás és az Alfa Szövetséget vezető Téglásy Imre között figyelhető meg.

A 2000-es évek első évtizedének második felében kialakult gyakorlat szerint a szélsőjobbaldali mozgalom szoros kapcsolatokat ápol és hivatalosan is együttműködött a Jobbikkal. A mozgalom a párt fontos bázisa volt mind szavazói, szervezői-szervezeti és káder szempontból is, országgyűlési képviselőt, frakció- és pártalkalmazottakat is adva a Jobbiknak. A kapcsolat a Jobbik közepre húzódásával gyorsan gyengült, a szervezetek 2016-tól kezdve szakították meg kapcsolatukat a párttal, később egyre nyitabban szembe is fordulva vele. Átmeneti kivétel volt a MÖM, amely csak 2020 augusztusában⁷⁵ szakította meg a kapcsolatát a Jobbikkal. A szakítás után a Betyársereg az akkor létező Identitesszel közösen új párt alapjait kezdte szervezni Erő és Elszántság néven, de a Jobbikon belüli, Toroczkai László körül éleződő ellentétek miatt félbehagyták.⁷⁶ A Mi Hazánk 2018-as létrejöttével aztán a szervezetek többsége az új párt mögé állt. A „hagyományos” szervezetek közül a LH az egyetlen, amelynek nincs kapcsolata a Mi Hazánkkal, aminek elvi oka, hogy semmilyen párttal nem akarnak kapcsolatot fenntartani. Emiatt, bár sok embert ismernek a pártból, szervezeti szinten nem mennek el az eseményeikre, ami kisebb konfliktusokat okozott.⁷⁷ A többi szervezet együttműködik a párttal, terjeszti akcióit és üzeneteit, bár ennek nincs hivatalos formája. Interjúalanyaink közül többen is

⁷¹ Nagy Gergely Miklós: *Pozíciót kaptak azok a nácibarát tagok a Mi Hazánkban, akik nemrég még vállalhatatlanok voltak*, 24.hu, 2020. február 4., <https://24.hu/belfold/2020/02/04/mi-hazank-neonaci-tag-toroczkai-laszlo/>

⁷² Kivéve az Identitás Generációt, amely élesen megkülönbözteti magát a többi szervezettől és azok ideológiájától.

⁷³ Néhány példa: Varjasi Viktor: *Behúzott a Betyársereg vezetője Novák Elődnek*, 24.hu, 2011. szeptember 26., <https://24.hu/belfold/2011/09/26/behuzott-a-betyarsereg-vezetoje-novak-elodnek/>; Zagyva Gy. Gyula és Barcsa-Turner Gábor: *Válasz Kubinyi Tamás ellenünk indított rágalomhadjárataira*, HVIM, <https://www.hvim.hu/post/valasz-kubinyi-tamas-ellenunk-inditott-ragalomhadjaratara>; *Napi humor: Trónuslovagrendi nagymester kéregetésén nevet El Risitas*, HVIM, <https://www.hvim.hu/post/napi-humor-tronuslovagrendi-nagymester-keregetesen-nevet-el-risitas>

⁷⁴ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

⁷⁵ Pesti Srácok: *Újabb ikonikus távozó a Jobbiknál, László Attila is kilépett a pártból*, Pesti Srácok, 2020. augusztus 11., <https://pestisracok.hu/ujabb-nap-ujabb-ikonikus-tavozo-a-jobbiknal-laszlo-attila-tibor-mutatott-fityiszt-jakab-petereknek/>

⁷⁶ Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

⁷⁷ Interjú Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

kritikusak voltak a Mi Hazánk politizálásával.⁷⁸ Ennek egyik oka az volt, hogy hiányolták, hogy sok fontos témával nem foglalkozik a párt (pl. rasszkérdéssel, magyarság öndefinálásával).⁷⁹

Külföldi kapcsolatok

A korábban hagyományosan inkább befelé forduló magyar szélsőjobboldali szcéna az utóbbi években látványosan kilépett a nemzetközi porondra, aktív kapcsolatokat ápol nyugat-, észak-európai (főleg német, svéd) és térségbeli (pl. cseh, bolgár, lengyel, szerb, ukrán) szervezettel is. A nemzetközi szélsőjobboldali hálózat egyik fontos eseményévé és találkozási pontjává nőtte ki magát a minden év februárjában megrendezett ún. „becsület napja”, amelyre a fentiek mellett rendszeresen érkeznek szélsőjobboldaliak (köztük neonácik) Svédországból, Franciaországból, Olaszországból és Oroszországból is. A nemzetközi kapcsolatépítésben az LH a legaktívabb, amely tagja a bolgár, cseh, francia, lengyel és német szervezetekből álló Európa Erőd Szövetségnek⁸⁰, de képviselői rendszeresen vesznek részt más európai szervezetek által rendezett demonstrációkon, találkozók, konferenciákon. E nyitás a szélsőjobboldal nemzetköziesedésének trendjébe, a fehér szélsőjobb globalizációjába illeszkedik.⁸¹ Az online információmegosztás és mémkultúra révén mind a hálózat, mind az ideológia globálissá vált, a szereplők ismerik egymást, követik egymás tevékenységét és a többi országban zajló fejleményeket, tanulnak egymás tapasztalataiból, ugyanazt az érvrendszert használják, hivatkoznak egymásra.

A szélsőjobboldali szervezetek „internacionáléjának”⁸² fontos aspektusa az orosz befolyás és a dezinformáció. A nemzetközi szélsőjobb számára Oroszország fontos viszonyítási pont, mind ideológiailag (hagyományos értékek, egyház szerepe, liberalizmus-, Amerika- és EU-ellenesség), mind politikailag (autoriter vezető), mind – adott esetben – a gyakorlati támogatást tekintve. A Political Capital számos kutatásban és tanulmányban foglalkozott azzal az orosz állami stratégiával, aminek mentén a Kreml – külpolitikai hatalmi céljai érdekében, a titkosszolgálatok segítségével – külföldi szélsőséges szervezeteket használ fel országok és az EU destabilizálására, nemzetközi zavar- és feszültségkeltésre. Ilyen befolyásolást korábban kimutattunk Magyarországon is, mind az akkori Jobbik, mind szélsőséges csoportokon keresztül.⁸³

⁷⁸ Interjú Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével, 2020. szeptember 29.

⁷⁹ Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

⁸⁰ Légió Hungária: *Európa Erőd - Szövetség az öreg kontinensért*, Légió Hungária, 2019. április 24., <https://legiohungaria.org/88-europa-erod-szovetseg-az-oreg-kontinensert>

⁸¹ Counter Extremism Project (2020). *Violent Right-Wing Extremism and Terrorism – Transnational Connectivity, Definitions, Incidents, Structures and Countermeasures*. https://www.counterextremism.com/sites/default/files/CEP%20Study_Violent%20Right-Wing%20Extremism%20and%20Terrorism_Nov%202020.pdf

⁸² Political Capital: *A kommunistától a neonáci internacionáléig*, Political Capital, 2020. június 10., https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2545

⁸³ Political Capital : *Az európai szélsőjobboldal kapcsolata a Kremellel*, Political Capital, 2015. december 22., https://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=67; Juhász Attila, Krekó Péter, Győri Lóránt, Dezső András: *„Eurázsiai vagyok” – A magyar szélsőjobboldal kapcsolata a Kremellel*, Political Capital, 2015. március, https://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_tanulmany_EurazsiaiVagyok.pdf; Political Capital : *Oroszországból gyűlölettel – az oroszbarát szélsőséges csoportok aktivitása Közép-Kelet-Európában*, Political Capital, 2017. április 28., https://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=934; Political Capital: *Doors Wide Shut – Russian, Chinese and Turkish authoritarian influence in the Czech Republic, Hungary and Slovakia*, 2019, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/pc_authoritarian_influence_web_20191203.pdf

6. „Nincs olyan, hogy az emberek egyenlőek” – Világnézet és értékek

Több interjúalanyunk⁸⁴ hangsúlyozta, hogy a gyakori vád ellenére, miszerint a radikális, illetve szélsőjobboldali gondolkodás a gyűlöleten alapszik, őket a nemzet- (vagy rassz-) és hazaszeretet mozgatja, és nem gyűlölnék senkit. A szélsőjobboldal kutatása során ugyanakkor a téma neves szakértői körében nagyjából megegyezés van abban, hogy milyen értékek, világnézeti elemek, illetve témák jellemzik a szcéna szereplőit.⁸⁵ A legfőbb jellemzőknek a nacionalizmus, a rasszizmus, az idegenellenesség, a demokráciaellenesség, valamint az erős állam igénye tűnnek, de fontos elem a liberalizmus elutasítása és a közösség egyén elé helyezése is. Ezek mind visszaköszönek az interjúinkban is. Több alanyunknál megjelent a nemzet etnikai alapú, kirekesztő megfogalmazása, valamint szembeállítás más etnikumokkal. Incze Béla szerint például a nemzet olyan emberek halmaza, akik nemzeti sorskérdések iránt cselekvően közösséget vállalnak, aki pedig rideg ezek iránt, nem lehet a nemzet része.⁸⁶ Az ilyen és hasonló megfogalmazások problémája az önkényesség – azaz hogy a beszélő határozza meg, melyek a nemzeti sorskérdések, és mi az a hozzáállás, amely valakit a nemzet részévé tesz, vagy kizár belőle. A nemzet önkényesen meghatározott érdeke pedig legitimálja a fellépést bizonyos személyek vagy csoportok ellen, az érvelés szerint pusztán önvédelemből.

A nacionalizmushoz sorolható a saját nemzet különbnek, felsőbbrendűnek vélelmezése is, amelyet megfigyelhettünk a HVIM-nél és a Betyárseregénél is. A nacionalizmus tágabb, a rasszizmushoz is szorosan kapcsolódó értelmezését eredményezte a globalizáció utóbbi évtizedekben végbemenő felgyorsulása és a bevándorlás központi témává emelkedése. Ezek hatására a radikális- és szélsőjobboldal hagyományos és új szereplői az etnikailag definiált nemzeti, nemzetállami keretből kilépve kulturálisan (és részben faji alapon) definiált civilizációs egységekben, kultúrkörökben gondolkodnak, és a nemzetek helyett növekvő mértékben ezekkel (is) azonosítják magukat, ezek védelmét jelölik meg feladatuknak. Így a nacionalizmus jelének tekinthetjük az európai/nyugati/keresztény kultúra/civilizáció felsőbbrendűségének, illetve védelmének gondolatát is. A gondolkodási keret tágítása (vagyis az ideológia „nemzetköziesedése”, „globalizációja”) azt is eredményezi, hogy a saját etnikai nemzet helyett egyre inkább a saját – vagyis a fehér – rassz/faj kerül a középpontba, és lesz a kultúra mellett a „saját” csoport összetartozásának fő kritériuma.

Ahogy a szervezetek bemutatásakor már részben kitértünk rá, számos jel utal a vezetők és a szervezetek körében rasszizmusra is, még ha a kifejezést az interjúalanyok többsége vissza is utasítja. Tyirityán Zsolt erős rassztudatáról beszélt, és bár elmondása szerint nem hisz a fehér európai rassz felsőbbrendűségében, és rassztudata nem kirekesztő, mert az csak a saját rassz iránti büszkeségre épül, az Indexnek adott, korábban már idézett interjú szerint vallja a fajok közti hierarchiát és a cigányok alsóbbrendűségét.⁸⁷ Ha nem is ennyire expliciten, de számos más interjúalanyunk is használt a cigánysággal kapcsolatban általánosító és degradáló kifejezéseket (pl. cigánybűnözés). Bár sokuk hangsúlyozta, hogy nem gyűlölik a romákat, illetve hogy nem feltétlenül a cigányság egészére vonatkoznak a kijelentéseik, azok mégis származási alapú megkülönböztetésről, negatív

⁸⁴ Pl. interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.; Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

⁸⁵ Annak ellenére, hogy a kutatás tárgyának elnevezése kapcsán számos versengő definíció kering (pl. szélsőjobb, populista radikális jobb, extrém jobb, neonáci, neofasiszta stb.). Félix Anikó: „Katalizátor voltam” – Gender kérdések a (változó) szélsőjobboldalon: A magyarországi szélsőjobboldal elemzése a társadalmi nemek szempontjából. PhD disszertáció, 2020, https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44522/felix_aniko_doktori_ertekezes.pdf?sequence=1

⁸⁶ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

⁸⁷ Fábíán Tamás: *Náci vagyok, vállalom! Vona meg a barátom*, Index, 2015. június 15., https://index.hu/belfold/2015/06/15/naci_vagyok_vallalom_vona_meg_a_baratom/; Tóth, Jászberény (2020), <https://24.hu/kozelet/2016/11/23/tyirityan-nem-tartjuk-orbant-kozellensegnek/>

sztereotípiákról és elutasításról árulkodnak.⁸⁸ A rasszizmus jele ugyanakkor az a beszédmód is, amely az újjobboldal francia ideológusa, Alain de Benoist munkássága hatására terjedt el az utóbbi évtizedekben. Ő a szélsőjobboldal hagyományos, biológiai alapú rasszizmusa helyett a migrációval és az idegenellenességgel összefüggésben azt a gondolatot dolgozta ki, miszerint minden kultúra kibontakozhat ugyan, de csak a saját, őshonos területén, így minden keveredés, univerzalizmus és multikulturalizmus elutasítandó, bevándorlóknak pedig nincs helye a fehér, keresztény, nyugati kultúra területén.⁸⁹ E szemlélet tulajdonképpen a rasszizmus relativizálása, „átcsomagolása”, amely ugyanúgy a „saját” csoporttól eltérők elutasítására épül, csak a származásbeli, etnikai különbség helyett a kulturálisra kerül a hangsúly, mintegy kódolva az üzenetet – hasonlóan a nacionalizmusnál is bemutatott folyamathoz. Ez a narratíva mára a hagyományos szélsőjobb ideológiájába is teljesen beépült, és az idegenellenesség fő gondolati keretévé vált Magyarországon is, ahogy interjúinkból is látható.⁹⁰

A demokráciaellenesség és az erős, autoriter állam is hangsúlyosan megjelent az interjúink során. Tyirityán Zsolt elmondta, hogy nem hisz a demokráciában, hanem a hierarchizált, autoriter állam híve. Incze Béla nem tiszteli a modernkori köztársaságot, a HVIM vezetői elvetik a demokrácia jelenlegi formáját, a MÖM szerint a demokrácia nem működőképes, mert káoszhoz vezet, Budaházy Edda pedig a jelenlegi működést nem tartja népképviselőnek, és súlyozott vagy cenzus alapú választási rendszert vezetne be, iskolázottság alapján. Az Identitás Generáció vezetője, Bódi Ábel ugyanakkor azt mondta, neki nincs semmi baja a jelenlegi magyar demokráciával.

A liberális demokrácia alapértékei közül rákérdeztünk interjúalanyainknál, hogy mit gondolnak az emberi jogokról, az egyenlőségről és a szabadságról; ezek mennyire fontosak számukra. Míg az egyenlőséget egységesen elvetették, az emberi jogokhoz és a szabadsághoz ambivalensen viszonyultak. Az egyenlőségről alkotott véleményük gyökeresen eltér a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban és az Alaptörvényben is rögzített felfogástól, amely az emberi méltóság alapján mondja ki az esély- és jogegyenlőséget, illetve a diszkrimináció tilalmát.

Egyöntetű vélemény volt, hogy nincs egyenlőség az emberek között, mert különböznek az egyének adottságai, képességei, kvalitásai, eredményei. Sokan megfogalmazták, hogy az egyént vállalt felelőssége, illetve érdemei szerint kell megítélni.⁹¹ Budaházy Edda ugyanakkor elmondta, hogy hisz az egyenlő lehetőségekben, amik szerinte adóttak is, Tyirityán Zsolt szerint pedig mindenki azonos jogokkal rendelkezik. Az emberi jogokról szólva Tyirityán úgy fogalmazott, hogy azok a normalitás határáig tartanak, és amíg a többség rovására nem mennek. Bódi Ábel válaszában megkülönböztette az olyan jogokat, mint az önrendelkezéshez és az önvédelemhez való jogot, amelyek szerinte is nagyon fontosak, szemben a „baloldali értelemben vett emberi jogokkal”, amelyek szerinte arról szólnak, hogy „mindent adjon az állam, embernek minden jár” – ezekkel nem ért egyet.

A szabadságot a legtöbbjük fontosnak tartotta, de többen hangsúlyozták, hogy meg kell különböztetni a szabadságot a szabadosságtól, illetve, hogy a szabadság nem valamitől, hanem valamire való szabadságot jelent, és összhangban kell lennie az alapvető értékekkel, a normalitással⁹², valamint, hogy a szabadság nem azt jelenti, hogy mindenki azt kezdjen az életével, amit akar.⁹³ Tyirityán Zsolt szerint a szabadság addig tart, amíg nem kényszerítenek mást arra, hogy megtagadja magát. Rákérdeztünk

⁸⁸ A romaellenességgel később külön részben foglalkozunk még.

⁸⁹ Félix, Anikó (2020)

⁹⁰ Külön részben foglalkozunk lejjebb interjúalanyaink idegenellenes megnyilvánulásaival is.

⁹¹ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.; interjú Bódi Ábelrel, az Identitás Generáció vezetőjével, 2020. október 6.

⁹² Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

⁹³ Interjú Incze Bélával, a Légión Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

továbbá a nemzet, a hagyomány, a vallás, a rend, a biztonság és a közösség fontosságára, amelyeket interjúalanyaink egyöntetűen alapvető fontosságúnak neveztek.

Szélsőségesesség és erőszak

Rákérdeztünk interjúalanyainknál, mit értenek „szélsőséges” és „szélsőjobb” alatt, illetve hogy magukat ide sorolják-e. A többi szervezettől elkülönülő IG vezetője, Bódi Ábel negatívan nyilatkozik a szélsőjobb szervezetekről, és szerinte az számít szélsőségesnek, aki nem képes a párbeszédre és a kompromisszumra. Voltak olyan interjúalanyok, akik magukat és szervezetüket radikális jobboldalinak vagy nemzeti radikálisnak nevezték, és tiltakoztak a szélsőséges jelző ellen, mert szerintük ők képviselik a „normalitást”, azaz a normális értékrendet.

Így nyilatkozott pl. Budaházy Edda, aki azokat tartja szélsőségesnek, akik „arra bátorítanak más, hogy lány létére legyen fiú”. Szerinte a radikálisok olyanok, mint az immunrendszer: másoknál előbb megérik a közösséget fenyegető veszélyeket, a távlatokba néznek, és az első vonalban küzdenek, akár saját kárukon is. László Attila szintén nem tartja helyénvalónak a szélsőjobboldali kategóriát a MÖM-re, amelyet nemzeti radikálisként definiál, mint a hagyományokhoz kötődő, a normalitás mentén működő magyar önvédő szervezetet. A HVIM vezetői a saját értelmezésükben tartják csak magukat szélsőjobboldalinak, miközben Incze Bélának és Tyirityán Zsoltnak nincsenek fenntartásai a szóval kapcsolatban. Előbbi szerint a radikális jobboldalinak mondott szervezetek szerinte többé-kevésbé szélsőjobboldaliak, mint pl. a Mi Hazánk, utóbbi pedig magabiztosan nyilatkozik arról, hogy ami most még nagyon radikálisnak, szélsőségesnek tűnik, az tíz éven belül a kormánynyilatkozatok része lesz, ahogy ez jelenleg is történik már.

Megkértük interjúalanyainkat, hogy helyezték el magukat egy 1-5-ig tartó képzeletbeli tengelyen, ahol az 1-es a mérsékeltet, az 5-ös a radikálisat jelöli. A MÖM, az IG és az EPU vezetői a 3-as pozícióra helyezték magukat, Incze Béla (LH) a 4-esre, hozzáfűzve, hogy nagyon témaspecifikus, és bővebb kifejtést igényelne, Tyirityán Zsolt és a HVIM vezetői pedig radikálisként értékelték magukat, de utóbbiak is hozzáfűzték, hogy ez nagyon témafüggő – van, amiben mérsékeltnek, van, amiben szerintük erőszakra is szükség van. Példaként az LMBTQ-témát hozták fel, amellyel kapcsolatban 6-os értékre helyezték volna magukat az 5-ös skálán. Iránymutatásuk is ezt támasztja alá, amiben a törvénytelen cselekedeteket is kívánatosnak nevezik ebben a témában. Mint írják, mozgalmuk „kérlelhetetlenül szemben áll” azokkal, akik átfogalmazzák a „család isteni küldetését és meghatározását”, és „a nemi szerepeket a hagyományostól eltérően értékeli”. „Ezen szembenállás során minden vármegyésnek kötelessége a törvények adta lehetőségek legvégső határáig elmenni, vagy kivételes esetben azt, a következmények emelt fővel vállalásával, át is lépni.”⁹⁴

Szintén rákérdeztünk arra, van-e olyan helyzet, amikor jogos szerintük az erőszak alkalmazása. Interjúalanyaink egyhangú véleménye szerint akkor legitim az erőszak, ha önvédelemből történik, ami lehet a saját közösség érdekeinek védelme is. Tyirityán szerint az önvédelem lehet szellemi és fizikai is, ugyanakkor szerinte az erőszak a legrosszabb eszköz, és az önbíráskodást nem szabad megengedni, az erőszak az állam privilégiuma kell, hogy legyen. Szerinte soha nem az az erőszakos, aki erős, hanem a gyenge, mert fél. Budaházy Edda ezzel szemben a határon a bevándorlás miatt kialakult helyzetet önvédelemnek tartja, ezért szerinte szárazföldön és tengeren is jogos lenne, ha lónének a menekültekre, hogy elijesszék őket. A HVIM vezetői egyrészt szintén állami monopóliumnak tartják az erőszakot, de általános alapelvük szerint erőszakra erőszakkal kell válaszolni. Emellett a becsület védelmében legitimnek tartják a párbajt is. Ugyanakkor a fenti idézet, miszerint „kivételes esetben” „minden vármegyésnek kötelessége” átlépni „a törvények adta lehetőségek legvégső határára” is, egyértelműen jelzi a törvénytételt – így például az erőszak – alkalmazásának önkényességét: ha meggyőződésük és/vagy érdekük úgy kívánja, felülírható az állami erőszakmonopólium elve.

⁹⁴ Iránymutatás, HVIM, 2019, 15. o.

7. „Érvényesítjük az igazságot⁹⁵” – Fő narratívák és témák

Ahogy láttuk, a szélsőjobboldali gondolkör és szereplők nemzetköziesedése révén mára növekvő mértékben a biológiai származás helyett a kultúra és az identitás, az etnikum helyett pedig a rassz kérdése került a szélsőjobboldali gondolkodás középpontjába. Erre reflektálnak a szcénán belüli fő narratívák is, amelyek mára meghatározóak lettek a globális szélsőjobboldalon, és a szélsőjobboldali háttérű terror- és más erőszakos cselekmények fő kiváltó okaivá váltak.⁹⁶

Fő narratívák

A szélsőjobboldal nemzetközi trendjével⁹⁷ összhangban Magyarországon is az ún. „Nagy Felcserélődés” (vagy „Nagy Lecserélődés”, angolul Great Replacement)⁹⁸ áll az érvrendszer középpontjában, amely szerint a fehér európai lakosságot etnikai és kulturális tekintetben is szándékosan kicserélik a bevándorlás és a növekvő létszámú kisebbségek révén. A narratíva sikerének egyik oka, hogy kellően tág, szerepelnek benne mind külső (pl. muszlim bevándorlók), mind belső (pl. liberálisok, melegek) ellenségek, akik szervezeten, valakik terve szerint cselekszenek, és kellő veszélyt jelentenek, hiszen a hagyományos értékek talaján álló fehér, „nyugati” fajt és civilizációt fenyegetik. Szintén a siker összetevője, hogy az elmélet magába sűríti mindazokat a bizonytalanságokat és félelmeket, amelyek a társadalmi változások hatására megszűnni látszó etnikai és kulturális előjogok (azaz „identitás”) elvesztésével kapcsolatosak. A „Nagy Felcserélődés” gondolata szorosan kapcsolódik más összeesküvés-elméletekhez, mint például a nagyon hasonló „fehérek ellen elkövetett népirtás” (white genocide)⁹⁹ gondolatához. Eszerint a fehér faj a kihalás szélén áll a nem fehér népeesség növekedése és a nyugati társadalmakba való asszimilációja miatt. Az elmélet szerint ezeket a folyamatokat egy zsidó összeesküvés tervezi és szervezi, amelynek célja a fehér faj kiirtása. Ezek a narratívák gyakran megjelennek a hazai szélsőjobboldali szereplők érvelésében is. Budaházy Edda például így fogalmazta meg ezt 2015-ben:

„Úgy gondoljuk, hogy mivel az európai kontinensen az őslakos fehér ember lélekszáma rohamosan csökken, így az idegenek beengedésével és azok általánosan magasabb szaporodási hajlandóságával, az európai őslakos fehér rassz kihalását okozzák azok, akik ezeket a folyamatokat támogatják, és meg nem akadályozzák. Azok a döntéshozók, akik a tömeges bevándorlást szorgalmazzák, az idegen kultúrából érkező emberek asszimilációjának erőltetéséért felelősek, és ez ellen semmit nem tesznek, véleményünk szerint népirtás bűncselekményét hajtják végre.”¹⁰⁰

⁹⁵ Farkas György: *Dúró Dóra: Na, ezért kellett darálni!*, 24.hu, 2020. november 11., <https://24.hu/kozelet/2020/11/11/duro-dora-na-ezert-kellett-daralni/>

⁹⁶ Hussein Ibish: *The myth of the great replacement: how white nationalism has gone mainstream*, The National News, 2019. augusztus 11., <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/the-myth-of-the-great-replacement-how-white-nationalism-has-gone-mainstream-1.897074>

⁹⁷ Counter Extremism Project: *Violent Right-Wing Extremism and Terrorism – Transnational Connectivity, Definitions, Incidents, Structures and Countermeasures*. 2020, https://www.counterextremism.com/sites/default/files/CEP%20Study_Violent%20Right-Wing%20Extremism%20and%20Terrorism_Nov%202020.pdf

⁹⁸ Az újjjobboldali, identitárius mozgalom egyik ideológusa, Renaud Camus vezette be a fogalmat 2011-es Le Grand Remplacement című könyvével. Ld. Davey, Jacob és Ebner, Julia (2019). *‘The Great Replacement’: The Violent Consequences of Mainstreamed Extremism*, Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>

⁹⁹ Anti Defamation League (ADL), *“White Genocide”*, <https://www.adl.org/resources/glossary-terms/white-genocide>

¹⁰⁰ „A népirtás bűncselekményét hajtják végre.” – Budaházy Edda nyílt levele, Betyársereg, 2015. május 11., <http://betyarsereg.hu/a-nepirtas-buncselekmenyet-hajtkak-vegre-budahazy-edda-nyilt-levele/>

Egy a szélsőjobboldali szcénán kívül széles körben elterjedt, de a szélsőjobboldalon is sok követőt találó elmélet egy katasztrófa bekövetkezéséről, az ismert politikai, gazdasági és társadalmi rend összeomlásáról szól, és az erre való felkészülést propagálja.¹⁰¹ E szerint az embereknek fel kell készülniük a túlélésre, azaz például el kell sajátítaniuk az ehhez szükséges fortélyokat és ismereteket, meg kell tanulniuk fizikailag is megvédeni és ellátni magukat, készleteket kell elraktározniuk, elő kell készíteniük egy helyszínt, ahol minden szükséges rendelkezésre áll a katasztrófa átvészeléséhez. Egyes szélsőségesek szerint ez a bekövetkező katasztrófa lesz az ő esélyük, hogy saját elveiket és megoldásaikat elterjesszék, és átvegyék a hatalmat.

Az ún. akceleracionizmus elméletét magukévé tevő szélsőségesek szerint ezért a társadalmi katasztrófa bekövetkeztét aktívan elő kell segíteni, a folyamatokat mesterségesen fel kell gyorsítani káosz előidézésével, illetve politikai és etnikai feszültségek szításával.¹⁰² Bár ez utóbbi elgondolásnak nincsenek jelei Magyarországon, a társadalmi katasztrófa, veszélyhelyzet bekövetkeztének gondolata – leginkább egy háború képében – itthon is jelen van a szélsőjobboldali gondolkodásban. Tyirityán Zsolt már 2016-ban azt mondta, hogy már zajlik a harmadik világháború¹⁰³, Barcsa-Turner Gábor szerint több világpolitikai esemény (pl. ukrán és belorusz helyzet, bevándorlás) hosszú távon nagyon komoly feszültséget okozhat, ezért semmi sem biztos, bár ők a szükségesnél jobban nem készülnek egy esetleges társadalmi összeomlásra. Mindenesetre az általuk szervezett képzéseket megfelelőnek tartják az erre való felkészülésre is. Ugyanakkor a HVIM vezetői szerint a koronavírus-járvány véget fog vetni a jelenleg ismert világnak, és a liberális világrend bukásához fog vezetni.¹⁰⁴ Incze Béla is pesszimistán látja a világot, szerinte romló tendencia érvényesül – például a közbiztonság vagy a szabadságjogok tekintetében. Szerinte a folyamat nem megfordítható, és elképzelhetőnek tartja, hogy sokaknál „elszakad majd a cérna”.¹⁰⁵

A magát folyamatosan áldozati pozícióban feltüntető szélsőjobboldal érvelésének fontos eleme az emberi jogi narratíva kifordítása¹⁰⁶, azaz annak megfogalmazása, hogy a „liberális” államok, intézmények, sajtó stb. kettős mércét alkalmaznának az emberi jogok érvényesítésével és számonkérésével kapcsolatban. Ez az érvelés számos témában megjelenik (pl. „az EU nem törődik az őshonos kisebbségekkel, miközben különleges jogokat biztosít a bevándorlóknak”, „a romák kivételezett helyzetben vannak a nem romákkal szemben”), de talán a szólásszabadság terén a leghangsúlyosabb, amely a nemzetközi szélsőjobb egyik központi narratívája lett az utóbbi években.¹⁰⁷ E szerint egyes híreket („a valóságot és igazságot bemutató híreket”) és egyes szereplőket (pl. szélsőjobboldali szereplőket) cenzúráznak és elnyomnak, megfosztva őket a szólás- és véleménynyilvánítás jogától (pl. „nem beszélhetünk őszintén a cigánybűnözésről és a holokausztról”).

Ezzel az érveléssel kritizálják a szélsőjobboldali szervezetek azt, hogy a szigorodó nemzeti jogalkotások hatására egyes közösségi platformok egyre erősebben lépnek fel a gyűlölködő beszéd ellen, és egyre

¹⁰¹ Financial Times: *How Covid-19 fuelled the rise of catastrophe 'preppers'*, Financial Times, 2020. október 30., <https://www.ft.com/content/16c7b84d-81ae-49a2-8994-4dee94dd03fc>

¹⁰² Zack Beauchamp: *Accelerationism: the obscure idea inspiring white supremacist killers around the world*, Vox, 2019. november 18., <https://www.vox.com/the-highlight/2019/11/11/20882005/accelerationism-white-supremacy-christchurch>

¹⁰³ Tóth, Jászberényi (2016), <https://24.hu/kozelet/2016/11/23/tyirityan-nem-tartjuk-orbant-kozellensegnek/>

¹⁰⁴ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

¹⁰⁵ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

¹⁰⁶ Bernáth Gábor: *Másképp beszélni az emberi jogokról*, in: Müllner András (szerk.): *Saját kép – ellenkép – A Romakép Műhely médiaantropológiai konferenciájának tanulmányai*, 2017, <http://media.elte.hu/mullner-andras-szerk-sajat-kep-ellenkep-a-romakep-muhely-mediaantropológiai-konferenciajanak-tanulmányai/>

¹⁰⁷ Juliana Rordorf: *Tommy Robinson and Free Speech*, hopenothate.org.uk, 2020. augusztus 26., <https://www.hopenothate.org.uk/2020/08/28/tommy-robinson-and-free-speech/>

több szervezeti és közszereplői profilt távolítanak el. Magyarországon is számos szervezetet törölt és töröl rendszeresen a Facebook, ami egyrészt folyamatos macska-egér játékhoz vezet (új néven új profilok létrehozása, majd azok újabb törlése), másrészt kevésbé ellenőrzött platformokra való átvándorláshoz (pl. VKontakte, Telegram) és alternatív csatornák létrehozásához (pl. Toroczka László saját, Facebookot utánzó „blogja”, a radikális érzelműek saját közösségi oldala). A kifordított emberi jogi érvelés hangsúlyosan megjelenik továbbá az LMBTQ-témával kapcsolatban is, a gyerekek egészséges fejlődése és a család védelmének álcázva az LMBTQ-közösség diszkriminálását és jogainak szűkítését.

A szélsőjobb oldali narratívákban leginkább a baloldaliak/kommunisták, liberálisok, bevándorlók, LMBTQ-emberek, romák és zsidók jelennek meg fenyegető ellenségként vagy bűnbakként. Az interjúk fontos tanulsága volt, ahogy interjúalanyaink leírták azokat a csoportokat, akik ellen megfogalmazzák magukat: a felvázolt ellenségképek elképzelt vagy szélsőséges esetek általánosításán alapultak és mellőzték az árnyaltságot. Így beszéltek liberálisokról, baloldaliakról, bevándorlókról, és jórészt a romákról is. Egy interjúalanyunk szerint például míg a konzervatív ember a nemzetet nézi, a baloldali a zsákmányt és a hatalmat, a liberális pedig az egyéni élvezetet.¹⁰⁸ Egy másik interjúalanyunk szerint a liberális életvitelben nincs erkölcsi támaszték, és a liberális szabadságfelfogás megfoszt a nemzeti, nemi, vallási identitástól.¹⁰⁹ Egyes csoportok felruházása ehhez hasonló, elképzelt vagy szélsőséges példák általánosításán alapuló tulajdonságokkal, hozzájárul az „ellenséges” csoportok részéről érkező vélt fenyegetés felnagyításához is, amely erősíti az önvédelem jogosságába vetett hitet.

Fő témák

Az interjúk során az alábbi három témával kapcsolatban kérdeztük a szervezetek vezetőinek véleményét: bevándorlás, koronavírus és Trianon¹¹⁰. Emellett interjúalanyaink számos más témát is szóba hoztak maguktól a beszélgetés során. Ezek alapján a radikális és szélsőjobb oldali számára a bevándorlás, az LMBTQ/gender és a romák témája tűnik a legfontosabbnak és legaktuálisabbnak, de megjelenik a zsidó összeesküvés is. Ezeket mind keresztbe metszi a politikai korrektség és a liberalizmus elleni harc.

LMBTQ

Mind az interjúk, mind a szervezetek tevékenysége és kommunikációja alapján ez a téma látszik a legégetőbbnek és legfenyegetőbbnek a hazai szélsőjobb oldali szereplők számára. Az utóbbi években a szervezetek egyre aktívabban lépnek fel az LMBTQ témájú rendezvények és az LMBTQ-közösség jogait és érdekeit védő szervezetekkel szemben, és ebben a témában alakul ki a leggyakrabban együttműködés, közös fellépés a szervezetek között akár konkrét akciókról, akár nyilatkozatokról van szó. A nemzetközi és számos országban – például Lengyelországban – megfigyelhető trendekhez hasonlóan, Magyarországon is a gender és az LMBTQ-téma vált a populista, radikális és szélsőjobb oldali szimbolikus kötőanyagává.¹¹¹ Interjúalanyaink ugyanakkor egybehangzóan azt állították, ők nem a melegek, hanem a „meleglobbi”, a „homoszexuális/LMBTQ propaganda”, a „melegmérgezés”¹¹² ellen küzdenek. Budaházy Edda elmondta, ő nem utálja a melegeket, és elfogadja, hogy vannak ilyen emberek. A HVIM vezetői pedig kifejtették, hogy ők mérsékeltek a melegekkel szemben, a „szeresd a bűnöst, ne a bűnt” elvet követve. A „lobbi/propaganda” és a „meleg emberek” közötti különbségtétel

¹⁰⁸ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

¹⁰⁹ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

¹¹⁰ A Trianonnal kapcsolatos narratívákat a tanulmány következő fejezetében mutatjuk be.

¹¹¹ Weronika Grzebalska, Kováts Eszter és Pető Andrea: *A gender mint szimbolikus kötőanyag: miért lett hirtelen olyan fontos a társadalmi nem?*, Kettős MÉRCE, 2017. március 6., https://kettosmerce.blog.hu/2017/03/06/a_gender_mint_szimbolikus_kotoanyag_miert_lett_hirtelen_olyan_fontos_a_tarsadalmi_nem

¹¹² Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

általános jellemzője az LMBTQ-ellenes mozgalomnak, minden országban megjelenik, hogy elvegye a gyűlölködés életét, és elfogadhatóbbá tegye a homofób érvelést. Lengyelországban már odáig fajult ez a taktika, hogy egyes LMBTQ-emberek szólalnak fel az őket (is) állítólag elnyomó „propaganda” és politikai megrendelésre dolgozó szervezetek ellen.¹¹³ Az érvelés hamisságára ugyanakkor rávilágít az LMBTQ-emberek betegként és bűnösként (pl. pedofilként) történő ábrázolása¹¹⁴, az olyan szlogenek, mint az „undorító a másságotok”¹¹⁵, valamint az LMBTQ-embereket érő támadások¹¹⁶.

Az interjúalanyaink két fő okot említettek, ami miatt harcolnak a téma és a szereplők ellen. Az egyik érv szerint az LMBTQ „propaganda” veszélyezteti a nemzeti megmaradást, mert az „LMBTQ trend” még tovább súlyosbítja a demográfiai problémákat.¹¹⁷ A másik érv szerint a meleg és a megszokottól eltérő nemi identitások és szexuális irányultságok ellentmondanak a „normalitásnak”, az alapvető értékeknek, és szembemennek a természet rendjével.¹¹⁸ Interjúalanyaink szerint alapjog a „normális családba” való születés, ezért az „LMBTQ-propagandának” nincs joga ahhoz, hogy ezzel szembemenjen. Ennek megfelelően – a már bemutatott, kifordított emberi jogi narratíva keretében – a szereplők azzal érvelnek, hogy a gyerekek egészséges fejlődése és a családok védelme érdekében be kell tiltani az „LMBTQ-propagandát”. Az érvelést mára teljességgel átvette a Fidesz is: a kormány képviselői „homoszexuális propagandáról” beszélnek¹¹⁹ és a gyermekek állítólagos védelme érdekében alkotmánymódosítás útján korlátoznák az LMBTQ-közösség jogait.¹²⁰

A HVIM vezetői szerint az is probléma, hogy egyre elterjedtebb és aktívabb az „LMBTQ-propaganda” – míg pár éve még csak egy pride volt, később már havonta és hetente került sor valamilyen ilyen témájú programra, és most már mindenhol vannak ilyenek. Budaházy Edda szerint azért is veszélyes a propaganda, mert „abuzált, sérült gyerekekre csap le”. A küzdelmet az is sürgőssé és fontossá teszi szerinte, hogy előttünk már intő példa lebeg: míg a nyugati emberek mondhatják, hogy nem látták előre a következményeket, mi ezt már nem mondhatjuk. Az LMBTQ-ellenes intézkedések szerintük nem jelentenek problémát, mert egyrészt az LMBTQ-emberek nincsenek elnyomva¹²¹, másrészt mert a „homoszexuálisoknak és a segítségre szoruló embereknek” is kell a rend, mert „az élet vastörvényei alapján kihullanának egyből”.¹²² Az ilyen kijelentések jól mutatják, hogy bár elmondásuk szerint nem

¹¹³ *Homoseksualista o działaniach środowiska LGBT. "Okazało się podle, destrukcyjne, chore z nienawiści"*, Do Reczy. 2020. augusztus 27., <https://dorzeczy.pl/kraj/151628/homoseksualista-o-dzialaniach-srodowiska-lgbt-okazalo-sie-podle-destrukcyjne-chore-z-nienawisci.html>

¹¹⁴ Erre utal az „LMBTQP” rövidítés használata is. Lásd: „*További tiltásokra is szükség lenne*” – *Hazafias szervezetek közleménye*, Szent Korona Rádió, 2020. november 18., <https://szentkoronaradio.com/blog/2020/11/18/tovabbi-tiltasokra-is-szukseg-lenne-hazafias-szervezetek-kozlemenye/>

¹¹⁵ Német Tamás: *Budaházy idén is matraccal tiltakozik*, Index, 2019. július 6., <https://index.hu/belfold/2019/07/06/budapest-pride-felvonulas-2019/budahazy-evok-ota-ugyanazzal-a-matraccal-tiltakozik/>

¹¹⁶ Pl.: 24.hu: *Szívárványos táskája miatt vertek meg egy lányt a bényei falunapokon*, 24.hu, 2019. augusztus 9., <https://24.hu/belfold/2019/08/09/benye-falunap-szivarvanyos-taska-megvert-lany/>

¹¹⁷ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

¹¹⁸ Interjúk Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.)

¹¹⁹ HVG.hu: *Gulyás szerint felvetődhet a kiskorúak veszélyeztetése az óvodákban, ahol a Meseország mindenkié című mesekönyvből olvasnak*, HVG.hu, 2020. október 8., https://hvg.hu/élet/20201008_Gulyas_Gergely_A_Meseország_mindenkie_nem_erzekenyites_hanem_felveti_a_kiskorúak-veszelyeztetesenek_buncselekményet

¹²⁰ Rovó Attila: *Beleteszik az Alaptörvénybe a keresztény nevelést, és azt, hogy az apa férfi, az anya nő*, Telex, 2020. november 10., <https://telex.hu/belfold/2020/11/10/alaptorveny-modositas-csalad-no-ferfi-anya-apa>

¹²¹ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

¹²² Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

ítélik el a melegeket, valójában „segítségre szoruló”, beteg, sőt, bűnös („pedofil”) embereknek tartják és lenézik őket.

Bevándorlás

A bevándorlás minden interjúalanyunk szerint valós és súlyos globális probléma, a legnagyobb fenyegetés a világunkra és az életünkre, amelyre hosszú távon nem látnak megoldást, még akkor sem, ha védekezünk is, mert „végeláthatatlan tömegek” akarnak majd útra kelni (pl. a klímaváltozás miatt is).¹²³ Többen megjegyzték, hogy a fő probléma az érkezők számával, a rendszerszintű migrációval, illetve a bevándorlással van: míg az egyéni menekültek szerintük nem jelentenek problémát, a kis létszámú bevándorló közösség nem tűnik fel, de most felborultak az arányok, tömegek jönnek, honfoglalóként.¹²⁴ Megfogalmazódott az az érv is, hogy Nyugat-Európa rá van ugyan szorulva az idegen munkaerőre, de az egy kultúrkörön – pl. az Európai Unión – belüli migráció (pl. magyarok munkavállalása Németországban) eltérő jelenség.¹²⁵ Egyöntetű vélemény volt, hogy a bevándorlás szervezetten zajlik.

Arról viszont, hogy kik állnak ennek hátterében, már megoszlottak a vélemények: elhangzottak az embercsempészek, Soros György és szervezetei, különböző szereplők kombinációja, de az is, hogy a merkel politikizálás is ösztönzi a folyamatot. Volt, aki leszögezte, nem tudja, mennyire generált és irányított, de az biztos, hogy a káosz előszobája, amiben a „háttérhatalom” érdekelt.¹²⁶ A bevándorlás jelentette fenyegetés egyik oka interjúalanyaink szerint, hogy Európa támadás alatt áll, invázióknak van kitéve, fiatal, militáns tömegek, honfoglalók özönlenek. A fenyegetés azért is különösen nagy, mert a fehérek védtelenek, gyengék, mind szellemileg, mind ideológiailag elöregedtek, kiháló nép.¹²⁷ Egy másik érv szerint Európa a politikai korrektség miatt vesztette el jóindulatú agresszivitását.¹²⁸ Van, aki szerint etnikai háborúhoz is vezethet a bevándorlás.¹²⁹ Feltehetően a védtelenség, a fenyegetettség és a frusztráció érzését növeli az a tapasztalat, amit egyik interjúalanyunk így fejezett ki: „örület, hogy ezt meg lehet csinálni”.¹³⁰

A bevándorláshoz legerősebben az iszlamizálódástól és az európai értékek, kultúra és népesség eltűnésétől való félelem kapcsolódik. László Attila szerint Nyugat-Európában kicserélődik a népesség, de Magyarországon is átalakul etnikailag, még ha lassabban is. Szerinte a lakosságcsere veszélybe sodorja a nemzetállamok létezését, ezért a bevándorlás globalista fenyegetés.¹³¹ Tyirityán Zsolt szerint hagyomány, kultúra és rassz nélkül „identitás nélküli robot” lesz az ember.

A bevándorlás kapcsán is megjelenik az a fajta különbség Nyugat és Magyarország között, amit részben az LMBTQ-témánál is láttunk: a nyugati országok már olyan állapotban vannak, hogy nem is emlékeztetnek régi önmagukra, és a példájukon mi már láthatjuk, hogy hova vezet a bevándorlás. Bár

¹²³ Interjúk Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.).

¹²⁴ Interjúk Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.).

¹²⁵ Interjú László Attilával, a MÖM vezetőjével, 2020. szeptember 23.

¹²⁶ Interjúk Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.).

¹²⁷ Interjúk Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.) és Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.).

¹²⁸ Interjú Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

¹²⁹ Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

¹³⁰ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

¹³¹ Interjú László Attilával, a MÖM vezetőjével, 2020. szeptember 23.

több interjúalany szerint Magyarországot egyelőre kevésbé érinti a jelenség, Nyugat-Európa előbb-utóbb ki fogja rakni a megtelt-táblát, és akkor mi sem fogunk már tudni kimaradni belőle.¹³² Interjúalanyaink bevándorlókról alkotott képének egyik központi eleme a már bemutatott „militáns honfoglalók”, akik ránk akarják erőszakolni a nézeteiket, vallásukat és kultúrájukat. Emellett erősen jelen van az a szemlélet is, hogy az érkezők nem menekültek, hanem gazdasági bevándorlók. Egyik interjúalanyunk szerint ezt az is bizonyítja, hogy olyan országokon is keresztülmennek, ahol nincs háború.

Egyes érvelések szerint az érkezők egyenesen élőlökődők, akik ki akarják használni az európai jólétet, a szociális hálón akarnak csüngen, és azon európaiak vérért szívni, akik vérrel, verejtéssel építettek fel maguknak valamit.¹³³ Ez a retorika nagyon hasonlít ahhoz, ahogy a 2010-es években a romákról beszéltek a szélsőjobboldal képviselői a különböző településeken tartott tüntetéseken és vonulásokon. A lenézés és lealacsonyítás jelenik meg abban az érvelésben is, amely szerint nem elég, hogy muszlimok jönnek, de még abból is a rosszabb fajta, egyenesen az „arab világ szennye”. Egyik interjúalanyunk szerint ugyanis aki valóban vallásos, követi az előírásokat, az jól érzi magát a saját hagyománykörében. Azok jönnek tehát, akik nem tartják be a vallási törvényeket, mert tetszik nekik a liberális kultúra, szőke nőket akarnak hajkurászni, és mert az iPhone fontosabb nekik, mint Allah.¹³⁴

A dehumanizálás jele a menekültekre és bevándorlókra alkalmazott olyan szóhasználat, mint az „ezek a lények”.¹³⁵ Végül a bevándorlókép lényeges eleme az a nézet, hogy az érkezők nem hajlandók beilleszkedni, nem fogadják el az itteni értékrendet, nem akarják felvenni az itteni szokásokat.¹³⁶ Interjúalanyaink közül többen is Alain de Benoist fent bemutatott, a kultúrák keveredését elvető elmélete szellemében nyilatkoztak, azzal érvelve, hogy hisznek a sokszínűségben, éppen ezért úgy gondolják, hogy minden vallásnak és kultúrának megvan a maga helye a világban, minden nép unikum, és az a szép, ha mindenki a maga etnikumában marad meg, ne erőltesse másokra senki az akaratát.¹³⁷

A teendővel kapcsolatban interjúalanyaink egyrészt azt szorgalmazták, hogy lakóhelyükön kell segíteni a menekülni készülőket, azzal együtt, hogy nem nekünk kell megoldanunk a problémáikat, valamint hogy keményebben kell fellépni a már elindultakkal szemben; van, aki a már Európába érkezettek visszaküldését javasolta, közülük is elsősorban a bűnözőket, és akik nem csinálnak semmit¹³⁸, de volt, aki a lőparancs kiadásától sem riadna vissza, sem a határon, sem a Földközi-tengeren.¹³⁹

Cigányság

Bár nem kérdeztünk rá a romákkal kapcsolatos véleményekre, az interjúalanyaink többsége magától is szóba hozta a témát. A menekültekkel és bevándorlókkal kapcsolatos érvelési mintákhoz hasonlóan a

¹³² Interjúk Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.), valamint Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével (2020. szeptember 29.).

¹³³ Interjúk Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.).

¹³⁴ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

¹³⁵ Interjú László Attilával, a MÖM vezetőjével, 2020. szeptember 23.

¹³⁶ Interjúk Bódi Ábellel, az Identitás Generáció vezetőjével (2020. október 6.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.).

¹³⁷ Interjúk Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.), valamint Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével (2020. szeptember 29.).

¹³⁸ Interjú Bódi Ábellel, az Identitás Generáció vezetőjével (2020. október 6.)

¹³⁹ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.)

romákról is lealacsonyítóan és elutasítóan beszéltek. A téma spontán említése is mutatja, hogy a kérdés központi szerepet játszik a szervezetek és vezetőik többsége számára, de egyik interjúalanyunk meg is fogalmazta, hogy a „cigánykérdés” a magyar társadalom fő problémája.¹⁴⁰

A problémát többféleképpen azonosították. Például kiemelték a romák munkanélküliségét, az általuk elkövetett bűncselekményeket és a közbiztonság helyzetét, illetve egyes települések „elcigányosodását”. De van, aki úgy gondolja, hogy a pártok tudatosan nem tesznek semmit a romák helyzetének javításáért, hogy könnyen befolyásolható szavazókra tegyenek szert. Volt olyan is, aki szerint a törvényeket a társadalom alsó osztályához igazítják, ami hasznos lehet ugyan a hátrányos helyzetűeknek, de másoknak nem (pl. beiskolázási korhatár vélt leszállítása amiatt, hogy a roma gyerekek szerintük nem mennek iskolába). Néhány interjúalanyunk említette továbbá a romákat megillető állítólagos plusz jogokat és kiváltságokat (pl. ingyen szülészeti ruha romáknak), amelyek szerintük hosszú távon nekik maguknak sem jók, és nem a helyzet megoldását, hanem konzerválását segítik (pl. mert a nagycsaládot vállaló életmódot támogatja mélyszegénységben élők esetén).¹⁴¹

Tyirityán Zsolt szerint ugyanakkor jelenleg rosszul kezelik az etnikai konfliktusokat, és nem beszélnek a valós problémákról. Szerinte a probléma nem rendvédelmi jellegű, hanem a rossz szociokulturális háttér az oka.¹⁴² Bár a témát szóba hozó interjúalanyaink legtöbbször általánosítva beszéltek a romákról, cigányokról, cigányságról, néhányan egyes esetekben mégis különbséget tettek romák és romák között. Jellemző volt például, hogy valaki arról beszél, hogy a cigányság nem tudott a mai napig sem integrálódni, és nincs is meg bennük a szándék, majd ugyanő kijelenti, hogy csak egy részük tudott integrálódni. Hasonlóan, valaki „cigány-magyar” együttélési problémákról beszél, egységesen kezelve a cigányságot, de később már „csak” a „cigányság erőszakosabb rétegét” nevezi meg, mint a probléma okát. Megint más először azt mondta, nem a *cigányság*, hanem a *probléma* ellen lépnek föl – hogy aztán kijelentse, hogy a problémákat a cigányok követik el. De elhangzott olyan kijelentés is, miszerint általánosságban normális a „cigány-magyar” együttélés, de sok ennek ellentmondó, szélsőséges példa is van.

A kirekesztő narratívákat ellensúlyozni hivatott kijelentések is tükrözték azonban a felsőbbrendű, paternalista alapállást, mint például amikor az egyik interjúalanyunk azt mondta, hogy „cigány ember is lehet a nemzet része, ha nem sérti az embertársait, és normálisan él”.¹⁴³ Hasonló beállítottságot tükröznek a megoldásokkal kapcsolatos elképzelések: van, aki szerint meg kell mondani nekik, hogyan viselkedjenek, mások szerint szükség lenne egy szervre, amely megmondja nekik, hogyan éljék az életüket, illetve integráció helyett munkára kell őket bírni, amire vannak is jó példák.¹⁴⁴

Koronavírus-járvány

A koronavírus-járványról az interjúalanyaink általában szűkszavúan nyilatkoztak, és mintha nem akartak volna világosan állást foglalni. Ennek egyik oka az lehetett, amit Walter Pál Péter, a European Patriots Unite ügyvezetője mondott. Szerinte a vírus nagyon megosztó téma a nemzeti radikális közösségben: a vírus- és maszktagadók állnak szemben a védekezést elfogadókkal. Valószínűleg erre vezethető vissza, hogy a szervezetek többsége nem foglalt állást a vírusról, csak az előírások betartására vagy otthoni sportolásra szólítottak fel, illetve virtuális közösségi programokat ajánlottak.

¹⁴⁰ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.)

¹⁴¹ Interjúk Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.), valamint Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.).

¹⁴² Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

¹⁴³ Interjúk Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.).

¹⁴⁴ Interjúk Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), valamint Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM társvezetőjével és alelnökével (2020. szeptember 24.).

Interjúalanyaink többsége finoman szkeptikus volt a vírus és a járvány komolyságával kapcsolatban, bár többen leszögezték, hogy nem vírustagadók, és az előírásokat követni kell. Többen azt mondták, vannak veszélyesebb betegségek (pl. az influenza), és hogy a járvány túl van reagálva. Van, aki a médiát tette felelőssé a pánikkeltésért, ami nyomás alá helyezte a kormányokat.¹⁴⁵

A vírus eredetével, valamint a járvány hatásaival és következményeivel kapcsolatos elképzelések összhangban vannak az összeesküvés-elméletekkel és a társadalmi összeomlás feljebb bemutatott víziójával. A HVIM vezetői leszögezték, hogy a koronavírus megítélése hit alapján dől el, tehát mindenkinek igaza lehet. László Attila szerint a vírus irányított, és nagyon sok elmélet kering arról, hogy ki áll mögötte (pl. Bill Gates). Tyirityán Zsolt szerint a koronavírus egy folyamat része, de nem tudja, hogy mennyire mesterséges. Ugyanakkor elmondta, hogy szerinte vírusháború, azaz burkolt biológiai háború zajlik, és egyesek a társadalmi összeomlást akarják elérni. Szerinte a bevándorlás és a gazdasági visszaesés is ezt a célt szolgálja. A folyamat mögött egy háttérhatalom áll, amelynek célja egy identitástudat nélküli, konzumerista világ létrehozása, ahol sem az etnikumnak, sem a nemzetnek nincs helye. László Attila szerint olyan folyamatok zajlanak a világban, amelyek alapot szolgáltatnak az összeesküvés-elméleteknek. Szerinte is van egy felsőbb terv, aminek része a bevándorlás is, és amelynek az a célja, hogy megváltoztassák az emberek mindennapi életét, és korlátozzák a szabadságukat. Ebből a szempontból félelmetesnek nevezte, hogy egyik napról a másikra mennyire be tudták szabályozni a társadalmat. Az összeesküvés-elméletek elfogadottságához az is hozzájárulhatott, hogy a bevezetett intézkedések szigorúsága nem állt arányban a vírus veszélyességének percepciójával.

Több interjúalanyunk elmondta, hogy szerintük nem lenne szabad leállítani az életet és a gazdaságot, és túlzás a határzár is. Incze Béla szerint a járvánnyal és a korlátozó intézkedésekkel meg lehet magyarázni olyan gazdasági folyamatokat, amik egyébként is megtörténének. Bódi Ábel szerint pedig a vírus mára átment gazdasági hadviselésbe. A járvány hatásaival és következményeivel kapcsolatban többen kiemelték, hogy a járvány nagy lépést jelent a személyes szabadság korlátozása, az olyan diktatórikus és kényszerintézkedésekkel történő elnyomás felé, mint az oltások, appok, chipoltások és drónok alkalmazása. A HVIM vezetőinek emellett az is meggyőződése, hogy a járvány véget fog vetni a jelenleg ismert világnak, és elhossa a liberális világrend bukását. Szerintük ezért az embereknek vissza kell fordulniuk a vallásosság felé.

8. „Mintha hazaérkeznél” – Személyes érdeklődés, motivációk kialakulása

Az élettörténetnek jelentős szerepe van a világlátás kialakulásában, ami igaz a radikális, szélsőjobboldali beállítódásra¹⁴⁶ is. Számos korábbi kutatásból¹⁴⁷ tudjuk, hogy a családi szocializáció, a neveltetés, a közéleti érdeklődés, valamint a vélt igazságtalanságok elleni cselekvés vágya mellett különösen nagy szerepe van e téren a kortárs csoportnak, közösségnek, valamint az olyan szubkulturális elemeknek, mint a zene, koncertek, öltözködés, könyvek, filmek. Hogy jobban megértsük interjúalanyaink világlátásának kialakulását és a radikális, illetve szélsőjobboldali mozgalommal való kapcsolatba kerülését, rákérdeztünk családi hátterükre és neveltetésükre, fiataalkorukra és iskolai élményeikre, azon személyekre és eseményekre, amelyek hatással voltak rájuk, politikai és társadalmi kérdések iránti érdeklődésük kialakulására, valamint a szcénához való

¹⁴⁵ Interjúk Incze Bélával, a Légión Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.), Bódi Ábellel, az Identitás Generáció vezetőjével (2020. október 6.), Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével (2020. szeptember 29.).

¹⁴⁶ Félix Anikó: *Élettörténet szerepe a szélsőjobboldali beállítódás kialakulásában*, 2010, szakdolgozat

¹⁴⁷ Pl.: Róna Dániel: *A Jobbik-jelenség. A Jobbik Magyarországért Mozgalom népszerűségének okai*. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskola, 2014

kapcsolódásukra. A válaszok természetesen nem reprezentálják a szélsőjobboldali mozgalom szereplőinek életútját, világlátásuk kialakulásának folyamatát, ezekből általános következtetéseket levonni nem lehet, mégis azt gondoljuk, hogy számos tanulság leszűrhető belőlük, és képet adnak a mozgalom vezetői rétegről. Fontos továbbá, hogy interjúalanyaink a mozgalom több generációját is lefedik, hiszen míg Budaházy Edda és Tyirityán Zsolt már a 2000-es évek első évtizedének elején, illetve közepén központi szerepet töltöttek be, Barcsa-Turner Gábor, Kónyi-Kiss Botond, Incze Béla és László Attila néhány évvel később, de már mintegy egy évtizede meghatározó szereplők, Bódi Ábel és Walter Pál Péter pedig a 2010-es évek utolsó éveiben kerültek vezető tisztségekbe.

Interjúalanyaink nagy többsége számolt be arról, hogy világlátását otthonról hozza, egyrészt jobboldali, konzervatív, hazafias, másrészt keresztény családjából, neveltetéséből.¹⁴⁸ Közülük is van, akinek családjában már jelen volt a radikális szemlélet, de van, aki polgári értékekről számolt be. Néhány interjúalany nem a családjából hozta beállítottságát, hanem azok később alakultak ki különböző élmények (pl. filmek, olvasmányok, tanárok) hatására. Volt olyan is, aki kifejezetten liberális nevelést kapott, aminek azonban része volt a normális hazaszeret, a táncházba járás és az ország bejárása is.¹⁴⁹ Néhányuknál már családi mintaként megjelent a közéleti, politikai érdeklődés és egyes esetekben az aktivizmus is (pl. polgári körben való szerepvállalás).¹⁵⁰ Hármán számoltak be nemesi (kis- vagy középnemesi) származásról, amelynek nagy jelentőséget tulajdonítottak, hiszen úgy vélték, viszik tovább azt a magyar hagyományt, hogy a nemesség különleges szerepet vállal a haza felemelésében és az érte való küzdelemben. Egyikük elmondta, hogy hisz a vér erejében, és az ideológiáról beszélve is többen kiemelték a nemesség szerepét az ország sorsának alakításában (pl. királyság eszménye).¹⁵¹ Kettőn említettek erdélyi vagy székelyföldi felmenőket, de Erdély többük számára mitikus jelentőségű – egyikük számára például meghatározó élmény volt első erdélyi látogatása, amikor úgy érezte, hazatért, pedig családja nem Erdélyből származott.¹⁵² A mozgalom militáns jellegét és a harc központi szerepét ismerve feltételezhetjük, hogy többük számára meghatározóak lehettek a családban jelen levő katonai élmények, mint például egy ludovikás tiszt és/vagy a világháborút megjárt és hadifogságba esett nagyapa, katonai iskoláról hallott családi történetek, Horthy-csendőr felmenő.¹⁵³ A katonai aspektuson túl egy ludovikás tiszt vagy Horthy-csendőr nagyapa feltehetően a történelmi kontextust és az ideológiai szempontokat tekintve is fontos szerepet játszhattak az adott interjúalanyok gondolkodásának alakulásában. Hasonlóan meghatározó lehetett a történelmi és családi traumák szerepe. Három interjúalanyunk számolt be ilyenről. Van, akinek erdélyi nemesi nagyapjának kellett a második világháború után elmenekülnie otthonából, van, akinek Horthy-csendőr nagyapját érte

¹⁴⁸ Interjúk Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével (2020. szeptember 24.), valamint Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével (2020. szeptember 29.).

¹⁴⁹ Interjúk Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével (2020. szeptember 24.), László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.), valamint Bódi Ábellel, az Identitás Generáció vezetőjével (2020. október 6.).

¹⁵⁰ Interjúk Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.).

¹⁵¹ Interjúk Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével (2020. szeptember 24.).

¹⁵² Interjúk Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.), valamint Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével (2020. szeptember 24.).

¹⁵³ Interjúk Incze Bélával, a Légio Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével (2020. szeptember 24.).

üldöztetés a háború után, és van, akinek „kicsinálták” a családját a háború és 1956 után is.¹⁵⁴ A világlátás alakítása mellett ezen élmények hozzájárulhattak az áldozatiság élményének kialakulásához vagy megerősödéséhez, valamint az ellenségképek átörökítéséhez.

Az iskola kevesek számára töltött be fontos szocializációs funkciót a beállítottság kialakulását tekintve. Mindössze egy interjúalanyunk említette, hogy általános iskolai magyar és történelem tanárai inspirálták nemzeti gondolkodását.¹⁵⁵ Egy másik interjúalanyunk azt mesélte, hogy bár kezdetben egyházi gimnáziumba járt, ahol politikai alapon jó volt a viszonya a tanáraival, lázadó viselkedése miatt mégis sok konfliktusba került velük. Ezt követően állami gimnáziumba váltott, amelynek szerinte baloldali igazgatója volt, aki nem nézte jó szemmel a politikai véleményét, de még azok a tanárok is, akikkel erről beszélt, és akik szerinte „többé-kevésbé konzervatív beállítottságúak voltak”, azt mondták, hogy túlzásba vitték a politizálást.¹⁵⁶ Az érdeklődést tekintve több interjúalanyunk említette a történelem szeretetét, azon belül is kiemelten jelent meg a hadtörténelem, illetve a második világháború, mint az érdeklődés tárgya.¹⁵⁷ Elhangzott még a hazafias irodalom, zene és filmek szerepe, az Amerikából beszerzett, itthon betiltott nyilas írók könyvei, a közéleti és politikai érdeklődés, valamint a természet szeretete.¹⁵⁸ Interjúalanyaink motivációjának központi eleme a hazaszeretet és a közösségük iránti cselekvés. Emellett van, aki erős szociális érzékről számolt be, ami miatt nem tud elmenni szociális problémák mellett, és szerinte emiatt tűnt fel neki a „cigánykérdés”; más a magyarság eltűnésének megakadályozását emelte ki fő célként és motivációként, van, akit a buzgó igazságérzet hajt, hogy a tényeket a valóságnak megfelelően, és ne elferdítve mutassák be, más pedig a rendszerváltással kapcsolatos csalódását említette, mint ami ott dolgozott benne, és motivációként szolgálhatott.¹⁵⁹

Sokuk számára meghatározó volt a közösség és a közösségi élmény szerepe a mozgalommal való kapcsolatba kerülésben, illetve a mozgalmi szocializációban. Van, aki baráti társaságán keresztül, egy házibuliban ismerkedett meg HVIM-tagokkal, és ez volt az első lépcső a későbbi csatlakozáshoz, az aktivizmushoz. Van, aki erdélyi kirándulásokat említett, mások olyan közösségi programokat, mint a korai Trianon-felvonulások és Magyar Szigetek, amelyeken még akár a családjukkal közösen vettek részt. De említettek utcai harcokat és más rendezvényeket is. Egy interjúalanyunk pedig a szkinhed-mozgalmat emelte ki, amelyhez még 15 évesen csatlakozott annak hatására, hogy a helyi szcéna egyik fő aktivistájával utcaszomszédok voltak.¹⁶⁰

Mind a közélettel, politikával, mind a szélsőjobboldali mozgalommal való kapcsolatba kerülést tekintve a legtöbb interjúalany számára meghatározó és sorsfordító volt a 2006-os év. Többek

¹⁵⁴ Interjúk Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), valamint Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.).

¹⁵⁵ Interjú Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével, 2020. szeptember 24.

¹⁵⁶ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

¹⁵⁷ Interjúk Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével (2020. szeptember 24.), valamint Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével (2020. szeptember 24.).

¹⁵⁸ Interjúk László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), valamint Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével (2020. szeptember 24.).

¹⁵⁹ Interjúk Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével (2020. november 2.), Walter Pál Péterrel, a European Patriots Unite (EPU) ügyvezetőjével (2020. szeptember 29.), valamint László Attilával, a MÖM vezetőjével (2020. szeptember 23.).

¹⁶⁰ Interjúk Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával (2020. szeptember 22.), Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével (2020. szeptember 30.), Barcsa-Turner Gáborral a HVIM társvezetőjével (2020. szeptember 24.), valamint Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével (2020. szeptember 24.).

számára ez volt az, ami vagy a mozgalomhoz sodorta őket, vagy – ha már korábban is benne voltak valamennyire – megerősítette a szerepvállalásukat és elköteleződésüket, bármelyik korosztályhoz is tartoztak. Interjúalanyaink közül a legidősebbek, Budaházy Edda és Tyirityán Zsolt számára is meghatározóak voltak az év eseményei, és aktívan részt vettek benne, mint a mozgalom központi alakjai.¹⁶¹ A mozgalmi szerepvállalásukat tekintve „második generációs” interjúalanyaink közül Barcsa-Turner Gábor és Kónyi-Kiss Botond már ez előtt kapcsolatban álltak a mozgalommal, és a HVIM tagjai voltak, Incze Béla és László Attila pedig ekkor került közvetlen kapcsolatba a mozgalommal, és léptek be 2007-ben valamely szervezetbe (Incze Béla a HVIM-be, László Attila, aki 2006 előtt nem nagyon foglalkozott politikával, a Magyar Gárdába és a Jobbikba). A következő generációhoz tartozó Bódi Ábel 2006-ban kezdte érezni, hogy felelősséggel tartozik polgártársaiért, míg Walter Pál Péter ekkor még csak tíz éves volt, ezért még kevésbé érinthettek még a közéleti események. Az interjúk megerősítették, hogy a szervezetek szoros kapcsolatban állnak egymással, és a mozgalom olyan, mint egy „nagy család, hiába vannak különböző szervezetek”¹⁶². Az átjárás sem volt ritka közöttük, ami arra is rámutat, hogy a mozgalom folyton változik, alakul, valamint, hogy a szervezetek között világos különbségek és nézeteltérések, ellentétek is vannak.¹⁶³

¹⁶¹ Budaházy Edda számára a 2002-es hídblokád volt az első jelentős élmény. Ez kovácsolta össze a nemzeti radikális mozgalmat, 2006 pedig feltámasztotta azt.

¹⁶² Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

¹⁶³ Incze Béla, miután sok évig a HVIM egyik vezetője volt, 2018-ban létrehozta a LH-át. László Attila sokáig a Magyar Gárda egyik vezető beosztású tagja volt, majd annak megszűntekor létrehozta a MÖM-öt, miközben sokáig Jobbik-tag is volt. Tyirityán Zsolt megjárta a Magyar Nemzeti Arcvonalat, majd a Betyársereg szóvivője volt, később vezetője lett. Bódi Ábel kezdetben Jobbik-tag volt, majd belépett a Pax Hungaricába, és később az Identitás Generációba, ami az ő vezetése alatt fordult a ma ismert irányba. Walter Pál Péter 2015-ben lépett be a Jobbikba, ahonnan 2018-ban a Mi Hazánkhoz (majd a Mi Hazánk Ifjaihoz) igazolt, és miután kilépett onnan, az EPU ügyvezetője lett.

II. TRIANON-NARRATÍVÁK A (SZÉLSŐ)JOBBDALON

1. Trianon, mint a polarizáció egyik pillére

Ha létezik egyáltalán olyan gondolat az idén 100 éve aláírt trianoni békeszerződéssel kapcsolatban, amellyel minden magyar egyet tud érteni, az az, hogy a közéleti megosztottságunk részben itt gyökerezik. Bár a kerek évforduló okán a kormány 2020-at a nemzeti összetartozás évének nyilvánította, nem lehetnénk ettől távolabb.

A huszadik századi történelmi traumák feldolgozatlansága jelentősen hozzájárult a magyarországi közbeszéd polarizálódásához, a Trianon-narratívák pedig a nemzetpolitikai témákat magáévá tenni igyekvő orbáni stratégiával emelkedtek a fősodorba – ami egyszerre sújtotta a szélsőjobboldali szcénát és a bal-közép ellenzékét. Ahhoz, hogy ezt jobban megértsük, tisztábban kell látnunk az elmúlt száz évben sűrűn változó Trianon-emlékezetet.

Bár az első világháborút lezáró békeszerződések megelőző bő fél évszázadban Magyarország csak az Osztrák-Magyar Monarchia részeként létezett, területének és lakosságának is mintegy kétharmadát elveszítette¹⁶⁴, ami óriási traumát jelentett az országnak, a szétszakított családok sokaságának. Bár az elcsatolt területek nagyobb részén más nemzetiségek éltek, így is több mint 3 millió magyar került kisebbségi helyzetbe valamely szomszédos államban, paradox módon ugyanakkor ugyanez a békeszerződés teremtette meg 400 év után a független (és először az etnikailag majdnem homogén) Magyarországot.

A két világháború közötti időszakot érthetően a revízióra való törekvés határozta meg, ezt azonban a harmincas évek végére, a negyvenes évek elejére beárnyékolta, hogy a magyar állam másodrendű állampolgárokra silányította zsidó származású magyarok százezreit.¹⁶⁵ A hitleri Németországgal való szövetségtől ez nem volt elválasztható, ahogy az 1938-as és az 1940-es bécsi döntések következtében ideiglenesen visszaszerzett területek sem voltak azok. Ez az egyik oka annak, hogy magyarok sokasága máig úgy tekint Trianonra, mint a holokauszthoz vezető első lépések egyikére, ami részben érthetővé teszi, hogy az eredeti traumát sem tudják átérezni.

Bár az államszocialista évtizedekben is ez a narratíva vált meghatározóvá, sokkal inkább az agyonhallgatás jellemezte ezt az időszakot, ami magyar emberek egy másik sokasága számára volt elfogadhatatlan. Az olvadás éveiben a külhoni magyar közösségekről már eshetett valamennyi szó az állam által kontrollált nyilvánosságban, de egészen az 1989-es rendszerváltásig kellett várni a sok évtizedes elfojtás felszínre törésére.

Az első szabadon választott parlament megalakulásakor Antall József deklarálta, hogy lélekben ő 15 millió magyar miniszterelnöke, amivel a környező országokban élő magyarok magyar nemzethez tartozására utalt. A határon túli magyarsághoz való viszony ezzel a jobboldali nemzeti elkötelezettség szimbólumává vált, de ez ekkor még nem párosult a Trianonhoz kapcsolódó szélsőséges nézetek mainstreambe emelésével.

Trianon emlékét, szimbólumait az 1990-es években még a szélsőjobboldali mozgalmak, pártok elevenítették fel, ami azonnal felerősítette a baloldali és liberális értelmiség félelemérzetét. A mérsékelt hangok egyre kevésbé hallatszottak, hamar megkezdődött viszont a történelmi traumák méricskélése: akinek Trianon fáj, annak a holokauszt nem, és viszont. A Kádár-rendszerhez fűződő

¹⁶⁴ Az ország területe 282 870 km²-ről 92 963 km²-re, lakossága az 1910-es 18 264 533 főről 7 615 117 főre csökkent. Mintegy 3,3 millió magyar rekedt az új állam határain kívül. (Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*, Budapest, 2001)

¹⁶⁵ Lásd az úgynevezett zsidótörvényeket.

viszony pedig sokáig a legfőbb törésvonalnak bizonyult a politikai szekértáborok között. A huszadik századi történelmi traumák megítélése tehát kiemelten fontos szerepet játszott a magyarországi közbeszéd ma is tartó polarizálódásában.

Abban sokáig konszenzus mutatkozott, hogy a magyar külpolitika egyik prioritása (a nyugati orientáció és a szomszédos országokkal való jó viszony mellett) a határon túli magyarok támogatása. A 2004-es kettős állampolgárságról tartott (érvénytelen és eredménytelen) népszavazással viszont a belpolitikai csaták tárgyává vált az ügy: a Fidesz saját pozícióját igyekezett bebiztosítani az általa nemzetinek nevezett oldalon, a Gyurcsány Ferenc akkori miniszterelnök vezette baloldal pedig a kampány során a legegyszerűbb egzisztenciális félelmekre rájátszva érvelt a „nem”-szavazat mellett. Bár a csatát a hatalmon lévők nyerték (a 8 millió választópolgárból mintegy 3 millióan mentek el szavazni, akiknek alig több mint fele támogatta, hogy a külföldi magyarok kedvezményes honosítással szerezhessenek kettős állampolgárságot; az érvényességhez legalább körülbelül 2 millió „igen” szavazatra lett volna szükség), politikai ellenfelei szemében azonban végérvényesen magára égette a „nemzetellenes” stigmát. Márpedig ennek döntő szerepe volt mind a baloldal 2006-2010 közötti leépülésében, mind Orbán Viktor felemelkedésében, mind a Trianon-narratívák átértékelődésében.

2010-es hatalomra kerülése után Orbán Viktor egyik első intézkedése volt, hogy a külhonba szorult magyarok számára megkönnyítette a kettős állampolgárság megszerzését, ami egy évvel később a választójog megadásával egészült ki. Innentől kezdve a határon túli magyar közösségek visszavonhatatlanul a magyarországi belpolitikai küzdelmek részévé váltak. A trianoni békeszerződés évfordulóját egyidejűleg a „nemzeti összetartozás napjává” minősítette a parlament. Ekkor még voltak, akik abban bíztak, hogy a gyász feldolgozásáról, a párbeszéd ösztönzéséről, magyar és magyar megbékéléséről fognak szólni ezek az évfordulók, de ez hamar illúzióknak bizonyult. Az Orbán-rendszer fokozatos radikalizálódásának fontos elemét képezte az alternatív történelmi narratíva kiépítése. Ahogy a miniszterelnök a jelenben olyan kreált ellenségekkel harcol, mint Soros György, a „brüsszeli bürokraták”, a „háttérhatalom”, amellyel csak egy „erős nemzet” veheti fel a harcot, a történelmet is olyan narratívával látta el, amely a magyarok áldozati szerepére és az azzal való folyamatos küzdelemre épülnek.

A baloldali és liberális ellenzéki oldal pedig már csak azért is nehezen találja ennek ellenszerét, mert – ritka kivétellel – mindmáig nem tud mit kezdeni Trianon emlékezetével. A szélsőjobboldalnak ellentétes a problémája: miután a kormány a legtöbb témáját, narratíváját átvette, nem csak Trianonnal kapcsolatban okoz számára egyre nagyobb kihívást, hogy a kormánytól meg tudja különböztetni magát, illetve hogy olyan üzeneteket tudjon megfogalmazni, amelyeket a kormány nem tesz hamar magáévá. A szélsőjobboldali szervezetek vezetői mindezt úgy kommunikálják (a vezetőikkel készült interjúk alapján, úgy tűnik, őszintén), hogy számos téma mainstreambe emelkedése az ő munkájuk eredménye.

2. A Trianon-narratívák kutatása

Kutatásunk során azt kívántuk feltárni, milyen Trianon-narratívák uralják a mai szélsőjobboldali és/vagy kormánypárti nyilvánosságot, mik közöttük a hasonlóságok és a különbségek. Mivel az apropót a centenáriumi szolgáltatta, elsősorban, de nem kizárólag 2020-as megnyilvánulásokat vizsgáltunk. Mivel feldolgozhatatlan mennyiségű nyilatkozat, cikk, videó, közösségimédia-tartalom született ebben az időszakban, a szélsőjobb esetében vezető politikusaik, véleményformálók, szervezeteik megnyilvánulásait vizsgáltuk (köztük az általunk készített interjúkat is), amit kiegészített egy éghónapos időszakra kiterjedő médiaelemzés is.

A kormányoldal tekintetében szintén a vezető politikusok megnyilvánulásai kaptak kiemelt figyelmet. A hagyományos szélsőjobboldalénál jóval kiterjedtebb és aktívabb kormányzati irányítású médiabirodalom hasonló időszakra vonatkozó vizsgálata, az ezeken publikált tartalmak hatalmas

mennyisége miatt, szétfeszítette volna e tanulmány kereteit. Ezért csak az évfordulót megelőző nap cikkeit vizsgáltuk, ami így is meghaladta a szélsőjobb szcénában feldolgozásra került megjelenések számát.¹⁶⁶

Végül, egyfajta kontrollcsoportként, az ellenzék Trianonnal kapcsolatos megnyilvánulásait is áttekintettük.

3. Az összeesküvésektől a revízióig – kiemelt Trianon-narratívák

Bár Trianonnal kapcsolatban megszámlálhatatlan, egymást is keresztbemetsző narratíva látott már napvilágot, az alábbiakban azokat foglaljuk össze, amelyek a szélsőjobboldali és a kormánypárti szcénában a legjellemzőbbek.

A vesztes világháború következménye: Azt, hogy Trianon az első világháború elvesztésének (is) következménye, senki nem vitatja, de míg sokak számára ez önmagában kimerítő ok, mások számára ez csak egy a sok közül.

A nagyhatalmak eltúlzott igényeinek következménye: A győztes nagyhatalmaknak nyilvánvalóan maguk felé hajlott a kezük, és az sem vitatható, hogy a veszteseket, így Magyarországot is meg akarták leckéztetni. Ez még önmagában szintén egy mérsékelt Trianon-narratívának számít, ám ennek rengeteg fokozata van, többek között az, hogy a nagyhatalmak mindvégig Magyarország megcsonkítását tűzték ki célul.

A világtörténelem legnagyobb igazságtalansága: Az előbbi narratívához részben kapcsolódóan gyakori az az áldozati szerepből eredeztethető narratíva, amely szerint a világtörténelem során soha egyetlen nemzetet sem ért hasonló mértékű igazságtalanság. Ezzel a percepcióval szimbiózisban él az a magyarázat is, amely szerint egyfajta **kulturális felsőbbrendűség**ből fakad, hogy a világ nagyhatalmai, bár mindig törekedtek rá, nem tudták legyőzni a magyarokat.

A belső ellenségek aknamunkája eredménye: Ez a narratíva szerint a külső mellett a belső ellenségek aknamunkája is kellett ahhoz, hogy Magyarországot legyengült állapotban éri a béketárgyalások. A legfőbb bűnbakok a világháború végén kirobbant polgári forradalom vezetői, Károlyi Mihály, Magyarország első köztársasági elnöke, a bő három hónapig regnáló Tanácsköztársaság kommunistái. Mindezt egy erőteljesen antiszemita narratíva is gyakran keresztbe metszi. A mai baloldali politikai erőket is gyakran egy lapon emlegetik a korabeliakkal, amit több politikai szereplő úgy fogalmaz meg, hogy a „**baloldal ráront a saját nemzetére**”. Nem ritka továbbá a **szabadkőműves összeesküvés** narratívája sem; a titokzatos társaság önmagában is alkalmas alany a bűnbak szerepére, de emlegetésük – a tanácsköztársasággal együtt – gyakran inkább az antiszemitizmus kódja.

A revízió lehetősége: Ami a Trianon-traumára adott válaszokat illeti, felmerül a revízióhoz való viszony. Van, hogy ezt csak óvatosan pedzegetik, van, hogy az 1938-as és az 1940-es bécsi döntések következtében létrejött területre vonatkoztatják, van, hogy a jelenlegi népességarányok alapján jelölnék ki az új határokat, és van a „mindent vissza” követelés.¹⁶⁷

¹⁶⁶ A módszertanról lásd *A szélsőjobboldali médiumokban publikált cikkek fő narratívái* című alfejezetet!

¹⁶⁷ Ezeknél jóval mérsékeltabb elképzelés a területi autonómia megteremtése, elsősorban, de nem kizárólag Székelyföld esetében.

4. A miniszterelnök kettős beszéde

Nem vitás, hogy a legnagyobb figyelmet a miniszterelnök megnyilvánulásai generálják, amelyek egyben iránytűül is szolgálnak: a kormányoldalon megjelenő narratívák nem vagy alig térhetnek el az iránytól, legfeljebb a hangsúlyok kerülhetnek máshova.

Orbán Viktor megszólalásai rendkívül széles spektrumot fednek le, elsősorban attól függően, hogy kiktől áll az aktuális hallgatóság, kiknek címezi szavait.

2020 elején, amikor még senki nem számított az egész világot felforgató koronavírus-járványra, sokan tartottak attól, hogy a Trianon-centenárium évében a kormány nacionalizmusa szintet lép, és hogy a korábbiaknál is jobban kiélezi az ellentéteket. Erre a várakozásra rácafolni látszott, hogy az év elején a miniszterelnök kifejezetten mérsékelt nyilatkozott a témában. Január 9-ei, évindító nemzetközi sajtótájékoztatóján¹⁶⁸ újságírói kérdésre úgy fogalmazott, *„a történelmi emlékezet, az évfordulók fontosak, az igazságnak ott el kell hangoznia, de ezzel a jövőt illetően már nem sokra megyünk. (...) A jövőre vonatkozó szoros együttműködést tudunk létrehozni. Itt a V4, a horvátokkal minden vita ellenére testvéri kapcsolatokat ápolunk, Szerbiával is együttműködés van. Nem elszigetelnünk kell egymást, együttműködésre kell törekednünk, építenünk kell Közép-Európát. Remélem, hogy a visszaemlékezések nem visszavetnek, hanem előrevisznek ezen az úton, okos mértéktartást szeretnék ebben mindenkitől kérni.”* Januárban tehát még úgy tűnt, kifejezetten csitítani igyekszik a trianoni év hangvételét.

A nemzetközi sajtótájékoztatóval ellentétben az augusztus 20-ai ünnepi felszólalások viszont sokkal inkább a saját választói közönségnek szólnak; így volt ez 2020-ban is.¹⁶⁹ Orbán Viktor elsősorban azt az aktuálpolitikai üzenetet közvetítette, hogy a Nyugat elvesztette a magyarok szemében a vonzerejét, a trianoni centenárium és a Kossuth téri Összetartozás emlékhelyének avatása inkább csak keretet adott ehhez. A gondolatmenet ott kezdődött, hogy a 2020-as évet a nemzeti összetartozás évének nyilvánították, és hogy véget ért a *„trianoni száz év magyar magány korszaka”*. Orbán Viktor szerint ma *„a túlélés bajnokaként állunk az európai történelem színpadán”,* hiszen *„nincs a világnak egyetlen nemzete sem, amely kibírt volna ilyen száz évet”. Sőt, „nemcsak túlélte, nemcsak megmaradt, de zászlóit ismét magasba emelve, önbecsülését visszanyerve, nagy idők kapujában és győzelemre áll”. Az augusztus 20-ai – összességében konfrontatív, de Trianon vonatkozásában viszonylag mérsékelt – beszéd tehát a nemzeti büszkeség, a kivételesség érzését kívánta leginkább előhívni.*

Egészen más tónust ütött meg azonban Orbán Vikornak az a jóval kisebb figyelmet kapott felszólalása¹⁷⁰, amely már az áldozati szerepre, a félelemre, a harci készségre is rá kívánt játszani, a száz évvel ezelőtti ellenségeket nyíltan azonosítva a maiakkal. A miniszterelnök a trianoni évfordulót két nappal követő sátoraljaújhelyi szavai szerint *„az ezeréves történelmi Magyarországot a budapesti összeesküvések hátba döfték. Hadseregét megbénították és szétszüllesztették, az egyetlen honmentésre alkalmas államférfit meggyilkolták, az országot az ellenségeink, a kormányt a bolsevikok kezére adták. A Nyugat megerősökölte Közép-Európa ezeréves határait és történelmét. Bennünket védhetetlen határok közé szorított, természeti kincseinktől megfosztott, erőforrásainktól elrekesztett, országunkból siralomházat csinált. Erkölcsi aggályok nélkül rajzolták újra Közép-Európát, ahogy újrarajzolták Afrika*

¹⁶⁸ Maszol.ro: Orbán a Trianon-évfordulóról: okos mértéktartást szeretnék mindenkitől kérni, 2020. január 9., <https://www.maszol.ro/index.php/kulfold/120764-orban-a-trianon-evfordulorol-okos-mertektartast-szeretnek-mindenkit-l-kerni>, utolsó letöltés: 2020. november 10.

¹⁶⁹ Orbán Viktor beszéde az Összetartozás emlékhely avatásán, Budapest, 2020. augusztus 20., <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-az-osszetartozas-emlekhely-avatasan/>, utolsó letöltés: 2020. november 10.

¹⁷⁰ Orbán Viktor ünnepi beszéde, Sátoraljaújhely, 2020. június 6., <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-4/>, utolsó letöltés: 2020. november 10.

és Közel-Kelet határait is. Ezt nem fogjuk elfelejteni nekik soha. S amikor azt hittük, ennél már nem sülyedhet mélyebbre se a gögös francia és brit, se az álszent amerikai birodalom, mégis volt lejjebb. A II. világháború után szívfájdalom nélkül dobtak oda bennünket a kommunistáknak.”

Trianonért tehát egyszerre felel a „Nyugat” és a „budapesti összeesküvés” – a „külföldi” és a „belső ellenség”, amelynek mind a korabeli, mind a jelenlegi ellenségek megfeleltethetők. A magyargyűlölettel való félelem és a „kulturális felsőbbrendűség” húrjai is megpendülnek: „Sokan jelentkeztek már, hogy szívesen elföldelnék Magyarországot. Volt, aki a németeket akarta megfosztani egy szövetségéstől, volt, aki a Habsburgokon akart bosszút állni, volt, akit a haszonszerzés vezetett, és volt, aki mindig is gyűlölte a magyarokat. Ők kapaszkodtak össze, hogy eltüntessenek bennünket a föld színéről. De mi makacs népség vagyunk, sohasem voltunk hajlandók részt venni a saját temetésünkön.”

A feljebb vázolt, szélsőségesebb Trianon-narratívák közül tehát – a revíziót leszámítva – mindegyik megjelent a miniszterelnöki beszédek valamelyikében, és mint később látni fogjuk, ez visszaköszön a kormány által irányított és hozzá közeli médiában is.

5. A szélsőjobboldal

Kérdés, mi az, amiben továbbra is lényegesen eltér a szélsőjobboldal narratívája a Fidesztől. A legszembeötlőbb különbség a revízióhoz való viszony. Ritka kivételektől eltekintve ez nem merül fel reális opcióként a kormányoldalon, a szélsőjobboldalon viszont igen. A szélsőjobb szcéna megnyilvánulásait elemezve – kiegészítve az általunk készített interjúk vonatkozó részeivel – az alábbiakban, ha nem is kizárólagosan, erre a témára fókuszálunk.

2020 januárjában a **Mi Hazánk Mozgalom** a századik évforduló alkalmából hétpontos akcióttervet hirdetett, aminek legemlékezetesebb követelése, hogy a trianoni békeszerződés becikkelyezéséről szóló törvényt hatályon kívül helyezhessék, és ezután az ENSZ-hez forduljanak revízióért. Toroczkai László pártelnök elmondása szerint „*eljött az ideje annak, hogy a trianoni békeszerződés hatályon kívül helyezésével (...) a Mi Hazánk ifjai, gyermekei életében (...) lehetőséget szolgáltatathat Magyarországnak arra, hogy (...) orvosolhassa a trianoni sebeket. Ez lehet akár kártérítés, (...) autonómia, és akár ez lehet határrevízió is, és ez lehet akár a »mindent vissza« is.*”¹⁷¹ A revizionista narratívák közül tehát nyíltan a legszélsőségesebb verzió is napirendre került.

2020. március 1-jén a párt három (a Jobbikból 2018-ban távozott, független) országgyűlési képviselője, Dúró Dóra, Apáti István és Fülöp Erik törvényjavaslatot nyújtott be, amely a trianoni békeszerződés hatályon kívül helyezését kezdeményezte; az iromány azóta is tárgysorozatba vételre vár.¹⁷² Toroczkai nemzetközi párhuzamokkal is érvel: „Ezek szerint az ENSZ kezdeményezésére ilyen esetekben, mint ami Koszovóval történt, vagy nyugodtan mondhatnám, ami Trianonban velünk, magyarokkal történt, fordulhat az ENSZ-hez tartozó nemzetközi bírósághoz, amely nemzetközi bíróság dönthet államok közötti hasonló vitás ügyekben.”¹⁷³

Mindennek fényében meglepő lehet, hogy a legismertebb szélsőjobboldali szervezeteknek nem mindegyike áll ki a revízió mellett.

¹⁷¹ Toroczkai László évértékelő beszéde, elhangzott 2020. január 25-én, <https://www.youtube.com/watch?v=t9zQQcGfYzg&feature=youtu.be&t=3670>, 1:01:05-től, utolsó letöltés: 2020. november 8.

¹⁷² Dúró Dóra (független), Dr. Apáti István (független), Dr. Fülöp Erik (független): Törvényjavaslat a trianoni békeszerződés becikkelyezéséről szóló 1921. évi XXXIII. törvény hatályon kívül helyezéséről, <https://www.parlament.hu/irom41/09425/09425.pdf>, utolsó letöltés: 2020. november 10.

¹⁷³ Toroczkai László: Trianon revíziója szerb és koreai szemmel, <https://www.youtube.com/watch?v=-hvZR-Wgnt0&feature=youtu.be&t=349>, 5:45-től, utolsó letöltés: 2020. november 10.

A **Légió Hungária** például nem a revízió, hanem az autonómia mellett érvel, és még ebben a témában is fenntartásainak hangot ad. *„Akár a kulturális, akár a területi autonómia világnézeti, és gyakorlati tekintetben egyaránt igenelhető, sőt kívánatos. Ez, mint megoldás tud megjelenni az elszakított részek magyar közösségei számára, identitásuk megőrzése és részleges függetlenségük szempontjából, ha valaha sikerül valóban kivívni ennek valamilyen formáját. De, ne felejtjük el, hogy maga az országrablás is részben ilyen törekvések miatt következett be. Tehát nem árt óvatosnak lenni, mert a kapu, ami reméljük kinyílik Székelyföld autonómiája előtt, másoknak is zöld utat engedhet ebbe az irányba, és itt most nem a többi elszakított nemzetrészre célzunk.”*¹⁷⁴

Incze Béla, a Légió Hungária vezetőségi tagja a vele készített interjúnkban elmondta¹⁷⁵, nincs realitása a fegyverrel való visszafoglalásnak, mert *„a világtörténelem olyan fázisában vagyunk, amikor nem így mennek a dolgok. Lehet, hogy amikor újra így fognak működni, addigra meg már nem lesz fontos. (...) Technikailag nem valószínű, hogy lesz területi revízió, de elvi, morális értelemben nem lehet lemondani a területekről.”*

A **Magyar Önvédelmi Mozgalom** (MÖM) megnyilvánulásából viszont egyértelmű, hogy a revíziót tartják az egyetlen elfogadható megoldásnak. A MÖM vezetője, László Attila szerint *„ezentúl már nem lehetünk elnézőek, sem könyörületesekek mindazokkal szemben, akik közösségeink, településeink, vagy a hazánk ellen sorozatosan vétkeztek, árulást követtek el. Nekünk a normális értékrend szerint élő magyaroknak jó érzékkel és józan ésszel kell következetesen kiállnunk a népünk és nemzetünk érdekei mentén (...) Védjük meg azt, ami megmaradt, hogy cserébe visszakapjuk mindazt, ami még visszajár!”*¹⁷⁶

A magyarság üldöztetése, az elkövetett igazságtalanság, a kulturális felsőbbrendűség narratívája is visszaköszön megszólalásában. *„Nekünk igenis küldetésünk van és fogadjuk el, hogy mi Magyarok harcra születünk. (...) Mi a világ magyarsága egy olyan összetartó erő és szakrális közösség vagyunk, amely több mint ezer éven át egybefogta és összetartotta a Kárpát-medencében élő népeket, nemzetségeket. (...) Nemzetünk az 1920 óta tartó több mint száz éves elnyomás, üldöztetés és népiirtás ellenére meghatározó tényező napjainkban is, de nem csak a Kárpát-medencében, hanem szerte a nagyvilágban.”*¹⁷⁷ Érdemes megfigyelni, hogy a szélsőségesnek minősíthető megnyilvánulásnak valójában nincs olyan eleme, ami ne jelent volna meg a miniszterelnök sátoraljaúj helyi beszédében is.

Ami a revíziót illeti, kérdésünkre László Attila azt mondta¹⁷⁸, jelen pillanatban ő is elképzelhetetlenek tartja, de el fog jönni az ideje. Szerinte ugyanis a történelem kockája már többször bebizonyította, hogy képes egyik pillanatról a másikra fordulni.

A szélsőjobb egyik meghatározó alakja, **Budaházy György** is a revízió nyílt támogatója, 2019-ben aláírásgyűjtést is indított a trianoni határok felülvizsgálatáért. Ennek szükségességét emelte ki a 100. évforduló kapcsán rendezett felvonuláson is.¹⁷⁹ *„Drábik János barátom említette meg (...), hogy nyugodtan mondhatja a magyar kormány, Magyarország Trianon revíziója kapcsán a nagyvilágnak, hogy nem maradt más esélyünk, más lehetőségünk, mint a határmódosítást követelni, hiszen*

¹⁷⁴ Nomád és Incze Béla: Világnézeti iránytű a trianoni tragédia XXI. századi értelmezéséhez, 2020. július 3., <http://nacionalistazona.org/2020/07/03/vilagnezeti-iranytu-a-trianoni-tragedia-xxi-szazadi-ertelmezesehez/>, utolsó letöltés: 2020. november 10.

¹⁷⁵ Interjú Incze Bélával, a Légió Hungária vezetőségi tagjával, 2020. szeptember 22.

¹⁷⁶ László Attila Tibor Facebook-bejegyzése, 2020. június 9.

https://www.facebook.com/laszlo.attila.tibor/photos/a.201981133652680/922117444972375/?type=3&eid=ARDnxwWi-Jw8aXpYhFQXTVJbUQ2aYD29OI9SeHxvRfNUN2QaSHC5ixrVAHMgib6_ZAnWuaLZHlxkDDq

¹⁷⁷ Uo.

¹⁷⁸ Interjú László Attilával, a Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) vezetőjével, 2020. szeptember 23.

¹⁷⁹ Budaházy György beszéde a Magyarok Világszövetsége rendezvényén, 2020. június 4.,

https://www.youtube.com/watch?v=SeBdv2I3zZY&feature=emb_title, utolsó letöltés: 2020. november 10.

semmilyen egyéb alternatívába az utódállamok nem mennek bele. (...) De ennek ellenére mondom én, hogy ha lenne más megoldás, ha nagyon kedvesek lennének, és autonómiát adnának a székelyeknek, vagy a felvidéki magyaroknak, én akkor is revíziót követelnék, mert a revízió az igazságtalanságra az egyetlen megoldás.” Ő is kiemeli, hogy az utódállamok rosszul kezelik a magyar közösségeket. *„Nem kapnak autonómiát a magyarok, folyamatosan csonkítják a magyarok jogait, lehetőségeit.”* Ugyanakkor beszédében megjelenik a szomszédos népek felett érzett kulturális felsőbbrendűség is: *„Ez jó egyébként, hogy ők ennyire ostobák, mohók, és önteltek, el vannak szállva, és azt hiszik, hogy mindent megtehetnek, és ezt nem gondolták át, hogy ők is bele fogják hajszolni Magyarországot abba, hogy revíziót követeljen.”*

A külső szemlélő azt várna, hogy a századik évforduló évében Trianon a szélsőjobboldali szcénában a „mindenvivő” téma. Annak, hogy ez még sincs így, az az oka, hogy a szélsőjobb identitásának Trianon olyannyira az alappillére, hogy nincs szüksége apropóra ahhoz, hogy figyelmet fordítsanak rá, sőt, némileg zavarja is őket, hogy a szélesebb nyilvánosság csak az évforduló miatt kezdett foglalkozni a témával. Bár természetesen idén is voltak rendezvényeik, a **Betyársereg** honlapját például nem dominálta idén a centenáriumi, néhány kötelezőnek mondható *„Vesszen Trianon!”* bejegyzésen kívül alig van a témába vágó 2020-as tartalom. Az évforduló idején Göbl Gábor zenész – a közeghez képest mérsékelt revizionista – üzenetét osztották meg: *„A 100 éve zajlott országrablás akkor teljesül be végleg, amikor lemondunk a revízióról! (...) Igazságos béke alapfeltétele kellett volna legyen 1920-ban és 1947-ben is az, hogy a népfelség elve alapján, népszavazásokkal kellett volna megrajzolni a határokat! 100 év után sem lenne túl késő mindenhez!!! Mind a mai napig néprajzi alapján meghúzott határokra van szükség a Kárpát-medencében! Ez esetben Magyarország a jelenben cca 115 ezer négyzetkilométernyi területre terjedne ki, lakosság száma pedig 11.500.000 fő körül alakulna.”*¹⁸⁰

Összehasonlításképp, Trianon 97. évfordulóján, amikor még kisebb figyelmet kapott az ügy, a Betyársereg a felvonulásukról való beszámoló kapcsán jóval harciasabban posztolt, nem elriadván a hitleri „élettér” kifejezés használatától sem: *„Nem gyászolunk, hanem figyelmet fordítunk arra, hogy fizikai felkészültségünkkel bizonyítsuk létjogosultságunkat itt a Kárpát-Medencében. Élni akarunk!!! Az élettér védelem alapja a küzdeni akarás.”*¹⁸¹

Tyirityán Zsolt, a Betyársereg vezetője, mindennek ellentmondva, szemtől szemben ennél jóval visszafogottabban nyilatkozott. Interjúnk során kifejtette¹⁸², hogy a revízióknak sem realitása, sem társadalmi támogatottsága nincs, demográfiai szempontból ma már csak minimális területeket tudnánk visszaigényelni, a háború pedig szóba sem jöhet. A revíziókn kívül viszont a szélsőségesebb narratíváknak mindegyikét magának vallva, Trianont nemzetgyilkossági kísérletnek látja.

A Budaházy Eddával, a **Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom** vezetőjével készített interjúnk során is szóba került Trianon, amelyről egyrészt azt mondta¹⁸³, *„ékes példája annak, hogy ha beengeded az idegeneket, akkor kivernek a házadból”*, a revízióról pedig azt, hogy fel kell vetni, ugyanis *„semmi nincs kőbe vésve”*. Budaházy Edda egyébként Trianon veszteségeit gyakran állítja párhuzamba az elvégzett abortuszokéval. 2017-es trianoni megemlékezésében például úgy fogalmazott, *„hogyan akarjuk Erdélyt vagy a Felvidéket visszaszerezni és belakni, ha még csonka Magyarországon sem teljesítjük a szükséges és elégséges feltételt: az új életek, az új magyarok, az új magyar gyermekek világra hozását?”*

¹⁸⁰ Göbl Gábor rockzenész gondolatai Trianonról, Betyársereg honlapja, 2020. június 1., <http://betyarsereg.hu/gobl-gabor-rockzenesz-gondolatai-trianonrol/>, utolsó letöltés: 2020. november 18.

¹⁸¹ Országszerte Trianonra emlékezett a Betyársereg – képes összeállítás, Betyársereg honlapja, 2017. június 5., <http://betyarsereg.hu/orszagszerte-trianonra-emlekezett-a-betyarsereg-kepes-osszeallitas/>, utolsó letöltés: 2020. november 18.

¹⁸² Interjú Tyirityán Zsolttal, a Betyársereg vezetőjével, 2020. szeptember 30.

¹⁸³ Interjú Budaházy Eddával, a Hozz Világra Még Egy Magyart Mozgalom vezetőjével, 2020. november 2.

Évi 30 ezer gyermek hiányzik ahhoz, hogy ne meneteljünk a kihalás felé. Érdekes, hogy pont annyi, amennyi magzatgyermeket évente kivégzünk.”¹⁸⁴

A 100. évforduló alkalmából írt publicisztikájában¹⁸⁵ a **Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom** (HVIM) társelnöke, Barcsa-Turner Gábor tesz kísérletet egy árnyalt Trianon-narratíva megfogalmazására. A magyarokat az áldozati szerepből kiemelve felveti a Trianonhoz vezető útban a saját felelősségünket is, megkérdőjelezve azt a bevett narratívát is, hogy mi lennénk az egyedüli és legnagyobb vesztesei az első világháborút lezáró békeszerződéseknek. *„A többnemzetiségű, erős, tradicionalitás alapján álló közös Birodalmunk, a »Kárpát-medence Ország« nincs többé. Helyette vannak kisebb, önállóan életképtelen országok. (...) Mindezek fényében tehetjük fel tehát a kérdést, hogy ki is nyert Trianonnal? Azon nagyhatalmak és a mögöttük álló erők nyertek csak, akiknek érdekükben állt, hogy Közép-Európában egy nagyhatalommal kevesebb legyen, de nem azért döntöttek így, hogy a magyarokat megbüntessék (vagy hogy más népekkel kedvezzenek), hanem azért, hogy ne legyen egy olyan Birodalom sem, ami útját állja az 1789-es (és később az 1840-es évekbeli) francia forradalomban gyökerező felforgatásnak.”*

A „*primitív sovinizmussal*” is igyekszik leszámolni, a szomszéd országokkal pedig a kölcsönös tiszteleten alapuló együttélést szorgalmazza. Az ellenségképzés mégsem marad el; annak alanyai egyrészt a nagyhatalmak, másrészt a liberalizmus, amely a XIX. században még *„kéz a kézben járt”* a nacionalizmussal, mint *„egy rákos burjánzás”*. A szerző bár a régi ellentétek meghaladását sürgeti, egyszerre megbékélésre és harcra ösztönző, nehezen értelmezhető konklúzióval zárja írását: *„Tudatosítjuk magunkban, hogy a fő törésvonal nem a népek között húzódik. A fő törésvonal a tradicionalitás és antitradicionalitás, a vallásosak és istentelenek, a hagyományhűek és a modernek között húzódik. Új elitet kell alkotnunk, amely szellemi fölényben van és a 100 éves megosztási kísérleten túllendülve egy új közös Birodalmat épít a tradicionális univerzalitás jegyében, ami a sokrétű önazonosítási tényezők együttes képviselőjét jelenti. Ez a valódi jobboldaliság, ami nem egy pártpolitikai tipizálás, nem is a sovinizták vagy a nemzetiszocialista ellenbaloldaliak jelzője, hanem azoké, akik a modernitással szembeszállva, a valódi értékeket felvállalva és rendszerben látva, együttesen képviselik ezt. A restauráció és tradíció útja ez, amely végre felszámolja a hamis törésvonalakat és erőt ad egy olyan archaikus embertípusnak, amely eddig csak a romok között tévelygett, de végre megtalálja a tiszta vízű forrást. Merítve ezen forrásból, sikeresen tudunk rendet tenni (először) önmagunkban, majd a sikeres harc után a tágabb környezetünkben, aztán a nemzetünk soraiban, majd az újra nemessé vált vezetők együttesen hozhatják el a szebb jövőt a Kárpát-medencébe.”*

A Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a HVIM alelnökével készült interjúnk során rákérdeztünk a revízióhoz való viszonyra, amiről egyrészt azt mondták¹⁸⁶, hogy illegitimnek tekintik a határokat, ezért nem ismerik el azokat, másrészt hangsúlyozták a szomszédos országokkal való párbeszéd fontosságát. Szeretnék, ha a régió is megerősödne, de nem tudták feloldani azt a dilemmát, hogy a környező országok hozzájuk hasonlóan gondolkodóival hogyan tudnának közös célokért dolgozni, ha nemzeti identitásukat tekintve ellentétes oldalon állnak.

Az *„együtt kívánunk működni a régió népeivel”,* a *„nem vagyunk sovinizták”* hangsúlyozása máskor is ellentmondásba keveredik a kulturális felsőbbrendűségről való meggyőződéssel. Az *Iránymutatás és*

¹⁸⁴ Budaházy Edda felszólalása a budapesti Trianon felvonuláson, 2017. június 4., Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom, 2018. április 6., <https://megegymagyar.com/budahazy-edda-felszolalasa-a-budapesti-trianon-felvonulas-2017-junius-4/>, utolsó letöltés: 2020. november 19.

¹⁸⁵ Barcsa-Turner Gábor: Egy harcos gondolatai Trianonról: a nacionalizmuson túlmutató tradicionalitás hozhat csak békét, 2020, Hvim.hu, <https://www.hvim.hu/post/egy-harcos-gondolatai-trianonrol-a-nacionalizmuson-tulmutato-tradicionalitas-hozhat-csak-beket>, utolsó letöltés: 2020. november 19.

¹⁸⁶ Interjú Barcsa-Turner Gáborral és Kónyi-Kiss Botonddal, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (HVIM) társvezetőjével és alelnökével, 2020. szeptember 24.

vármegyések kiskatekizmusa című alapdokumentumukban¹⁸⁷ például egymást követik az olyan részek, mint, hogy „Ragaszkodunk fajtánkhoz, nemzetünkhöz, s hisszük, hogy a Kárpát-medencét a leginkább a magyarok tudják összetartani, ezért bizonyos értelemben nacionalistáknak nevezhetnek minket”, illetve hogy „Nem vagyunk sovinszták, sőt valójában a sovinizmus ellen harcolunk. Nem gyűlölünk senkit, nem akarjuk elvenni a másét, hanem szeretnénk megőrizni a Kárpátmedencét (Európát és a világot is) olyannak, amilyenek Isten teremtette és az őseink vérükkel, veritékükkel formálták.”

Ami a kormány nemzetpolitikáját illeti, számos intézkedést üdvözölnek, de szerintük csak a felszínt kapargatják, az igazán kemény konfliktusokba pedig nem állnak bele, mert fenn kell tartaniuk a jó viszonyt a szomszédokkal. A HVIM – több más szélsőjobb szervezettel egyetértésben – részben saját (értve ez alatt a HVIM-et, illetve a teljes szélsőjobb szcénát) érdemének tartja, hogy az elmúlt húsz évben sikerült az érdeklődés középpontjába emelni Trianon ügyét.

A szélsőjobb oldali médiumokban publikált cikkek fő narratívái

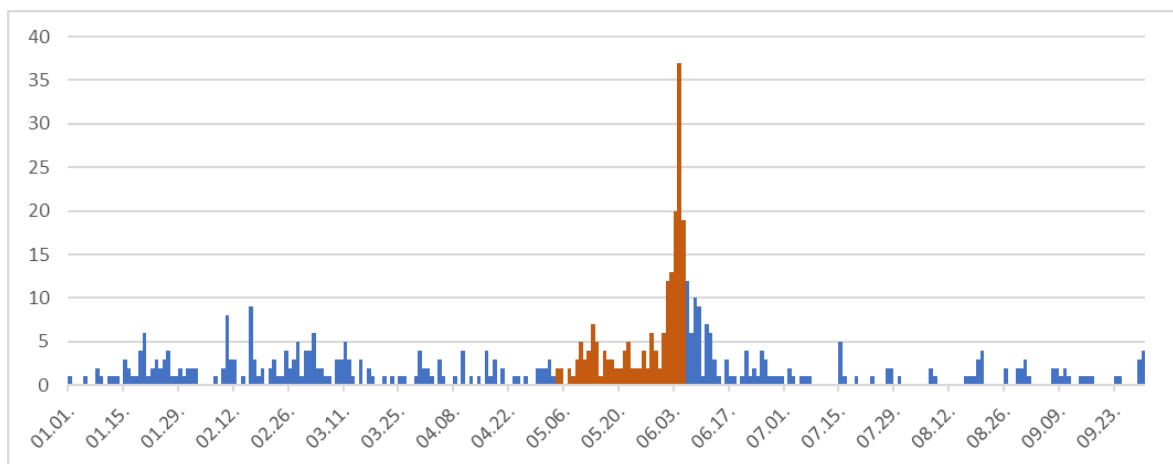
Bár jellegéből adódóan a Trianon-narratívák sokkal inkább kvalitatív, mint kvantitatív eszközökkel elemezhetők, 16 szélsőjobb oldali¹⁸⁸ weboldal cikkeinek monitorozásával igyekeztünk számszerűsíteni a különböző narratívák elterjedtségét.

A médiavizsgálathoz egy úgynevezett online listening eszközt, a SentiOne-t használtuk. Az eszköz alkalmas arra, hogy megadott weboldalakon egy adott időszakban megjelent összes tartalmat adatbázisba gyűjtse, de ez nem váltja ki a humán erőforrást, a cikkeket tehát el kellett olvasni ahhoz, hogy kategorizálni tudjuk a narratívákat.

A megjelent cikkek, bejegyzések közül azokat tartottuk relevánsnak, amelyekben a „trianon” szó, illetve annak ragozott, bővített alakja szerepel.¹⁸⁹ A trianoni centenárium évének első kilenc hónapjában 527 ennek megfelelő cikk jelent meg a vizsgált weboldalakon.

Természetesen az évforduló közvetlen közelében generálódott a legtöbb megjelenés, de az ábrán az is látszik, hogy a téma lényegében folyamatosan napirenden volt, a teljes vizsgált időszakban. Mindössze három olyan hét volt, amikor a 16 felületen nem jelent meg Trianont említő cikk.

Releváns cikkek eloszlása a szélsőjobb oldali weboldalakon

¹⁸⁷ Iránymutatás, HVIM, 2019, 22. o.

¹⁸⁸ 28h.hu; Aranyosságellet.hu; Betyarsereg.hu; Budahazy.info; Elemi.hu; Europeanpatriotsunite.org; Farkasfalka.com; Hazajaroegylet.hu; Hunhir.info; Hvim.hu; Hvim-felvidek.hu; Kuruc.info; Mihazank.hu; Nacionalistazona.org; Szentkoronaradio.com; Zoldinges.net

¹⁸⁹ A „trianon*” keresőszót alkalmaztuk. Itt a „*” univerzális karaktert jelent, azaz a trianon szókezdet után tetszőleges hosszúságú karakterlánc következhet.

A weboldalak közül a Kuruc.info, az azóta elérhetetlen¹⁹⁰ Elemi.hu és a Hunhir.info bizonyult a legaktívabbnak a témában. A releváns cikkek 82 százaléka a három platform valamelyikén jelent meg:

Médium	Releváns cikkek száma	Eloszlás
Kuruc.info	223	42%
Elemi.hu	132	25%
Hunhir.info	76	14%
Szentkoronaradio.com	34	6%
Betyarsereg.hu	15	3%
Mihazank.hu	12	2%
Hvim.hu	9	2%
Budahazy.info	5	1%
Zoldinges.net	5	1%
Hvim-felvidek.hu	4	1%
Hazajaroegylet.hu	3	1%
Nacionalistazona.org	3	1%
28h.hu	2	0%
Farkasfalka.com	2	0%
Europeanpatriotsunite.org	1	0%
Aranyoszegellet.hu	1	0%

A narratívák vizsgálatához a május 5. és június 5. között megjelent 187 cikket elemeztük (az ábrán ezeket kiemeltük). A weboldalak eloszlása ebben az egy hónapban megközelítően megegyezik a teljes időszakban megfigyelt eloszlással:

Médium	Releváns cikkek száma	Eloszlás
Kuruc.info	89	48%
Elemi.hu	44	24%
Hunhir.info	23	12%
Szentkoronaradio.com	10	5%
Betyarsereg.hu	6	3%
Hvim-felvidek.hu	3	2%
28h.hu	2	1%
Mihazank.hu	2	1%
Hvim.hu	2	1%
Zoldinges.net	2	1%
Budahazy.info	1	1%
Europeanpatriotsunite.org	1	1%
Hazajaroegylet.hu	1	1%
Nacionalistazona.org	1	1%

¹⁹⁰ Az Elemi.hu a Mi Hazánkhoz köthető hírportálként működött, 2020 augusztusában azonban egy belső konfliktus eredményeképp megszűnt. További információ: Alfahír: *Elvesztette saját lapját a Mi Hazánk, megszűnt az elemi.hu*, 2020. augusztus 26., https://alfahir.hu/2020/08/26/elemihu_mi_hazank_mozgalom_media, utolsó letöltés: 2020. november 19.

A Trianonnal kapcsolatos narratívák meghatározását több lépcsőben végeztük. A kormányzat által irányított és a szélsőjobboldali médiumokban megjelent releváns cikkek közül véletlenszerű mintát vettünk, és azok átolvasása után létrehoztunk egy kiinduló narratívahalmazt. Ezt aztán a fennmaradó cikkek feldolgozása során több lépcsőben bővítettük, a SentiOne felületén pedig ezeknek megfelelő címkével („tag”-gel) láttuk el a cikkeket (egy cikket akár többel is). Az alábbi narratívákat, tageket használtuk végül (közülük néhánynak a tartalmát már feljebb, *Az összeesküvésektől a revízióig – kiemelt Trianon-narratívák* című alfejezetben részletesebben ki is fejtettük):

- a világtörténelem legnagyobb igazságtalansága;
- a vesztes világháború következménye;
- a nagyhatalmak eltúlzott igényeinek következménye;
- a belső ellenségek aknamunkájának eredménye;
- szabadkőműves összeesküvés eredménye;
- a revízió lehetséges;
- a revízió nem lehetséges;
- az EU a megoldás;
- az EU nem megoldás;
- a kormány nemzetpolitikája a megoldás;
- a baloldal ráront a saját nemzetére;
- kulturális felsőbbrendűség;
- a szomszédos kormányok rosszul kezelik a helyi magyar közösséget;
- minden magyar vesztesége (ez a tag a befogadóbb narratívákat foglalja össze).

Az írárok mintegy negyedében (24%), leggyakoribbként az a narratíva jelent meg, amely a határon túli (elsősorban székelyföldi és felvidéki) magyar közösségek viszontagságos helyzetét mutatja be, a szomszédos kormányok felelősségét firtatva. Románia tekintetében pesszimistábbak és harciasabbak a megjelenések, nem függetlenül attól, hogy a trianoni békeszerződés aláírásának dátumát épp idén nyilvánították ünnepnappá. Az úz-völgyi katonatemetőben szervezett akciói által elhíresült nacionalista Calea Neamului (A Nemzet Útja) ünneplése különös aktualitást adott mindennek. Szlovákiában Igor Matovič gesztusát (a miniszterelnök magyar közéleti személyiségekkel közösen emlékezett meg Trianonról a pozsonyi várban) jellemzően pozitívan értékelték a beszámolók, de a jövőt illetően alapvetően az óvatosság volt jellemző – ahogy egyébként a kormányoldalon is ambivalensen reagáltak, több helyen „történelmi sármoffenzívának” minősítve a gesztust.

A második legtöbbször előforduló narratíva a revízióról, mint lehetséges/szükséges lépésről szólt, a cikkek 19%-ában fordult elő. Az átlagot a Kuruc.info és a Hunhir.info húzta fel, 20, illetve 22 százalékkal. A Szentkoronaradio.com-ról ugyanakkor teljesen hiányzik a revizionista narratíva. A fennmaradó megjelenéseket a csak néhány releváns cikket publikáló Betyarsereg.hu, 28h.hu, Budahazy.info és Europeanpatriotsunite.org weboldalakon regisztráltuk. Az itt megjelenet 10 releváns cikk közül ötben szerepelt a revizionista narratíva.

Narratíva	Gyakoriság	Érintett cikkek aránya*
a szomszédos kormányok rosszul kezelik a helyi magyar közösséget	45	24%
a revízió lehetséges	35	19%
a nagyhatalmak eltúlzott igényeinek következménye	20	11%
a baloldal ráront a saját nemzetére	9	5%
a belső ellenségek aknamunkájának eredménye	4	2%

Narratíva	Gyakoriság	Érintett cikkek aránya*
szabadkőműves összeesküvés eredménye	3	2%
kulturális felsőbbrendűség	2	1%
a világtörténelem legnagyobb igazságtalansága	2	1%
a kormány nemzetpolitikája a megoldás	1	1%
az EU nem megoldás	1	1%
minden magyar vesztesége	1	1%
a vesztes világháború következménye	1	1%
az EU megoldás	0	0%
a revízió nem lehetséges	0	0%
egyik vizsgált narratíva sem jelenik meg a cikkben**	87	47%

* Mivel egy cikkben több narratíva is megjelenhet, ezért a számok összege meghaladja a 100%-ot

**Ebbe a kategóriába elsősorban programajánlók, kulturális hírek, neutrálisabb megemlékezések tartoznak.

A harmadik leggyakoribb narratíva arról szólt, hogy a száz évvel ezelőtti döntés háttérében a nagyhatalmak eltúlzott igényei, összejátszása, a magyarság elpusztítására vonatkozó szándékuk állt. A releváns cikkek 11 százalékában jelent meg ez a perspektíva. A weboldalak közül a két legaktívabb esetben azonos, 9 százalékos e narratíva előfordulási gyakorisága. A Hunhir.info esetében magasabb (13%), a Szentkoronaradio.com-on pedig még magasabb, 20 százalékos ez az érték.

A kormányzat nemzetpolitikájának nyílt dicsérete csupán egyetlen cikkben jelentkezik, az Európai Uniót pedig lényegében negligálják. Egyetlen megjelenés volt, ahol az EU érdemben felmerült, akkor is csak úgy, hogy nem képes megfelelő választ adni Trianonra.

6. A kormányoldal

A Fidesz 2020. június 4-én kiadott közleménye¹⁹¹ aktuálpolitikai keretbe foglalta Trianon ügyét, és a legtöbb, korábban csak szélsőjobboldali közegben elképzelhető toposz megjelenik benne, a kulturális felsőbbrendűségtől kezdve, a korabeli és a jelenlegi külső és belső ellenségekig (amelyek között az Európai Unió ugyanúgy megjelenik, mint az ellenzéki pártok):

„100 éve írták alá a trianoni békediktátumot, amellyel a magyar nemzet sírját akarták megásni: elvették a történelmi Magyarország területének kétharmadát, lakosságának harmadát, és tönkretették gazdaságát. Nincs még egy olyan nemzet a világon, amely ekkora tragédiát és csonkítást túlélte volna. Sőt, az elmúlt tíz év következetes nemzeti kormányzásának és a nemzeti összefogásnak köszönhetően mi magyarok itt, a Kárpát-medencében száz éve nem voltunk olyan erősek, mint most.

A magyarság ereje és összetartása minden válságon átsegít bennünket. Magyarország gazdaságilag, pénzügyileg, kulturálisan is erősödik. A hazai és a brüsszeli baloldal épp ezért támadja rendszeresen Magyarországot. Ők nem egy erős, szuverén és nemzeti identitását védő Magyarországot akarnak, hanem egy gyenge, identitását veszített Magyarországot, amelyet gazdaságilag kifoszthatnak, politikailag is rángathatnak és ahová betelepíthetik a bevándorlókat. Ezért a nemzeti kormány helyébe egy bábkormányt akarnak ismét ültetni, amely befejezi a trianoni küldetését. A magyarok elsöprő többségének bizalmával tíz éve kormányzó nemzeti oldallal szemben sok politikai manőver árán e céllal hozták létre a baloldal kényszerkoalícióját: Gyurcsányékból, a szocialistákból, a kirakatba tett

¹⁹¹ A Fidesz közleménye (1. rész), Budapest, MTI (OS), 2020. június 4., http://os.mti.hu/hirek/153627/a_fidesz_kozlomenye-1_resz, A Fidesz közleménye (2. rész), Budapest, MTI (OS), 2020. június 4., http://os.mti.hu/hirek/153628/a_fidesz_kozlomenye-2_resz

Karácsonyból, a Momentumnak álcázott új SZDSZ-ből és a mára teljesen tudathasadásos Jobbikból. Ők a hatalomért és a pénzért cserébe készek feladni Magyarország nemzeti szuverenitását, lerombolni a magyar nemzet identitását, gazdasági és nemzeti sikereit.”

Maga a közlemény vélhetően azért nem kavart nagyobb port, mert Kövér László házelnök Magyar Nemzetnek adott interjúja¹⁹² már az évfordulót megelőző napon megjelent, amelyben még részletesebben és indulatosabban szerepelnek ugyanezek a narratívák. A leggyakrabban idézett részben – amely a teljes magyar nyilvánosságban lejött, és politikai irányultságtól függően aratott sikert vagy keltett felháborodást – nyíltan kimondja, hogy „*A magyar baloldal – immár több mint száz éve – újra és újra rátámad a saját nemzetére. Trianonban sem így szabták volna meg a határainkat, ha 1918–1919-ben a magyar baloldal nem árulja el a nemzetet. A mai balliberális politikusokban nincs meg a nemzet iránti elkötelezettség. Szili Katalin MSZP-ből való távozásával a nemzeti gondolat képviselője a baloldalon lezártnak tekinthető.*”

Semjén Zsolt nemzetpolitikáért felelős miniszterelnök-helyettes szintén június 3-ai, csurgói ünnepi beszédében¹⁹³ fejtette ki ugyanezeket a nézeteket, amelyeken felül még a szabadkőműves összeesküvés toposza is megjelent: „*Ez a szabadkőműves háttérű propaganda hihetetlen intenzitással feketítette be az országot: rágalmazott, hamisított, lázította a nemzetiségeket és készítette elő a Monarchia és Magyarország lerombolását.*” Örök tanulságként határozza meg, hogy az ország külső ellenségei nem tudják addig tönkretenni az országot, amíg a belső ellenségeket féken tudják tartani. Kiemelte továbbá, hogy a „*mindent vissza*” követelése ma irreális, „*az EU-tól várni a megoldást: naivítás, a megváltozott etnikai arányokra hivatkozott belenyugvás: árulás*”.

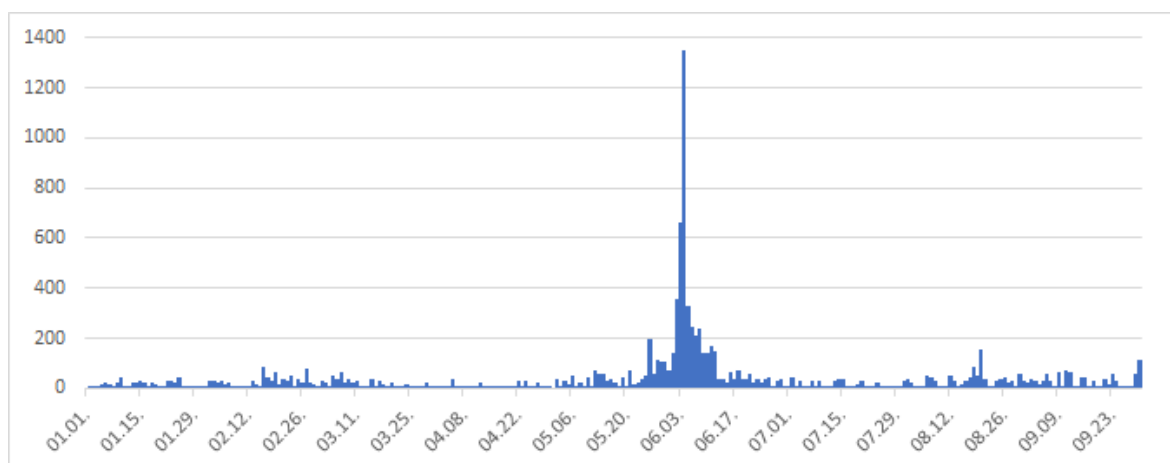
A kormányzati irányítású médiumokban publikált cikkek fő narratívái

A Fidesz számtalan politikusa nyilvánult meg az évforduló közeledtével, és természetesen a kormányzat által irányított nyilvánosságban is rengeteg médiamegjelenés született a témában. Ahogy a szélsőjobb oldal esetében 16 médium kezelhető volt, úgy a kormányoldalon 34, jellemzően jóval aktívabb médium tízezres nagyságrendű megjelenéstömegének kvantitatív elemzése szétfeszítette volna a tanulmány kereteit. Annak érdekében azonban, hogy a Trianon-narratívák kormányoldalon való megjelenési gyakoriságáról is valamiféle képet kapjunk, kontrollként egyetlen nap médiamegjelenéseivel elvégeztük ugyanazt a médiafigyelő munkát, amit a szélsőjobb oldal esetében. Mivel mind Kövér László, mind Semjén Zsolt beszéde ezen a napon hangzott el, s mivel az ezen a napon megfogalmazott üzenetek azok, amelyek másnap is a legerőteljesebben hallatszanak, a június 3-ai napot választottuk. Erről az egyetlen napról a SentiOne szoftver segítségével 659 megjelenést regisztráltunk, ezek közül 265 tartalmazott legalább egy releváns narratívát.

¹⁹² Baranyai Gábor: *Kövér László: A jövőt illetően hinni kell az egy isteni örök igazságban, Magyar Nemzet, 2020. június 3.*, <https://magyarnemzet.hu/belfold/kover-laszlo-a-jovot-illetoen-hinni-kell-az-egy-isteni-orok-igazsagban-2-8192066/>

¹⁹³ Semjén Zsolt: *Trianon*, Hazánk, 2020. június 3., <https://kdn.hu/sites/default/files/hazank/pdf/hazank-2020-junius.pdf>

Releváns cikkek eloszlása a kormányzati irányítású weboldalakon

A kormányzati irányítású, kormányközeli médiumok, felületek Trianon-vonatkozású megjelenései 2020. június 3-án

Médium	Releváns cikkek száma	Eloszlás
Magyar nemzet.hu	14	5%
Pestisracok.hu	13	5%
Demokrata.hu	12	5%
Bama.hu	12	5%
Sonline.hu	11	4%
Zaol.hu	11	4%
Szon.hu	10	4%
Delmagyar.hu	10	4%
Duol.hu	10	4%
Haon.hu	9	3%
Mandiner.hu	9	3%
Baon.hu	9	3%
Beol.hu	9	3%
Feol.hu	9	3%
Heol.hu	9	3%
Kemma.hu	9	3%
Kisalfold.hu	9	3%
Nool.hu	9	3%
Origo.hu	9	3%
Szoljon.hu	9	3%
Teol.hu	9	3%
Vaol.hu	9	3%
Hirado.hu	8	3%
Hirtv.hu	7	3%
Magyarhirlap.hu	7	3%
Boon.hu	5	2%

Médium	Releváns cikkek száma	Eloszlás
888.hu	4	2%
Ripost.hu	3	1%
Lokal.hu	3	1%
Vadhajtasok.hu	3	1%
Mindenszo.hu	2	1%
Kormany.hu	2	1%
Szegedma.hu	1	0%
Mki.gov.hu	0	0%

A kormányzati irányítású, kormányközeli megjelenések Trianon-narratívái 2020. június 3-án

Narratíva	Gyakoriság	Érintett cikkek aránya*
a kormány nemzetpolitikája a megoldás	136	21%
a baloldal ráront a saját nemzetére	100	15%
a világtörténelem legnagyobb igazságtalansága	93	14%
a belső ellenségek aknamunkájának eredménye	54	8%
az EU nem megoldás	54	8%
kulturális felsőbbrendűség	52	8%
a nagyhatalmak eltúlzott igényeinek következménye	30	5%
a szomszédos kormányok rosszul kezelik a helyi magyar közösséget	27	4%
a revízió nem lehetséges	25	4%
szabadkőműves összeesküvés eredménye	25	4%
minden magyar vesztesége	24	4%
a vesztes világháború következménye	17	3%
revízió lehetséges	1	0%
az EU megoldás	0	0%
nincs releváns narratíva**	394	60%

* Mivel egy cikkben több narratíva is megjelenhet, a számok összege meghaladja a 100%-ot

**Ebbe a kategóriába elsősorban programajánlók, kulturális hírek, neutrálisabb megemlékezések tartoznak, de akár olyan cikkek is, mint „Orbán Viktor is megosztotta az összetartozás dalát (videó)”.

Nem meglepő, hogy a kormányoldalon a kormányzat nemzetpolitikai intézkedései pozitív színben tűnnek fel, és hogy a legtöbb médiamegjelenésbe ezek valamelyike be is kerül. Az már elgondolkodtatóbb, hogy az egyik legszélsőségesebb narratíva, miszerint *a baloldal ráront a saját nemzetére* a második leggyakoribb. A 100-as megjelenésszám részben annak köszönhető, hogy a Kövér Lászlóval készült interjú 26 vizsgált médium is szemlézte, ahogy más nyilatkozatok is sokszor ismétlődtek (lásd az *Ismétlődő cikkek* című táblázatot) – de ez a multiplikáció az összes narratívát felerősít(h)ette, tehát a kiemelt helyezés nem kizárólag ennek a következménye. Valójában ez a narratíva mára bevetté vált a kormányoldalon, aminek igazolására jó példa, hogy Novák Katalin, az Emberi Erőforrások Minisztériumának család- és ifjúságügyért felelős államtitkára miután ellentmondásosnak ítélte Karácsony Gergely főpolgármesternek azt a kezdeményezését, hogy a békeszerződés aláírásának 100. évfordulóján 16 óra 30 perckor megállt Budapesten a forgalom, mintegy mellékesen hozzátette, hogy a főpolgármester olyan politikai erők támogatásával jutott hatalomhoz, amelyek „*kifejezetten a nemzeti összetartozás ellen dolgoznak, és saját nemzettársaink ellen uszítanak*”.

A Kövér László-interjúban egyébként a következő narratívák mind megjelentek: „a világtörténelem legnagyobb igazságtalansága”, „a szomszédos kormányok rosszul kezelik a helyi magyar közösséget”, „az EU nem megoldás”, „a kormány nemzetpolitikája a megoldás”, „a belső ellenségek aknamunkájának eredménye”, „a baloldal ráront a saját nemzetére”, „kulturális felsőbbrendűség”.

Semjén Zsolt beszédét pedig – amely június 3-án a vizsgált médiumok közül 24-ben jött le – a következő 7 taggal láttuk el: „a belső ellenségek aknamunkájának eredménye”, „a nagyhatalmak eltúlzott igényeinek következménye”, „a revízió nem lehetséges”, „az EU nem megoldás”, „a kormány nemzetpolitikája a megoldás”, „kulturális felsőbbrendűség”, „szabadkőműves összeesküvés eredménye”. Az a tény, hogy csak a Kövér-interjú 182, illetve a Semjén-beszéd 168 taget generált, két jelzést is ad a módszertanról: egyrészt úgy tűnhet, hogy erősen felnagyítja egy-egy megszólalás jelentőségét, másrészt jelzi, mekkora ereje van a kormányzati irányítású médiagépezetnek. Nem a véletlen eredménye, hogy éppen a házelnök és a miniszterelnök-helyettes szavai jutottak el a legtöbb emberhez; innen nézve tehát nagyon is indokolt ezeknek a megnyilvánulásoknak a felülreprezentáltsága, a narratívák összesítésében is.

A „minden magyar vesztesége” taggal elsősorban a Hollik István Facebook-posztja¹⁹⁴ által generált megjelenéseket láttuk el. Ebben Hollik egy Karácsony Sándor-idézettel azt hangsúlyozta, hogy nem a vér, hanem „a magyar lélek volt az, ami segített túlélni Trianon igazságtalanságát”. A számos kormánypárti politikusi megnyilvánulás között talán ez számíthatott a nem-fideszes tábor számára is a leginkább elfogadhatónak. A Mandiner cikksorozatában születtek továbbá olyan, személyes megéléseket tartalmazó írások, amelyek ennek a befogadóbb narratívának (is) megfeleltek.

A revízióhoz való viszony tehát az, ami leginkább megkülönbözteti a kormányzat narratíváit a szélsőjobbaldalétól. Míg utóbbinál a második leggyakrabban visszatérő elem a revízió valamilyen módon történő boncolgatása, addig a kormányoldalon ez a téma alig jelenik meg. Semjén Zsolt egyébként kifejezetten konfrontatív beszédében is csak úgy hangzott el, hogy annak nincs realitása. A vizsgált cikkek közül egyedül Bencsik András publicisztikája értekezett a határmódosítás közeledtéről¹⁹⁵: „Ami Magyarország részleges vagy teljes megszállását illeti, a maximális szintidő soha nem haladta meg a másfél évszázadot. (...) Ezután sem lesz másként. Aki látja a múltat, könnyen megsejtheti a jövőt: az tudhatja, hogy a magyar olyan nép, amelyiket nem lehet vég nélkül megszállás alatt tartani. Egy szó, mint száz, mondjuk ki bátran: 100 év megszállás letelt, de 200 már nem telik le így.”

Ismétlődő cikkek

Cikk címe	Cikkek száma
Minden eddiginél több gyermek vehet részt a napközis Erzsébet-táborokban	21
Semjén Zsolt: Trianonra emlékezni kötelesség és erkölcsi parancs	18
Igazi erőt mutathat a trianoni évfordulón a világ magyarsága	19
Kövér László: a jövőt illetően hinni kell az egy isteni örök igazságban	19
A nemzeti összetartozás erősítéséért fohászokdtak a magyar egyházak erdélyi vezetői	18
A világ magyarságának üzeneteit várja a közmédia	18
Akikre nemigen számíthatnak a határon túliak	18
Babacsomagokkal segíti a külhoni magyarokat a Katolikus Karitás	18
Hívja fel külhoni magyar barátait a nemzeti összetartozás napján!	18
Kálomista Gábor: szükség van egy nagyszabású Trianon filmre	18

¹⁹⁴ Hollik István Facebook-posztja, 2020. június 3.,

<https://www.facebook.com/hollikistvan/photos/a.778846398980380/1404368509761496/?type=3>

¹⁹⁵ Bencsik András: *100 Igen, 200 Nem*, Demokrata, 2020. június 3., https://demokrata.hu/velemeney/100-igen-200-nem-251068/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202011

Cikk címe	Cikkek száma
Orbán Viktor is megosztotta az összetartozás dalát (videó)	18
Rátóti Zoltán: nagyon nehéz megbékélni Trianonnal	18
A püspöki konferencia imára kéri az emlékezőket	17
A veszélyhelyzet megszüntetéséről vitáznak ma a képviselők	17
Hollik István: a magyar lélek volt az, ami segített túlélni Trianon igazságtalanságát	17
Ingyenes filmvetítéssel emlékeznek Trianonra a Budapesti Távmoziban	17
Kisfilmekkel emlékezik Trianonra az Opera	17
Kocsis Máté: a nemzeti összetartozás ügye nem arra való, amire felhasználták	17
Online programfolyam ünnepli a nemzeti összetartozást	17
Országsszerte számos programmal emlékeznek Trianonra	17
Potápi: június 4-én úgy emlékezzünk a múltra, hogy közben tekintsünk a jövőbe is (videó)	17
Varga Mihály: erősebbek vagyunk, mint az elmúlt száz évben bármikor (videó)	17
Közös virtuális emlékműsorral emlékeznek Trianonra a felvidéki magyarok	15

7. Kiegészítés: Az ellenzéki pártok

Az ellenzéki pártok – ritka kivétellel – az év nagy részében alig kapcsolódtak be a Trianon-diskurzusba, csak a dátumhoz közeledve futották le a kötelező köröket, érdemi mondanivalójuk alig volt az ügyben. Ez önmagában is jól jelzi a bal-közép ellenzéki pártok identitáspolitikában való lemaradását.

Az **MSZP** Budapesten¹⁹⁶ és vidéken¹⁹⁷ is tartott megemlékezéseket, amelynek fő üzenete az volt, hogy Trianon traumáját az Európai Unió belüli valós nemzetegyesítéssel, a határok jelképesse tételével lehet meghaladni.¹⁹⁸ Hiller István június 3-ai napirend előtti felszólalásában azt hangsúlyozta, hogy „*a magyarság és az európaiság ügyének összekapcsolása a helyes út, meggyőződésünk, hogy hazánk európai uniós tagsága és annak hosszú távú fenntartása a legmegfelelőbb. (...) „Nem gondolom, hogy az EU automatikusan mindent megold, de azt igen, hogy országos és nemzeti érdekeink érvényesítéséhez ez a legmegfelelőbb keret.”* Ezen felül keveset foglalkoztak a témával, legfeljebb a kormány politikai támadásaira reagáltak Trianon vonatkozásában.¹⁹⁹

Bár Gyurcsány Ferenc egy 2014-es interjújában²⁰⁰ beismerte, hogy a 2004-es népszavazási kampány során „szégyenteljesen” érveltek, a nemzetpolitikai témákat a **DK** azóta is kerüli, a külhoni magyar állampolgárok választójogát pedig magyarországi lakcímhez kötné. Idén, a Trianon-évfordulóról igyekeztek nem tudomást venni; a párt hivatalos Facebook-oldalán egyetlen poszt²⁰¹ született az évforduló közeledtével, ebben is azt jelentették be, hogy nem vesznek részt a parlament Trianon-megemlékezésén. A közvetlen kiváltó ok az volt, hogy kiderült, a pártok nem szólalhatnak fel az ünnepségen, csak a köztársasági elnök és a házelnök mond beszédet. Végül a többi ellenzéki párt is

¹⁹⁶ Népszava: *Hiller: az Európai Unió nem automatikus megoldás, de ez a közösség tehet a legtöbbet a kisebbségekért*, Népszava, 2020. június 4., https://nepszava.hu/3080515_hiller-az-europai-unio-nem-automatikus-megoldas-de-ez-a-kozosseg-tehet-a-legtobbet-a-kisebbsenekert

¹⁹⁷ Szon.hu: *Trianonra emlékezett a párt*, Szon.hu. 2020. június 5., <https://szon.hu/kozelet/helyi-kozelet/trianonra-emlekezett-a-part-3952317/>

¹⁹⁸ Az MSZP Facebook-posztja, 2020. június 4.: <https://www.facebook.com/mszpfb/photos/a.122287667828972/3216666555057719/>

¹⁹⁹ Az MSZP Facebook-posztja: „*Nem eladóak a nemzeti ünnepek! Trianonnak, a nemzeti tragédiának nincsen pártpolitikai hovatartozása*”, Az MSZP Facebook-posztja, 2020. június 4.:

<https://www.facebook.com/watch/?v=2626116677646124>

²⁰⁰ Német Tamás, Panyi Szabolcs: *Gyurcsány: A legnagyobb hiba? Hogy miniszterelnök lettem*, Index, 2014. június 18., https://index.hu/belfold/2014/06/18/gyurcsany_interju/

²⁰¹ <https://www.facebook.com/dk365/photos/a.175110892579333/2993479377409123/>

távol maradt, így a *nemzeti összetartozás* napján csak a kormányoldal képviselői voltak jelen, ami önmagában is erős szimbóluma a mai Magyarország közéleti állapotának.

A **Momentum** néhány héttel az évforduló előtt már ráfordult a témára, a közösségi médiafelületeiken részben ismeretterjesztő tartalmakat osztottak meg, a megbékélést, az előre tekintést, a Trianonnal kapcsolatos eltérő megélések megértését hirdették. A külhoni magyar közösségekhez fűződő viszonyukat tisztázták, többek között az autonómiatörekvések támogatásának deklarálásával, a határok nélküli Európa felemlegetése mellett pedig a magyarok és magyarok között húzódó ellentétek oldásáról szóltak az üzenetek.²⁰² Az Összetartó Nemzet című programjuk részletes nemzetpolitikai cselekvési tervet is tartalmaz.²⁰³

Az **LMP** néhány az évfordulóra időzített neutrálisabb, az összetartozást hangsúlyozó nyilatkozattal, posztal emlékezett meg az évfordulóról. A többi bal-közép párthoz képest a különbség annyiban ragadható meg, hogy a kormányéhoz hasonló áldozati narratívát is megfogalmazott: „*Magyarországgal a nagyhatalmak bármit megtehetnek, csak magunkra számíthatunk*”.²⁰⁴

Külön kategória a helyét kereső **Jobbik**. Világos, hogy a konszolidálódó pártban továbbra is identitásképző erővel bír Trianon, de igyekeznek a korábbinál mérsékeltebb hangot megütni. A párt utóbbi időben tapasztalt ellentmondásos kommunikációjához illeszkedtek az évfordulóhoz kapcsolódó üzenetek is: a párt ünnepi videójában például az áldozati szerep, a magyarokat eláruló Nyugat ugyanúgy megjelenik, mint a nemzetegyesítő szándék, a megbékélésre törekvés.²⁰⁵ Gyöngyösi Márton, a Jobbik elnökhelyettesének emlékosztijából²⁰⁶ kiderül, hogy a szlovák elnök gesztusában saját politikájának visszaigazolását látja, ennek mentén a szomszéd nemzetekkel való együttműködést szorgalmazza, amelybe az autonómia követelése is belefér.

A **Párbeszéd** valamivel többet foglalkozott a témával, nem függetlenül attól, hogy 2019 októbere óta ez a párt adja Budapest főpolgármesterét. Karácsony Gergely kezdeményezésére egy percre leállt Budapest tömegközlekedése, pontosan 100 évvel a békeszerződés aláírása után száz évvel. A számos országból ismert gyászintézkedés volt az egyetlen jelentős ellenzéki oldalról érkező kezdeményezés, aminek híre, politikai üzenete átvitte az ingerküszöböt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a kormányoldal fegyelmezett kommunikációs gépezetében is kisebb zavart okozott: mások mellett Kövér László, Novák Katalin nem tartották őszintének a kezdeményezést, és a legtöbb kormánypárti véleményformáló is ezt visszhangozta, hogy aztán a parlamenti megemlékezés után maga a miniszterelnök egy elismerő mondattal illesse a főpolgármester kezdeményezését.²⁰⁷

²⁰² Momentum: Hogy milyen állításokra alapozza a Momentum a magyarságpolitikáját?, 2020. június 3., <https://m.facebook.com/momentum.mozgalom/photos/a.814400292035121/1685331621608646/?type=3&source=57&tn=EH-R>

²⁰³ Momentum: Összetartó Nemzet, <https://program.momentum.hu/osszetarto-nemzet/>

²⁰⁴ LMP: A magyar nemzet egy és bonthatatlan, 2020. június 4., <https://lehetmas.hu/aktualitasok/magyar-nemzet-egy-es-bonthatatlan/>

²⁰⁵ Jobbik: Trianon 100, 2020. június 4., <https://www.facebook.com/JobbikMagyarorszagertMozgalom/videos/334434197537626>, utolsó letöltés: 2020. november 22.

²⁰⁶ Gyöngyösi Márton Facebook-posztja, 2020. június 3., https://www.facebook.com/gyongyosi.jobbik/posts/3129092347151226?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202011

²⁰⁷ Orbán megdicsérte Karácsonyt, Index, 2020. június 4., https://index.hu/belfold/2020/06/04/orban_megdicserte_karacsonyt/

III. AZ ÚJ NEMZETI ALAPTANTERV (NAT) ÉS A DEMOKRÁCIÁRA NEVELÉS

A szélsőséges eszmékre való fogékonyság nagyban múlik azon, hogy az iskolai években milyen ingerek érik a fiatalokat, milyen képességeket sajátítanak el. Jelen fejezetben az a célunk, hogy bemutassuk, az új NAT-ban miként jelenik meg a demokráciára nevelés, a demokratikus értékek átadására koncentráló készségek átadása. Azért tartjuk ezt fontosnak, mert ezek azok az ismeretek, készségek, amelyek leginkább felvértezik a fiatalokat a kritikus gondolkodás képességével, a kételkedés attitűdjével. Ezek pedig segítik a mindennapokban, a világban való eligazodást, valamint ellenállóvá tesznek a szélsőséges eszmékkel szemben. Annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet kapjunk a témákról, a szakirodalom és különböző oktatással foglalkozó szervezetek NAT-tal kapcsolatos nyilatkozatainak áttekintésén túl interjúkat is készítettünk gyakorló pedagógusokkal, oktatási szakemberekkel, szociálpszichológusokkal²⁰⁸.

A 2020-ban bevezetett új Nemzeti Alaptanterv (NAT)²⁰⁹, hasonlóan minden elődjéhez, fontosnak tartja az oktatásban a demokratikus alapértékek megismerését, amelyek elengedhetetlenül szükségesek egy működő demokrácia fenntartásához. Bár a szöveg hitet tesz ezen alapértékek fontossága mellett, a közoktatási rendszerben 2010 óta zajló folyamatok távolról sem azt mutatják, hogy a kormányzó Fidesz mélyen elkötelezett volna a demokratikus értékek iránt.

A mindenkori NAT rendkívül fontos dokumentum a téma tekintetében, ugyanis az abban lefektetett követelmények és kompetenciák határozzák meg, hogy a fiatalok kapnak-e kellő muníciót ahhoz, hogy informált, öntudatos felnőttek, aktív állampolgárok legyenek, vagy sem. Ugyanakkor nem elég csak a NAT-ot megvizsgálnunk, részben át kell tekintenünk a közoktatási rendszer működését, és annak a rendszerváltás óta jelen lévő problémáit, amelyek az utóbbi 10 évben csak erősödtek.

1. Az új NAT jelentősége a közoktatási rendszer átalakításainak tükrében

A szakemberek kifejezetten ellentmondásosan vélekednek arról, hogy a Nemzeti Alaptantervnek mekkora hatása van a közoktatási rendszer egészére. Egyes értelmezések szerint a NAT-nak nincs nagy szerepe ebben, hiszen a szöveg maga kevés konkrétummal szolgál; sokkal inkább elméleti – vagy egyre inkább ideológiai – háttérét fekteti le annak, milyen elvek szerint kellene a közoktatásnak működnie. Ennek az álláspontnak a képviselői szerint a gyakorlati megvalósulás, a NAT szellemiségének manifesztációja a rendszer más szintjein, elsősorban a kerettanterv, illetve a helyi tantervek szintjén érhető tetten. Más értelmezések szerint viszont a NAT-nak óriási a jelentősége, éppen azért, hogy az oktatás szerepét és annak kulcskérdéseit jelöli ki.

Meglátásunk szerint a valóság valahol a két álláspont között van. Az új Nemzeti Alaptanterv (elődeihez hasonlóan) rendkívül átfogóan, sokszor mégis homályosan definiálja az oktatás révén elérni kívánt állampolgári és társadalmi célokat. E célok rendkívül széles tárházával találkozunk: az erkölcsi normák társadalmi jelentőségének megértésétől a demokratikus elkötelezettség kialakításán át a nemzeti identitás jelentőségének felismeréséig. Az azonban, hogy ezek közül a magasztos célok közül melyek megvalósítására helyeződik valódi hangsúly, és melyek azok, amelyek bár szerepelnek a NAT-ban, a napi tanítási gyakorlatban csak rendkívül kis mértékben lesznek fontosak, azt már nem a NAT, hanem a rendszer más részeinek működése dönti el. Így például az, hogy a kormányzat által irányított oktatási

²⁰⁸ Összesen 6 interjút készítettünk; a felkért szakemberek kérésének megfelelően a tanulmányban nem nevezzük meg őket.

²⁰⁹ A Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete a *Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról* szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról, Magyar Közlöny 2020 január 31.

rendszer mely témákat helyezi fókuszba, mely kompetenciák elsajátítását véli kiemelten fontosnak. Mindez pedig abból derül ki, hogy rendel-e hozzájuk plusz erőforrásokat. Hiszen nem elég pusztán csak beszélni a demokratikus értékek fontosságáról, az előítéletek csökkentéséről, vagy az esélyegyenlőség biztosításának fontosságáról; ha ezek a célok nem kapnak kellő hangsúlyt a kötelező tananyagban, ha a pedagógusoknak nem áll kellő idő, módszertani tudás a rendelkezésükre ahhoz, hogy érdemben foglalkozzanak ezekkel a témákkal, akkor az iskolai mindennapok nem tükrözik azt a szemléletmódot, amelyet a törvényalkotó, illetve a NAT hangsúlyosnak tekint.

A közoktatási rendszerben 2010 óta bekövetkezett változások sajnos nem az oktatás XXI. századi kihívásaira való reflektálás jegyében születtek. A vezérlőelv sokkal inkább az erős központi kontroll kiépítése volt, amelynek révén egy felülről szabályozott oktatási rendszer jött létre, teljes egészében arra építve, hogy a kormányzat által elfogadhatónak tartott ideológiákat minél hatékonyabban, és ami még fontosabb, vita és ellentmondás nélkül jelenítse meg az oktatási rendszerben.

Ezt a célt szolgálta többek között:

- a tankönyvkiadók államosítása,
- a tananyagok és a tankönyvek egységesítése,
- az intézmények közvetlen állam fenntartása,
- a Nemzeti Pedagógus kar létrehozása.

E lépések együttesen azt eredményezték, hogy az iskolák autonómiája mind gazdálkodási, mind az oktatás tartalma tekintetében szinte teljesen elpárolgott. A pedagógusok mozgástere rendkívül korlátozottá vált az oktatási módszerek és a tananyagok tekintetében egyaránt, hiszen a központi tantervtől csak minimális mértékben van lehetőségük eltérni, szabad tankönyvválasztás híján pedig nincs más lehetőségük, mint a központilag meghatározott, sok esetben vitatott minőségű tankönyvekből tanítani.

Hogy az új NAT ennek az átalakítási folyamatnak a végét jelenti-e, vagy csak a következő lépést, egyelőre kérdéses. Az mindenesetre biztosan kijelenthető, hogy az új NAT-ban a minden korábbinál nagyobb hangsúllyal megjelenő nemzeti identitás kérdésköre²¹⁰ és annak értelmezése (mely a történelem tankönyveket megvizsgálva válik egyértelművé²¹¹) olyan új elemek, amelyek beleillenek, sőt, logikus folytatásai az oktatásban korábban megjelenő kormányzati törekvéseknek. Az állampolgári ismeretek között a honvédelem megjelenése mind jól jelzi azt az ideológiai irányvonalat, amelyet a kormányzat képvisel, és amelyeknek (más képességek és kompetenciák fejlesztésével ellentétben) valóban kiemelt jelentőséget tulajdonít. A demokratikus értékek, a párbeszédképesség és vitakultúra fejlesztése, a különféle vélemények elfogadásának fontossága ezzel szemben nem jelennek meg hasonló súllyal.

²¹⁰A Történelemtanárok Egylete állásfoglalása az új Nemzeti Alaptanterv 2020. január 31-én megjelent szövegéről, Történelemtanárok Egylete, 2020. február 2. <https://tte.hu/a-tortenelemtanarok-egylete-allasfoglalasa-az-uj-nemzeti-alaptanterv-2020-január-31-en-megjelent-szovegerol/>

²¹¹ A Történelemtanárok Egyletének első, „gyorsreagálású” észrevételei a 2020. június 17-én nyilvánosságra hozott átdolgozott történelemtankönyvekről, Történelemtanárok Egylete, 2020.június.23., https://tte.hu/wp-content/uploads/2020/06/Tk-gyorsreagalas_2020_06_23.pdf

2. Az új NAT megalkotásának folyamata

Interjúalanyaink nem vitatták, hogy a NAT reformra szorult. Hazánk évek óta romló PISA-eredményei már önmagukban indokolnák, hogy az oktatás élmény- és kompetenciaalapú átalakítása ne csak papíron történjen meg. Oktatási szakemberek pozitív példaként hozták fel a lengyel oktatási rendszerben történt drasztikus átalakításokat, amelyeket szintén a folyamatosan romló PISA-tesztek hívtak életre. Az átalakítások a kimeneti mérésektől a plusz 1 éves felkészítésen át a 8 osztályos gimnáziumok megszüntetéséig az oktatási rendszer számos pontjára kiterjedtek, és hamar meg is lett az eredménye²¹²: a lengyel diákok PISA-pontszámai a harmadik legjobbak lettek Európában, világszinten pedig hetedik^{213,214}.

A 2020-ban életbe lépett NAT a második, ami a jelen politikai kurzus regnálása alatt született, az elődje 2012²¹⁵ óta volt hatályban. Az új szöveg azonban sok ponton csak módosítja vagy kiegészíti a korábbi, míg más részeit változatlan formában érvényben tartja. A nemzeti tudásminimum meghatározása, a kulcskompetenciák, a kiemelt fejlesztési feladatok és műveltségi területek NAT-ba építése mindig is szenzitív politikai feladat volt. Az épp aktuális kormányzat ideológiai megfontolásainak, érdekeinek elsődlegessége sosem volt kérdéses, a pedagógiai, szakmai szempontok csak ezt követően érvényesülhettek. Korábban mégis magától értetődő volt, hogy az anyagot kidolgozó politikai, és az azt véleményező szakmai szereplők közötti érdemi párbeszéd vezet a NAT véglegesítéséhez. Ezt a hallgatólagos megegyezést rúgta fel a jelenlegi kormányzat. A végül a parlament elé került és általa elfogadott anyag lényeges elemekben különbözött attól, amelyet a szakmai szervezetek – mint a Magyar tanárok Egyesülete vagy a Történelemtanárok Egylete – láthattak és véleményeztek 2018-ban. A módosítások nem annyira az anyag szakmai részében, semmint annak ideológiai keretében következtek be: ekkor kapott például még a korábbi NAT-hoz képest is óriási hangsúlyt a hazafias nevelés, a nemzeti identitás és a honvédelmi ismeretek.

Már az eredeti tervezetet is sok kritika érte. Az MTA Közoktatási Elnöki Bizottsága 2018 novemberében egy olyan állásfoglalást tett közzé²¹⁶, amely többek között kifogásolta, hogy az akkor még csak NAT-tervezet olyan technikai körülményeket feltételez az oktatásban, amelyek távolról sem biztosítottak, különösen nem a közoktatás minden szegmensében. Bírálták, hogy túlzottan normatív, különösen ami a társadalmi szerepeket illeti, és alig foglalkozik például az egyéni felelősségvállalással, a szolidaritással, a mobilitással.

²¹² Reimers, F. M. (Szerk.). *Audacious Education Purposes: How Governments Transform the Goals of Education Systems*. 2020.

²¹³ Sas, A.: PISA results in Poland 2006-2018, by category, Statista, 2019 december 9.

<https://www.statista.com/statistics/1079840/poland-pisa-results-by-category/>

²¹⁴ Avvisati F., Echazarra, A., Givord P., & Schwabe, M.: Results from PISA 2018 Country note: Poland, 2019

https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_POL.pdf

²¹⁵ A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelete a Nemzeti Alaptanterv Kiadásáról, Bevezetéséről és Alkalmazásáról, Magyar Közlöny, 2012 június 4.,

http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf.

²¹⁶ A NAT 2018. augusztus 31-i koncepciójának véleményezése – MTA Közoktatási Elnöki Bizottság, 2018,

https://mta.hu/mta_hirei/a-nat-2018-augusztus-31-i-koncepciojanak-velemenyezese-mta-kozoktatasi-elnoki-bizottsag-109137

3. Az új NAT értékelése

A NAT eredeti koncepciójából még úgy tűnhetett, hogy az oktatás lassan, de biztosan eltávolodik attól a poroszos iskolaeszménytől, amelynek elemei és szellemisége a mai napig meghatározzák a magyar közoktatási rendszert.

Bár ennek a koncepciónak bizonyos elemei végül megjelentek az elfogadott szövegben is, az összkép az, hogy az új NAT továbbra sem reagál az oktatás XXI. századi kihívásaira: a műveltségi és a tudásbeli minimumok elsajátítását például sokkal fontosabbnak tartja az alapvető képességek megszerzésénél. Jó példa erre, hogy továbbra is memoritereket követel, a kötelező olvasmányok között pedig hiába keressük a kortárs szerzőket. Aligha szerettetik meg az olvasást az olyan szövegek, amelyek nyelvileg nehezen érthetők és tartalmukban egyre kevesebbet mondanak a mai diákoknak. A pedagógusoknak ennek következtében még nagyobb küzdelmet kell folytatniuk a diákok figyelméért, mint korábban.

Egy modern Nemzeti Alaptantervnek nem központilag vezéreltnek kellene lennie, hanem irányelveket, kompetenciákat, esetleg műveltségterületeket kellene meghatároznia, melyeket aztán a pedagógusok tölthetnek fel tartalommal, ültethetnek át a gyakorlatba – vélik interjúalanyaink egybehangzóan. Emellett fontos lenne továbbá, hogy ne csak központilag szabályozott, hanem regionális tantervek is születhessenek, amelyek tekintettel vannak a különböző térségek eltérő adottságaira és diákjaik eltérő igényeire, lehetőségeire. A NAT által meghatározott kimeneti feltételek ugyanis jelenleg csak olyan oktatási intézményekben teljesíthetők, amelyek jól felszereltek, erős pedagógus- és válogatott diákállománnyal rendelkeznek.

A NAT egyik előremutató ajánlása, hogy a különböző tantárgyak anyagaiban egymással akár tematikusan, akár történetileg összefüggő témákat közös órák keretében tárgyalják a pedagógusok. Ez a törekvés legerősebben a természettudományos tárgyak esetében jelent meg, ahol (az angolszász országokban „science” néven futó tárgy mintájára) a biológiát, a kémiát, a fizikát és a földrajzot közös keretben értelmező tárgy jött létre. Félő, hogy ezt a kezdeményezést sem kizárólag a haladás iránti elkötelezettség hívta életre, sokkal inkább az egyre növekvő tanárhiány, amely a természettudományos tárgyakat sújtja legjelentősebben.

Az új NAT azonban az oktatásban fennálló, évtizedes problémákra való reflektálás helyett újradefiniálta az oktatás feladatát. Takaró Mihály irodalomtörténész, aki a 2018-as NAT-tervezet átalakításának egyik kulcsfigurája volt, egy interjújában úgy fogalmazott, „Az iskola nem a gyermekek igényeit kielégítő intézmény, hanem az a feladata, hogy átörökítse a nemzeti kultúrát.”²¹⁷ A 2020-ra gyökeresen átalakult NAT módosításai kétségkívül ebben a szellemben készültek, méghozzá az érintettek mozgásterének, autonómiájának lehető legszűkebbre szabásával.

Takaró ugyanebben az interjújában úgy jellemzi az új NAT-ot, mint ami soha nem látott szabadságot biztosít a tanároknak. Ezt azzal támasztja alá, hogy az új NAT-ban 20%-ra emelkedett a pedagógusok által szabadon tanítható, azaz a kerettanterv által nem meghatározott tanítási idő. A gyakorló pedagógusokkal készült interjúink azonban arra világítottak rá, hogy a gyakorlatban ebből a látszólagos szabadságból szinte semmi sem lesz érezhető, több okból sem.

- Hiába jelentős az óraszámcsökkenés, ha ezzel párhuzamosan emelkedik a kötelezően átadandó tananyagmennyiség. Ahhoz ugyanis, hogy a pedagógusok pusztán az érettségire fel tudják készíteni a diákjaikat, kénytelenek felhasználni a rendelkezésre álló teljes órakeretet. Ez azt is jelenti, hogy még kevesebb idő marad olyan anyagok vagy készségek tanítására, átadására, amelyek közvetlenül nem szerepelnek az alaptantervben.

²¹⁷ Csókás Adrienn: *Korokon átívelő értékek a tantervben* – interjú Takaró Mihállyal, Magyar Nemzet, 2020. március 3., <https://magyarnemzet.hu/belfold/korokon-ativelo-ertekek-a-tantervben-7830425/>

- A másik probléma az egyetlen, egységes kerettantervből fakad. A kerettanterv olyan kiterjedt, szabályozó, hogy ez a helyi tantervek szintjére is kihat, és jelentősen korlátozza a pedagógusok szabadságát a tananyagok feldolgozása terén. Ez különösen olyan tárgyak esetében okoz gondot, mint a magyar nyelv és irodalom, ahol pedig kifejezetten lenne létjogosultsága a többféle, párhuzamos megközelítésnek – de erre az egységes kerettanterv nem ad lehetőséget.

A végtelenül előíró megközelítés legnagyobb hátránya azonban mégis abban mutatkozik meg, hogy elvágja annak lehetőségét, hogy a kritikai szemléletnek valódi tere legyen az oktatásban. A NAT szerint fejlesztendő kompetenciák között már nem szerepel a „kritikus gondolkodás”, míg 2002-es elődjében ez még mint tantárgyakon átívelő kompetencia jelent meg. A jelenlegi NAT-ban már sajátos módon csak a matematikaoktatás viszonylatában találkozhatunk ezzel a fogalommal. A kritikus gondolkodás fejlesztése így azok közé a feladatok közé szorul, amelyek fejlesztése a pedagógusok egyéni preferenciájára van bízva.

Pedig ha valami, akkor az új NAT szellemiségében íródott kerettanterv és az ahhoz igazodó tankönyvek igencsak igényelnék a kritikai szemléletmódot, mind a pedagógusok, mind a diákok részéről. Ahogy arra a Történelemtanárok Egylete²¹⁸ és a Magyar tanárok Egyesülete²¹⁹ is rámutatott, ezek a tankönyvek ugyanis nem a tudományos kutatásokra támaszkodva születtek meg, hanem a kultúrharc jegyében.

Mindez olyan szisztematikus torzítások formájában jelenik meg, amelyek a teljes történelem-tananyagban végigkövethetők, és amelyek a magyar nemzet történelmi nagyságának hangsúlyozásában, a nemzeti ideológia fontosságában, a kereszténység dicsőítésében érhetők tetten. Senki sem várná, hogy ezekről a jelenségekről ne essen szó, a mostani történelemkönyvek azonban mindezt kritikátlanul és ideológiavezérelten jelenítik meg. Jó példa erre, hogy a magyar őstörténet mitológiavilágát tényként mutatja be a dokumentum. Mind a történelem-, mind az irodalom tananyagban a korábbiaknál nagyobb hangsúllyal jelenik meg a magyarok áldozati szerepe, különösen Trianon vonatkozásában, ami az e tanulmány második fejezetében tárgyalt narratívák szélsőségesebbjeire való fogékonyságot erősítik. Nem a demokrácia iránti elkötelezettséget erősíti az sem, hogy számos példát lehet találni egyeduralmi rendszerek dicsőítésére is. Az előítéletességet pedig táplálja, hogy az iszlámmal kapcsolatban kérlelhetetlenül negatív megnyilatkozásokkal találkozhatnak a diákok.

4. Demokratizáció vagy radikalizáció - a NAT öröksége

A nyugati társadalmakban szinte mindenhol megjelenő probléma a társadalmak rendkívül erőteljes megosztottsága. Csökken a hagyományos értékek, a demokratikus intézményrendszerek, a szabad sajtó és a tudomány iránti bizalom, egyre nagyobb mértékben terjednek az álhírek. Részben e jelenségek következménye is, hogy egyre többen fogékonnyak a radikális, a szélsőséges gondolatokra.

Bár ellentmondásnak tűnhet, a fenti jelenségekre a legjobb *reakció* a *prevenció*. Léteznek ugyan sikertörténetek szélsőséges szervezetekből kilépett radikálisokról, ők inkább a kivételt, semmint a szabályt jelentik. Megfelelő oktatással viszont megelőzhető, hogy a fiatalok fogékonnyá váljanak a szélsőséges, radikális eszmékre. Ehhez politikai szemléletváltás, megfelelő pedagógusképzés, rengeteg munka, elkötelezettség, és nem mellesleg pénz (volna) szükséges. Az iskolákat nem kizárólag (és nem is elsősorban) a tárgyi tudás átadásának helyszínékként kellene elképzelni, hanem olyan

²¹⁸ Berend Nóra: *Kis magyar mitológia*, Történelemtanárok Egylete, 2020. július 16., <https://tte.hu/kis-magyar-mitologia/>

²¹⁹ *A Magyar tanárok Egyesülete állásfoglalása a Nemzeti alaptanterv 2020. január 31-én nyilvánosságra hozott szövegéről*, Litera – az irodalmi portál, 2020. február 1. <https://litera.hu/hirek/a-magyartanarok-egyesulete-allasfoglalasa-a-nemzeti-alaptanterv-2020-január-31-en-nyilvánosságra-hozott-szovegerol.html>

intézményekként, amelyek reflektálnak a modern idők kihívásaira, és amelyek felruhazzák a diákokat olyan képességekkel, amelyeknek köszönhetően meg tudnak birkózni a mindennapok kihívásaival.

Ami ezt a szemléletet illeti, a magyar oktatási rendszer eleve évtizedes lemaradásban van, az új NAT pedig végképp nem ebbe az irányba mozdult el. Bár a terjedős dokumentumban sok szó esik a demokrácia működéséről és a demokratikus értékek átadásának fontosságáról, a gyakorlatban épp az ellenkező irányba halad. A NAT elfogadásának története is jó szimbóluma mindennek. A kormányzat fenntartotta a szakmai egyeztetés látszatát, majd vagy ignorálta a szakmai szereplők kritikáit, vagy egyeztetés címszó alatt olyan szervezetekkel validáltatta a saját koncepcióját, amelyeket ő hívott életre. Ilyen például a Nemzeti Pedagógus Kar, amely szervezet – szemben a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetével – csak nagyon kivételes esetben fogalmaz meg kritikákat kormányzati kezdeményezésekkel szemben. Ugyanígy, a Történelemtanárok Egylete kritikáinak megfontolása helyett a Történelemoktatók Szakmai Egyesületének laudációja²²⁰ hagyta jóvá az új NAT történelemszemléletét.

Interjúink során a pedagógusok arra hívták fel a figyelmet, hogy a demokratikus értékek átadása egy folyamat, amelyet nem lehet pusztán írott anyagok, olvasmányok által megtanítani, megtanulni. A diákoknak saját élményeken keresztül, az iskolában kell(ene) megtapasztalniuk, milyen formában lehet beleszólásuk saját intézményük, ezen keresztül pedig a saját életüket befolyásoló döntésekbe. Ha viszont csak azt élik meg, hogy mennyire súlytalanok az ő problémáik, mennyire nem számít még az oktatóik véleménye sem, akkor nem fogják elsajátítani azokat a készségeket, amelyek segítenének kiállni magukért, vagy akár másokért. Több kutatás igazolja a fiatalok apolitikusságát, az új NAT hatására ez várhatóan erősödni fog.²²¹

A diákok közéleti kérdésekben való járatlansága persze nem csak ebből fakad. Több évtizedes félreértés, hogy az iskolának teljesen apolitikusnak kell lennie. A közoktatási törvény valójában a pártpolitikai küzdelmek oktatási intézmények falain kívül tartását követeli meg, de a legtöbb oktatási intézményben ez egyúttal azt is jelenti, hogy minden közéleti téma tabunak számít. A közéleti kérdések megvitatásának pedig lenne helye az iskolában; az állampolgári ismeretek oktatásának ez fontos eszköze lehetne. A leterhelt, alulfizetett, gyakran kiszolgáltatott pedagógusok döntő többsége azonban érthető okokból nem kockáztat, inkább kerül az érzékeny(nek vélt) témákat, vitákat. Interjúalanyaink szerint ez különösen azoknál a pedagógusoknál jellemző, akik nem a kormányzati narratívákkal értenek egyet. Az oktatási intézményekben a retorziótól való félelem olyan légkört hozott létre, amelyben a tanárok igyekeznek minden konfliktust kerülni a tankerülettel.

A pedagógustársadalom nagy része továbbá nincs abban a helyzetben, hogy a központi direktíváktól függetlenül tematizáljon problémákat. Ehhez sem a módszertani képzettsége nem adott, sem elegendő idő nem áll a rendelkezésére. Ha mégis, például magánkezdeményezésként elkezdi társadalmi vagy megosztó témákkal foglalkozni az iskolában, különösen, ha a kerettanterv és a tankönyvek által sugallt narratívákat árnyalni kívánó szándékkal, akkor félő, hogy egyedül marad, és sok esetben nem számíthat sem a kollégák, sem a vezetőség segítségére, sőt, akár kifejezetten akadályozhatja is a tankerület ezeket a kezdeményezéseket. Ennek pedig az a következménye, hogy nincs, vagy csak nagyon kevés a reflexió az iskolák részéről olyan társadalmi jelenségekre, mint az egyre növekvő polarizáció a politikai oldalak között, ezáltal a társadalom egészében, a közbeszéd egyre romló minősége, vagy az álhírek felismerésének módszerei. A pedagógusok visszajelzései alapján sokszor szembesülnek azzal a problémával is, hogy nincsenek felkészülve arra, miként kellene reagálni olyan

²²⁰ *Tíz gondolat a megújított NAT történelem és állampolgári ismeretek műveltségi területéről*, Történelemoktatók Szakmai Egyesülete, 2020. február 2., <http://tortenelemoktato.hu/allasfoglalasok/tiz-gondolat-a-megujitott-nat-tortenelem-es-allampolgari-ismeretek-muveltségi-teruleterol.html>

²²¹ Például a National Democratic Institute friss kutatása, amelyben a Political Capital is részt vett, 2020: https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/pc_ndi_youth_hun_20201014.pdf

jelenségekre, amelyeknek nincs delegált helye a tantervekben, ugyanakkor beszivárognak az osztálytermekbe. A bullyingtól kezdve a különböző társadalmi csoportokkal szembeni előítéletességen, a szexizmuson át, egészen a (különösen a cigányságot sújtó) rasszizmusig sokáig lehetne sorolni a példákat. Ezekben az a közös, hogy kezelésükre a pedagógusok nem állnak készen, reflektálatlanul hagyásuk viszont súlyos következményekkel jár.

Mindebből következően féltő, hogy az új NAT-ban szocializálódó generációk úgy nőnek fel, hogy híján lesznek a megfelelő (forrás)kritikai, közéleti problémákkal kapcsolatos ismereteknek, készségeknek. Ezek hiányában pedig könnyebben válnak manipulálhatóvá, a leegyszerűsítő, torz és uszító üzenetek, narratívák által, ami pedig teret engedhet a szélsőséges eszmék befogadásának.

Mivel a kerettantervekben nincsenek valódi ajánlások e problémák kezelésére, a pedagógusok sokszor azt a megoldást veszik igénybe, hogy külső szakértőkhöz, civil szervezetekhez fordulnak, akár prevenció, akár intervenció igényével. Természetesen a legjobb az volna, ha a pedagógusok az osztálytermekben felmerülő legtöbb szituáció megoldására fel lennének készülve, ám erre sem a tanárképzés, sem a NAT nem fektet hangsúlyt. Akutan megoldást jelenthet a külső szakértők bevonása, ez azonban csak arra elég, hogy elfedje a rendszerszintű hiányosságokat. Sajnos az iskolák és a civil szervezetek közötti együttműködések legtöbbször esetiek, illetve a különböző pályázatokból finanszírozható kísérleti programok csupán. Az a rengeteg módszertani tudás, jó gyakorlat, oktatási segédanyag, amelyek az együttműködések során keletkeznek, nem hasznosulnak országos szinten, mivel az oktatási rendszer egészébe nem szivárognak át. Az együttműködések pedig különösen nehézé teszi a kormányzat hosszú évek óta zajló kampánya a civil szervezetek ellen, amelyek oktatássegítő, az egyes társadalmi témák kapcsán létező érzékenyítő munkáját propaganda jelzővel illetik. A probléma még markánsabban jelentkezik az elmaradott térségek iskoláiban, ahol párhuzamosan több probléma is jelen van, így a szegregáció, az iskolai agresszió, a cigányellenesség. Ezekbe az intézményekbe még kevésbé jutnak el a civil szervezetek, pedig pont itt volna a legnagyobb szükség rájuk.

A felsorolt problémák, nehézségek ellenére, az oktatásban igenis esik szó a különböző társadalmi problémákról. Elhivatott pedagógusok minden nehézségeik ellenére, nemcsak kritikátlan befogadásra, hanem elemző, kritikus, ha kell, a leírtakat megkérdőjelezni tudó fiatalokat nevelnek. Óriási a felelősségük, ugyanis ehhez a feladathoz nem kapnak segítséget az oktatási rendszertől, sok esetben a rendszer szellemiségével szembemelve, külön utas megoldások keretében tudják átadni ezeket a készségeket. Pedig ez az egyik kulcsa annak, hogy gyermekeink miként lépnek felnőtt életükbe és miként alakítják azt.

KONKLÚZIÓ ÉS JAVASLATOK

Konklúzió

- Mára teljességgel nyilvánvalóvá vált a Fidesz és a szélsőjobb közötti szimbiotikus kapcsolat: miközben a Fidesz már kendőzetlenül és szinte szó szerint veszi át a szélsőjobboldali témákat és üzeneteket, a mozgalom szereplőinek többsége erről elismerően nyilatkozik. Bár vannak, akikben frusztrációt okoz, hogy a kormánypárt ugyanazt mondja, mint ők – legfeljebb hangosabban és érzésük szerint leegyszerűsítve –, többségük tolóerőként tekint a mozgalomra, ami „érvényesíti az igazságot”, és nyomást gyakorol a bátortalanabb kormányra, hogy meg merjék tenni a megfelelő lépéseket. Ahogy egyik interjúalanyunk fogalmazott: szükség van „erős, markáns szélsőjobbra, ami jobbról tudja tolni a kormányt minél jobbra, minél jobban”.
- A szélsőjobboldali szervezetek ma a bevándorlás és az LMBTQ-téma veszélyeire fókuszálnak elsősorban, de nem hagyott alább a romaellenesség, az összeesküvés-elméleti köntösben megjelenő antiszemitizmus pedig továbbra is mélyen áthatja a gondolkodást.
- Bár interjúalanyaink szerint az erőszak állami monopólium, és csak önvédelem esetén jogos, vannak, akik szerint „kivételes esetben” elfogadható – és egyenesen kötelesség – a törvények megszegése. Erős körökben a fenyegetettség érzése is, amely képzelt vagy extrém esetek általánosításán alapul. Mindezek miatt az erőszakkülönbözet meglehetősen labilis, bár az erőszak kockázata jelenleg alacsonynak tekinthető. A fenyegetőnek tekintett szereplők (ellenségek) társadalmi aktivizálódása erőteljesebb önvédelemre sarkallja a szcéna szereplőit, ami tovább gyorsíthatja a polarizációs spirált, de erőszakos cselekményeket is kiválthat.
- A 2020-as évben is számos példa igazolta, hogy a Fidesz nem csak átveszi, de kormányprogrammá is emeli a szélsőjobboldali témákat és üzeneteket. Ilyen volt például a gyöngyöspatai romák kártérítésének ügye, a „börtönbiznisz” témája, a *Meseország mindenkié* című mesekönyv kapcsán feltörő LMBTQ-ellenes kampány. Trianon emlékezete is illeszkedik ebbe a sorba: a korábban még csak a szélsőjobboldalon virágzó toposzok fokozatosan átszivárogtak a kormányzati kánonba. Ennek megfelelően a békediktátum egy „világ-összeesküvés” eredménye, amellyel „belső ellenségek” kollaboráltak. Az antiszemita húrokat pengető szabadkőműves aknamunka narratívája is korábban csak a szélsőjobboldalon volt jelen, ma már a kormányoldalon is feltűnik. Talán a legerőteljesebb vadhajítás, az ellenzék nemzetből való kiközösítése is már a kormányzati retorikához tartozik. Egyedül a revízió témájának kerülése különbözteti meg a kormányoldalt a szélsőjobb szcéna Trianon-narratíváitól.
- Az ideológiailag minden korábbinál jobban átítatott Nemzeti Alaptanterv is jelzi, hogy a kormány nem kizárólag a politikai döntéshozás, hanem a mindennapok szintjén is elejét kívánja venni a „meddő vitáknak”, helyette a tekintélytisztelet által vezérelt, engedelmes állampolgárokat kíván az iskolákból kiengedni. A kritikus gondolkodásra egyre kisebb arányban felkészített fiatalok viszont nem biztos, hogy a kormányzati utasításnak fognak feltétel nélkül engedelmessé válni, idővel a szélsőséges mozgalmak felé gravitálhatnak.
- Az „elmúlt tíz év” alapján megalapozottnak tűnik egyik interjúalanyunk jóslata: „Ami most szélsőségesnek számít, tíz éven belül a kormányzati narratíva része lesz.” A gyűlöletkeltést és ellenségképzést csúcsra járató, egyik erkölcsi Rubicont a másik után átlépő kormányzati retorika és intézkedések alapján nem látszik, hogy lennének korlátok, ha a nyilvánosság uralásáról és a népszerűség megtartásáról van szó.

- A kormány eddig jórészt délibábos ellenségképeket választott (pl. Soros, EU), illetve igyekezett szimbolikus szinten tartani a köztünk élő, hús-vér szereplők ellen általa gerjesztett indulatokat (pl. civilek). Ennek ellenére már eddig is számos jele volt a verbális és fizikai erőszak elharapózásának (pl. civil aktivisták, vélt bevándorlók, LMBTQ-emberek elleni agresszió). Bár a Fidesz folyamatos kampány- és harci üzemmódban működik, a 2022-es kampány az eddigieknél is durvábbnak ígérkezik, tekintettel az ellenzéki pártok tervezett választási együttműködésére és a koronavírus-járvány súlyosnak ígérkező gazdasági és szociális következményeire. A Fidesz tovább kívánja fokozni a megosztottságot, és nem látszik, hogy lenne terve egy esetleges gyűlölet- és erőszaklavina megfékezésére.

Javaslatok

A Fidesz által kiépített autoriter rendszer természetéből fakadóan a harcra, a szembenállásra épül, konszolidációja nem várható. A társadalmi béke helyreállítása minden szereplőtől (a kormányzattól, a pártoktól, a független és félfüggetlen szereplőktől) cselekvést igényelne. Az aktív elköteleződésre és tudatos szerepvállalásra fogékony szereplők számára a következőket javasoljuk:

- **Hatóságok világos stratégiája, transzparensabb működése** és nyilvános kommunikációja a társadalmi békét veszélyeztető folyamatokkal és szereplőkkel, illetve a fenyegetettség és kockázatok mértékével és jellegével kapcsolatban.
- **A független sajtó és társadalmi szereplők világos elköteleződése a jogállamiság és a demokratikus értékek mellett**, ezek következetes számonkérése a kormányon.
- **Új, a közös értékeket és összekötő kapcsokat középpontba állító narratíva kialakítása, alkalmazása a politikai szereplők, a hatóságok és az állampolgárok egymás közötti kommunikációjában.** Egy a társadalom minél több tagját magába foglaló, közösséget teremtő beszédmód fordíthatja vissza a polarizációt, és csábíthatja vissza „középre” a szekértáborokba, törzsi gondolkodásba menekülőket.
- **Személyes kapcsolat és párbeszéd a különböző politikai oldalakhoz tartozók között**, hogy az egymásról kialakult kép ne a propaganda által kreált ellenségképeken és előítéleteken, hanem valós tapasztalatokon alapuljon. Interjúink ugyanis világosan rámutattak arra, hogy a radikális és szélsőjobboldalon élő ellenségképek elképzelt vagy extrém esetek általánosítására épülnek; feltételezhetően így van ez a „másik” oldalon is.
- **Múltunk feldolgozása, közös történelmi narratíva kialakítása.** Egymás traumáinak és sérelmeinek méricskélése, szembeállítása és megtorlása helyett azok tiszteletben tartása és elfogadása.
- **Pártpolitika-, de nem politikamentes oktatás, ami felkészíti a fiatalokat a demokratikus társadalmi részvételre.** Különösen fontos a párbeszéddel és vitával kapcsolatos készségek fejlesztése. Az érzékeny, megosztó társadalmi kérdések hozzáértő támogatással történő feldolgozása nagyban hozzájárul a társadalmi megosztottság és radikalizálódás megelőzéséhez, és erősíti a fiatalok ellenállóképességét a szélsőséges narratívákkal szemben.
- **Az oktatásban – elsősorban is a demokratikus/állampolgári nevelés során – a németországi Beutelsbachi Konszenzushoz²²² hasonló alapszabályok érvényesítése:** 1) indoktrináció tilalma, 2) vitatottság parancsa, 3) diákokra való fókuszálás parancsa.

²²² Reinhardt, Sibylle (2016). The Beutelsbach Consensus, *Journal of Social Science Education* 15(2), 11-13.

- **A tanárképzés átalakítása**, hogy a tanárok rendelkezzenek a közéleti kérdések, érzékeny társadalmi témák feldolgozásához és társadalmi kompetenciák fejlesztéséhez szükséges készségekkel és módszertani ismeretekkel.
- **Megbélyegzés és tiltás helyett párbeszéd és feldolgozás.** Ahelyett, hogy a fiatalok körében megjelenő radikális nézeteket és szélsőséges véleményeket elnyomnánk, azokat minél hamarabb kezelni kell a témák szakszerű feldolgozásával, az azokról való felkészült beszélgetéssel.